

VEIEN OG MÅLET

En empirisk analyse av en
pilegrimsvandring i dagens Norge.

Kristina Røynås Grundetjern

Universitetet i Agder, 2010
Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for religion, filosofi og historie

Førord

Som pilegrimene er underveis, har også jeg vært underveis i denne prosessen. I arbeidet med oppgaven har jeg møtt mange interessante og behjelpelige mennesker. De har vist stort engasjement for det de holder på med, og det de har opplevd. De har vært *veldig* hjelpsomme, og fortjener en takk. Jeg har fått mange oppmuntringer, og alltid vært velkommen der jeg har kommet – både som observatør og som intervjuer. Spesielt vil jeg nevne Bjørnar Mørenskog og Birte Løvåsen. Bjørnar var initiativtaker til å få gjenåpnet leden mellom Hovden og Røldal, og han har delt villig av sine kunnskaper og opplevelser, i tillegg til å på beste måte legge til rette for meg så jeg kunne få husly og egnede oppgaver under vandringen. Det er moro å møte sånne mennesker som deg, Bjørnar! Birte er pilegrimspresten som har delt sine tanker både under vandringen og på kontoret. Takk!

Takk til mine medspillere på universitetet, veilederne mine, Pål Repstad og Harald Olsen. Dere har gitt meg konstruktive tilbakemeldinger, samt trøst og hjelp når det har vært nødvendig. Dere har vært helt topp! Takk også til Lisbeth Mikaelsson, som oversendte meg foredragene jeg refererer til i kapittel 3 og 4.

Jeg har hatt mange som har heia på meg på sidelinjen underveis. En stor takk til mine prestevenner som har stilt opp hver gang jeg har trengt trøst og hjelp; Bernt Olav, for lån av kontor – det har betydd mer enn du tror! Takk til Ole Gunnar for lesehjelp, og til Ivar, Aud, Berit og Bjarne. Bjarne – dette studiet hadde nok aldri blitt noe av om det ikke var for deg og dine velvalgte ord da de trengtes. Takk til mine venninner og kamerater for gode ord – særlig Hege som har hjulpet med gjennomlesing og tips. TAKK Merete for at du har vært så god å snakke med, og for at du har passa så på meg, i tillegg til at dere alltid har en åpen dør! Takk også til Jan Otto for idè, alle bøker, notater og artikler du har lånt og gitt meg.

Til slutt – takk til familien min, og spesielt til mamma og pappa. Dere tror på meg alltid og uansett. Dere er go` som gull!

Vennesla, november 2010

Kristina Røynås Grundetjern

1. Innledning	6
2. Problemstilling	7
2.1 Oppgavens struktur	7
2.2 Bakgrunn for problemstilling	8
2.2.1 Samfunnsmessig betydning og aktualisering	8
2.2.2 Egen bakgrunn og motivasjon for oppgaven	9
2.3 Kirkelig utvikling	11
2.3.1 Kirken i møte med vår tids åndelige lengsel og søken	12
2.4 Tematisk avgrensning av oppgaven	13
2.5 Vitenskapsteoretisk og faglig plassering av studien	13
2.6 Forskningshistorisk oversikt	14
3. Pilegrimen	17
3.1 Historisk skisse	17
3.2 Den moderne pilegrim	19
3.3 Moderne pilegrimssatsing i Norge	19
3.3.1 Uddu-utredningen	21
3.3.2 Pilegrimsidentiteten	22
4. Teoretiske innfallsvinkler	25
4.1 Relevant teori	25
4.2 Endringer i norsk og sørlandsk spiritualitet	28
4.3 Pilegrimsvandringer – en grasrotbevegelse	30
4.4 Endrede begrunnelser	31
4.5 Pilegrimen – tidstypisk identitetssymbol	34
5. Pilegrimsvandringen Hovden - Røldal	38
5.1 Presentasjon av de to pilegrimsledene i bispedømmet, samt Røldal som pilegrimsmål	38
5.2 Røldal stavkirke og krusifikset	39
5.3 <i>Underet i Breive</i> – en pilegrimsfortelling	40
5.4 Hvordan vandringen Hovden – Røldal ble tatt opp igjen	41
5.5 Pilegrimsvandringen Hovden – Røldal i dag	42
6. Metode og materiale som er benyttet	46
6.1 Metode	46
6.2 Materiale og utvalg	47
6.3 Egen bakgrunn – fordeler og ulemper i forhold til studien	48
6.4 Forskningsetiske momenter	49

7. Pilegrimstanker...	51
7.1 Pilegrimenes ståsted	51
7.1.1 Tro og trostilhørighet	51
7.1.2 Religiøst søkende mennesker?	53
7.1.3 Oppfatninger av det religiøse livet og eventuelle endringer i det	54
7.1.4 Sammenfatning og fortolkning	56
7.2 Pilegrimenes motivasjon for vandringen	57
7.2.1 Hvordan informantene fikk vite om vandringen	57
7.2.2 Hva var viktigst?	58
7.2.3 Pilegrim for å finne ro	62
7.2.4 Pilegrimer – bærere av gammel religiøs tradisjon?	63
7.2.5 Åndelige forventninger	65
7.2.6 Det religiøse innholdet	68
7.3 Vandringen og/eller målet?	69
7.3.1 Gudstjenesten ved målet	71
7.3.2 Hellige øyeblikk på vandringen	73
7.3.3 Naturopplevelsen	74
7.3.4 Stillhet	75
7.3.5 Vandringens fineste minner	77
7.4 Pilegrim kontra gudstjenester	80
7.5 Andre momenter	82
8. Drøfting av mine funn	85
8.1 Dagens pilegrimer	85
8.2 Sammensatte begrunnelser	86
8.3 En historisk dimensjon	87
8.4 Opplevelsesbasert tilnærming til Gud og det religiøse	88
8.5 Samhold og sjelesorg	89
8.6 Vandringen og målet	90
8.7 "Litt nærmere himmelen....."	91
8.8 Vandring kontra gudstjenester	93
8.9 Drøfting av teoretiske innfallsvinkler	94
9. Oppsummering og konklusjon	97
KILDER	99
INTERVJUGUIDE, PILEGRIMENE	102

”Pilegrimen går ikke igjennom verden for å oppleve noe nytt – men for stadig selv å bli ny.”
Augustin.

1. Innledning

I den senere tid har fokuset på pilegrimsvandring økt. Dette er ikke lenger bare en religiøs bevegelse, men også offentlige myndigheter har interesser her, og har vært aktører i debatter og diskusjoner om hva som bør satses på. Flere pilegrimsleder blir gjenåpnet, og mange mennesker melder seg på pilegrimsvandring. Den mest kjente pilegrimsleden i Europa er Santiago de Compostela i Nord-Spania. Her går millioner av mennesker hvert år (Bradley 2009).

I Norge er leden til Nidaros den mest kjente. I min oppgave ønsker jeg å ta utgangspunkt i en av de mindre, lokale pilegrimsledene. I Agder og Telemark bispedømme er det ledene fra Seljord til Røldal, og fra Hovden til Røldal som er de mest kjente. Jeg har i den empiriske delen av oppgaven valgt å konsentrere meg om vandringen fra Hovden til Røldal. Mitt fokus vil først og fremst være møte med pilegrimer, deres motivasjon for å gå, samt hvilke tanker de gjorde seg underveis. Jeg vil også forsøke å komme litt inn på om, og i tilfelle hvor mye, det religiøse aspektet påvirket dem for å velge nettopp pilegrimsvandring.

2. Problemstilling

Problemstillingen min er som følger:

Hvilke begrunnelser har dagens nordmenn for å gå pilegrimsvandring, og hvilke verdier gir en slik vandring dem som deltar? Denne problemstillingen søkes belyst gjennom en studie av pilegrimsvandringen Hovden – Røldal.

For å utdype problemstillingen ytterligere, har jeg valgt ut noen forskningsspørsmål jeg ønsker å gå nærmere inn på. Disse spørsmålene er:

- Har pilegrimene jeg møter et regelmessig bibellesnings- og bønneliv?
- Er de aktive kristne?
- Hvilke begrunnelser gir pilegrimene jeg møter på vandringen Hovden – Røldal for å melde seg på en slik vandring?
- Er pilegrimene opptatt av den historiske dimensjonen ved vandringen?
- Hvilke inntrykk og erfaringer blir fremtredende for en pilegrim underveis og etter en pilegrimsvandring, og blir noen av disse erfaringene av pilegrimene selv tolket som opplevelser av religiøs karakter?
- Er det vandringen eller målet som er det viktigste?
- Hva har pilegrimsvandringen gitt den enkelte pilegrim av verdi?
- Hvordan oppleves utbyttet av en pilegrimsvandring i forhold til en vanlig gudstjeneste?

2.1 Oppgavens struktur

Oppgaven begynner med bakgrunnen for det valgte prosjektet, både hvorfor det er et aktuelt tema, og min egen, personlige motivasjon for å velge nettopp dette temaet. Deretter forsøker jeg å plassere studien min inn i både en vitenskapsteoretisk og en faglig kontekst, før jeg går over på en forskningshistorisk oversikt, der jeg redegjør for noe av den forskningen som finnes på dette feltet.

Kapittel 3 omhandler pilegrimen, både den historiske og den nåtidige. Jeg har forsøkt å redegjøre for en historisk dimensjon, ut i fra de mest kjente religionene, for så å gå over på den norske pilegrimssatsingen slik den ser ut anno 2010.

Kapittel 4 er teorikapitlet. Her kommer jeg med teori jeg mener er vesentlig i forhold til forskningsspørsmålene. Kapittel 5 omhandler den konkrete vandringen Hovden – Røldal, og hvordan denne vandringen ble tatt opp igjen. Jeg har lagt inn i oppgaven både programmet for vandringen, og kart over vandringsruta. Jeg har også tatt med et lite utdrag fra boka *Underet i Breive* (Tveiten 2006), som er en roman skrevet på bakgrunn av det historiske materialet som foreligger fra vandringene til Røldal i middelalderen. Fortellingen er tatt med for å sette leseren inn i denne vandringen slik man antar den foregikk på den tiden. Den handler om et av motivene til middelalderens pilegrimer, nemlig helbredelse. I dette kapitlet forteller jeg også om hvorfor nettopp Røldal ble et av de største pilegrimsmålene her i landet.

I kapittel 6, som er metodekapitlet, forklarer jeg hvordan jeg har gått fram i empiri-innsamlingen, før jeg i kapittel 7 presenterer informantene mine og noe av det empiriske materialet jeg har innhentet. På bakgrunn av denne empirien, drøfter jeg noe av det jeg mener er hovedfunnene mine i kapittel 8, før jeg oppsummerer og konkluderer i kapittel 9.

2.2 Bakgrunn for problemstilling

Jeg vil i det følgende redegjøre for bakgrunnen for den problemstillingen jeg har valgt. I tillegg til min egen personlige motivasjon for å skrive om denne pilegrimsvandringen, håper jeg at det jeg finner av materiale, både teoretisk og empirisk, kan være et lite bidrag til de som arbeider med denne satsingen. Så vidt jeg vet er det ingen som har skrevet masteroppgave om dette temaet med utgangspunkt i akkurat denne vandringen. Det er også en liten motivasjon for meg.

2.2.1 Samfunnsmessig betydning og aktualisering

Man kan med sikkerhet si at det den siste tiden har blitt en fornyet interesse for pilegrimsreiser i hele Europa. Både katolikker, protestanter og andre som ikke identifiserer seg med noen konfesjon eller mennesker som er usikre på sin tro, vandrer langs gamle og nye pilegrimsruter over hele kontinentet, og de besøker både gamle og nye pilegrimsmål. Mange opplever denne trenden som noe overraskende i en tid som vanligvis blir beskrevet som sekulær eller post-kristen (Bradley 2009:9).

I tillegg til en voksende entusiasme for fysiske pilegrimsvandringer, er det også en økende interesse for pilegrimsvandring som idè og metafor for den kristne tro, kirkens misjon og vitnesbyrd. Ingen steder i Europa er engasjementet for å utvikle pilegrimsreisene som praksis

og filosofi sterkere enn i Skandinavia (Bradley 2009:73). Det er verd å merke seg at denne delen av Europa har det laveste antallet kirkegjengere. De skandinaviske lutherske kirkene har innsett at mange mennesker som har motforestillinger mot å gå i kirken, gjerne snakker om troen sin mens de vandrer, og de har derfor utviklet en nyskapende prestedtjeneste. Ordinerte pilegrimprester ønsker besøkende velkommen til helligdommer, og de er førere og ledere på pilegrimsvandringer som kan variere fra en dagstur til tre uker lange vandringene i fjellet. Rundt halvparten av dem som deltar på pilegrimsvandringene som organiseres av pilegrimspastorer i Sverige, betegner seg ikke som kristne, men heller som søkende mennesker (Bradley 2009:73).

Pilegrimsvandringer er noe som har fått økt interesse også i Norge. Dette har samfunnsmessig betydning og interesse. I Norge er det blitt laget utredninger på dette feltet, og man ser for seg en stadig økende satsning på området. Både statlig og privat håper man fra arrangører og ildsjelers side at dette vil fortsette å øke, både i interesse og i forhold til inntjening og arbeidsplasser, både nasjonalt og lokalt.

Den siste tiden har også kjente, norske personer gått pilegrimsvandring. Kronprinsesse Mette Marit og utenriksminister Jonas Gahr-Støre vandret sommeren 2010 litt av leden til Nidaros. I den forbindelse ble det laget radio- og tv-programmer der de fortalte om vandringen og hvordan de opplevde å gå den. Samme sommer kunne vi også lese at helse- og omsorgsminister Anne Grete Strøm-Erichsen gikk pilegrimsvandring til Røldal. Det at kjente mennesker går ut offentlig og forteller om sin tro og sin pilegrimsvandring, gjør naturlig nok at denne type virksomhet får enda større oppmerksomhet.

Jeg vil fortelle utfyllende om pilegrimsvandringer, både historisk og nåtidig, i kapittel 3.

2.2.2 Egen bakgrunn og motivasjon for oppgaven

Problemstillingen min har jeg valgt fordi jeg er nysgjerrig på hvorfor folk melder seg på slike vandringene. Pilegrimsvandringer hadde for meg vært noe litt fremmed, noe som tilhørte andre religioner enn min, og noe jeg hadde forbundet med sykdom, helbredelse og bot. Etter selv å ha fått være med på en slik vandring, og etter å ha samtalt med pilegrimer, ser jeg at noen av disse motivene fremdeles er levende hos noen av pilegrimene, men der er også veldig mye annet.

Etter å ha jobbet flere år i kirka, og det siste året på et kirkekontor, har jeg kommet litt mer under huden på det kirkelige livet, og ser at det stadig kommer nye trender og impulser, og at

Den norske kirke står overfor mange utfordringer med tanke på å skulle være både en folkekirke og å møte de behov som rører seg i befolkningen. Jeg ønsker å finne mer ut av om de som melder seg på pilegrimsvandringen gjør dette av religiøse grunner, eller om det er andre grunner for at de gjør det

Pilegrimsvandring var inntil for få år siden noe jeg, som sagt, forbant med andre religioner, og da særlig islam. Jeg visste jo at det i middelalderen var mange pilegrimsferder også her i landet, men det var fjern historie for meg. Det var først da prinsesse Märtha Louise og Ari Behn skulle gifte seg, og i forkant av bryllupet valgte å gå pilegrimsleden til Nidaros, at jeg første gang ble oppmerksom på at man nå hadde gjenopptatt gamle pilegrimsleder i Norge. Etter dette hadde jeg lest og hørt litt om slike vandringer.

Mitt første virkelige møte med pilegrimer og pilegrimsvandring fant sted sommeren 2009. Jeg hadde altså hørt litt om dette, og registrert at det nå var gjenåpnet leder i Sør-Norge, og jeg hadde nok tenkt at det hørtes interessant ut. Jeg er glad i å bevege meg, og glad i natur, men selve pilegrimstanken var nok enda noe fremmed for meg. Hva gjør en pilegrim, tenkte jeg, og jeg lurte på om dette var noe litt sært og svevende greier. Etter hvert ble jeg kjent med mennesker som jobbet med disse vandringene og fikk høre mer om det. Dette vekket min interesse for alvor.

Sommeren 2009 fikk jeg delta på en del av pilegrimsvandringen fra Hovden til Røldal. Jeg var med på siste ”etappe” av vandringen, den såkalte ”Dagsvandringen”. Jeg møtte pilegrimer som hadde gått i fjellet i tre dager, og møtet med dem ble interessant og spesielt. De hadde gått som pilegrimer disse dagene, og de var merket av at det var de varmeste dagene i Sør-Norge denne sommeren. De var blide og glade, og så var det noe annet – noe udefinert annerledes med dem enn jeg kanskje trodde på forhånd. De var ikke bare preget av en fysisk hard tur over fjellet, men også av noe annet, noe på et annet plan og på en annen måte... Jeg fikk snakket litt med mange av pilegrimene, og fikk inntrykk av at flere av dem var preget av at dette ikke var en vanlig vandretur, men noe annet – dette udefinerte. Etter denne opplevelsen bestemte jeg meg for å skrive min masteroppgave om dette. Jeg har lest rapporter og teori om emnet, snakket med mange mennesker som har gått pilegrimsvandringer, i tillegg til noen av dem som var med å starte det hele opp igjen. Jeg har også fått delta på seminar om emnet.

Jeg har selv så å si alltid vært aktiv i Den norske kirke, og jeg har sett utviklingen som skjer også der. Derfor var det spennende å forsøke å finne ut om dette økte fokuset på pilegrimsvandringer er et slags produkt av den utviklingen som jeg mener vi ellers kan se både i samfunnet og i kirka – at vi har gått, og går, fra en mer dogmatisk tilnærming til en mer opplevelsbasert form for religiøst liv. Dette vil jeg komme tilbake til i teorikapitlet, og i drøftingsdelen.

Faglig bakgrunn for denne oppgaven er at jeg har gjennomført studier ved Universitetet i Agder i religion, etikk og samfunn, samt at jeg i fremtiden ønsker meg en jobb innenfor Den norske kirke. Det er også interessant for meg at det ikke er gjort noen undersøkelser på akkurat min problemstilling tidligere på Sørlandet.

2.3 Kirkelig utvikling

Da reformasjonen gjorde sitt inntog i Norge, ble all pilegrimstrafikk forsøkt stanset (Bjørklund 2006). Pilegrimsvandringer ble regnet som overtro, magi og gjerningskristendom. Luthers lære om troen alene sto sterkt, og med troen alene ville det si at da trengte man ikke gjøre annet enn å tro. Dersom man kun skulle tro, ble en strabasios pilegrimsvandring noe som på alle vis kolliderte med en slik tenkning. I og med at mange pilegrimer gikk for helbredelse, for å gjøre bot eller få tilgivelse for synder, ble dette sett på som gjerninger for å gjøre Gud til lags, og det trengte man ikke.

Den norske kirke har etter hvert åpnet opp for fornyelse på en rekke områder. Liturgien er gjenkjennelig fra mange år tilbake, så leddene i gudstjenestene er ikke nye, men likevel ser vi at det i kirken har vært en utvikling, kanskje særlig de siste ti årene. Nå er det vanlig at vi for eksempel på allehelgensgudstjenester tenner lys for å minnes de som ikke er blant oss lenger. Vi bruker også mer lystenning generelt i gudstjenestene. Vi tenner lys som et symbol på bønner vi ber, noen vi ber for eller tenker på. Vi kan også se eksempler på andre symbolhandlinger – bønnekrukker som står i kirkenes våpenhus, der de som kommer til kirke kan skrive sin personlige bønn på en lapp og legge i krukka. Under gudstjenesten tas krukka fram og de bønnene som er lagt i, blir bedt for.

Noen steder bruker man ”byrdekors” – gudstjestedeltakerne kan komme fram til et kors som står i kirka. Ved korset kan de legge en stein – som et symbol på byrder de måtte bære på. Ved å legge ned steinen ved korset symboliseres at de legger byrden fra seg der (Stjørdal menighet: udat., samt lokal Tomasmessefolder).

Disse små eksemplene jeg her har nevnt, viser at det personlige har fått større plass i kirkene, og de er eksempler som viser at det i Den norske kirke altså har skjedd en utvikling fra en dogmatisk tilnærming til en mer opplevelsesbasert tilnærming. Man gjør flere konkrete handlinger for å symbolisere det man tidligere bare hørte om. Det at Den norske kirke er med og tilrettelegger pilegrimsvandringene understreker også denne utviklingen. På vandringen Hovden – Røldal har man med en pilegrimsprest. Det at man nettopp har en prest som er med og leder vandringen, viser at kirken ser viktigheten av dette, og ønsker å være med på å tilrettelegge og være synlige også på dette området.

2.3.1 Kirken i møte med vår tids åndelige lengsel og søken

I 1999 ga Kirkerådet ut et hefte til Kirkemøtet, med tittelen: ”Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid”. Heftet ble kalt en betenkning til Kirkemøtet samme året. Her har Kirkerådet sammenfattet flere momenter de mener er viktige og nødvendige for Den norske kirke å kjenne til i forbindelse med at samtiden forandres og at det er mange søkende mennesker, og mye åndelighet i vid forstand. Mange vender seg mer mot filosofiske spørsmål, verdier, følelser, det mystiske, og det religiøse. Kristendommen har gjennom tidene hatt et skiftende forhold til det religiøse. Enkelte teologiske retninger har skilt mellom folkereligiøsitet og ”sann” kristendom. I perioder har religiøsiteten blitt vurdert som en negativ avsporing og avvisning av den sanne Guds åpenbaring. Dette synet, mener Kirkerådet vanskelig lar seg kombinere med bibelske utsagn som hevder at lengselen etter Gud er noe som er nedlagt gjennom skaperverket. Gud ordnet sitt skaperverk i den hensikt at menneskene ”skulle søke Gud, om de kanskje kunne føle og finne ham” (Apg 17,27 i Kirkerådet 1999). Kirkerådet mener videre at religion ikke bare er et spørsmål om innhold, men om autensitet. Der det religiøse livet er autentisk, vil det styrke og berike identiteten. Der religionsutøvelsen skjer uten klangbunn i utøverens eget liv, vil religionen virke fremmedgjørende og ødeleggende på den menneskelige identitet (Kirkerådet 1999:8). Videre mener Kirkerådet at fordi Gud har satt sitt preg på skaperverket, har naturen i uminnelige tider vært en vei til Gud. Ikke minst har vi kunnet se dette på bygdene og innenfor samiske tradisjoner. Samtidig oppleves det at stadig flere mennesker i byene søker det guddommelige i naturen. Kirkerådet mener her at kirken må ta selvkritikk og vedgå at den ofte har ringeaktet og oversett naturen som religiøs erkjennelsesvei. Naturen vekker menneskers indre liv og følelser, og beriker opplevelsen det vil si å være mennesker. Ved å redusere naturens betydning for en kristen helhetsoppfatning av tilværelsen, har kirken bidratt til å tørke ut sitt åndelige liv (Kirkerådet 1999:14). Kirkerådet mener også at søken etter stillhet i dagens samfunn kan ha mange årsaker. For

mange kan hverdagens støy være en mur som gjør at de mister kontakten med sitt indre. Mange kan oppleve Paulus sine ord på denne måten; Jeg lever ikke lenger selv, men alle andres krav, forventninger og ønsker lever i meg og styrer meg fullt og helt. Tilbaketrekning, stillhet og bønn er en vei til å etablere kontakt med sitt eget selv. I stillheten finnes mye av det som moderne mennesker leter etter – avkobling, hvile, fred. Vi kan bli kjent med kroppen vår, følelsene våre, vår bevissthet og underbevissthet. Det å være stille sammen kan også gi en rik opplevelse av fellesskap (Kirkerådet 1999:21). Etter at Kirkerådet ga ut heftet i 1999, har det skjedd en merkbar utvikling på dette feltet.

2.4 Tematisk avgrensning av oppgaven

Et ønske for meg i arbeidet med denne oppgaven har vært å få et lite innblikk i den tyngdepunktsforskyvningen vi ser i det religiøse Norge, og i dette tilfellet særlig i Den norske kirke. Kirken har siden reformasjonen vært svært dogmatisk, men i de senere årene vil mange hevde at det har blitt mer fokus på opplevelser. Jeg velger i oppgaven å ikke fokusere så mye på gammel pilegrimstradisjon, heller på nyere pilegrimssatsing, samt forskning og rapporter som omhandler emnet. Jeg forsøker også å gi leseren en god beskrivelse av pilegrimsleden Hovden–Røldal, og hva som foregår under denne vandringen. Det er denne pilegrimsvandringen som skal være **hovedfokus**, samt deltakernes tanker om vandringen. Men for å kunne belyse dette på best mulig måte, vil jeg også ta med en liten historisk del om pilegrimstradisjonen.

Oppgaven åpner for en rekke ulike temaer og mulige innfallsvinkler. På grunn av at dette er en masteroppgave med begrenset lengde, har jeg forsøkt å gjøre noen utvalg av temaer blant mange. Jeg kunne skrevet mye mer om pilegrimsvandringenes historikk, andre religioners pilegrimstradisjon, og jeg kunne funnet mange flere studier å henvise til i forhold til nyere religionsforskning, samt forholdet til alternativ spiritualitet, da i særdeleshet på Sørlandet, men har valgt å ikke la dette være hovedfokus. Oppgaven er derfor begrenset med hensyn til hvilke temaer jeg har kunnet gå i dybden på. Jeg ønsker likevel å få belyst noen sider ved moderne pilegrimer og pilegrimsvandringer.

2.5 Vitenskapsteoretisk og faglig plassering av studien

Vitenskapsteoretisk vil denne oppgaven være hermeneutisk ved at den forsøker å analysere og fortolke den virkeligheten som kommer fram av intervjuene med pilegrimene, samt egne observasjoner på vandringene i 2009 og 2010. Oppgaven vil også være hermeneutisk ved at

jeg forsøker å fortolke og bruke de analysene og vurderingene som foreligger i det teoretiske materialet (Repstad 1998:101).

Faglig vil oppgaven ligge innenfor faget religionssosiologi, og en substansiell definisjon av religion vil være den mest anvendbare her. Religion er en tro på at det fins transcendent krefter som virker på mennesker og samfunn, det vil si krefter som går ut over det vi vanligvis kan sanse og gripe med vår forstand, samt alle menneskelige aktiviteter og institusjoner knyttet til en slik tro (Repstad 2000:24). Oppgaven vil også inneholde elementer av religionshistorie ved at jeg gir et lite riss av pilegrimstradisjonen for de mest kjente religionene.

2.6 Forskningshistorisk oversikt

For å finne relevant teori og hva som er skrevet om mitt tema fra før, tok jeg først og fremst kontakt med veilederne mine. De hadde mange tips og råd å komme med, og anbefalte både bøker og artikler om emnet. Det er først og fremst den litteraturen de har anbefalt som er blitt brukt i oppgaven. I tillegg fikk jeg hjelp på universitetsbiblioteket, samt at jeg forsøkte å google ordet pilegrim, og fant noe jeg kunne dra nytte av også der. Venner, kjente og mennesker jeg har møtt på min vei i arbeidet med oppgaven har også kommet med råd og vink til litteratur som kan være anvendbar på prosjektet mitt.

Internasjonalt har det fram til år 2000 vært relativt lite forskning omkring pilegrimsvandringer i vår samtid, dette til tross for at vandringene tiltrekker seg store folkemengder og har stor popularitet. I følge Simon Coleman kan denne begrensede vitenskaplige interessen ha flere mulige årsaker (Coleman 2006:390). For det første kan det synes som om forskning på pilegrimsvandringer representerer noen metodiske utfordringer. I dette ligger at det både kan være vanskelig å få kontakt med pilegrimene hjemme før de begynner vandringen, samt at selve vandringene flere steder er relativt åpne og uorganiserte. En annen grunn til liten vitenskapelig oppmerksomhet kan i følge Coleman nettopp være vandringens religiøse karakter. Videre nevnes at det stort sett er vanlige mennesker som deltar i slike vandringer, og at dette i seg selv begrenser en vitenskaplig interesse.

De siste årene har forskningsmaterialet imidlertid tatt seg opp, ettersom vandringene er blitt mer etterspurt og flere leder er blitt åpnet og gjenåpnet. Internasjonalt har det vært forskning

som har inkludert pilegrimsvandring på ulike fagområder, kanskje særlig antropologisk og historisk.

Om pilegrimsvandring som nåtidig fenomen har det vært skrevet en del. Blant det som er blitt skrevet, vil jeg fremheve Paolo Giuriati sin artikkel om *Pilegrimer og pilegrimsvandring i dag* fra 1996 (Giuriati 1996). Artikkelen har fokus på fenomenet ”pilegrimen”, og tar for seg alle tre hovedaspekter av vitenskapelig arbeid; teori, metode og felt. I teoriarbeidet settes pilegrimen inn i videst mulig kontekst; menneskets levemåte og livsvilkår. Sosial kommunikasjon er det vitenskapelige perspektivet som benyttes. I metodearbeidet hans brukes tradisjonelle empiriske metoder, men der er også åpenhet for utvikling av nye tilnæringsmåter ut fra fenomenets egenart. Materialanalysen summerer opp de enkelte undersøkelsene og antyder dette: Pilegrimen søker en opplevelse, motivert av hverdagskvalitetens livsvilkår. Opplevelsens kjerne ser ut til å være den at det på helligstedet fins en enestående samtalepartner (Giuriati 1996:23). I tillegg vil jeg nevne J. G. Davies: *Pilgrimage Yesterday and Today, Why? Where? How?* (Davies 1988). Her forsøker forfatteren å beskrive pilegrimsfenomenet i dag, med bakgrunn i ulike innfallsvinkler, blant annet som spirituell øvelse, eller som en imitasjon av Jesus og hans disiplers vandring. Davies beskriver også pilegrimenes identitet og samhold, i tillegg til å knytte pilegrimstanken opp mot Bibelen (Davies 1988).

I Norge og Norden er det gjennom de siste årene skrevet ulike bidrag av varierende størrelse og vitenskaplighet som berører pilegrimsvandring på ulike måter. Både innen historisk, sosialantropologisk, arkeologisk og arkitekturfaglig forskning er pilegrimsrelaterte emner berørt. Det samme gjelder innenfor faget turistforskning. Innenfor religions sosiologien har Elizabeth Knox-Seith skrevet en artikkel jeg refererer noe til i oppgaven. Artikkelen har navnet *Pilegrimsspiritualitetens fremvækt i postmoderne tid* (Knox-Seith 2007). Forskning på pilegrimsvandring, kan ha mange ulike innfallsvinkler. Ingvild Sælid Gilhus og Siv Ellen Kraft's *Religiøse reiser*, tar for seg ulike sider ved reise-begrepet, blant annet religiøse reiser, reisen i den kristne tradisjon, den definerte reisen og reisen som vandring (Gilhus&Kraft 2007). Harald Olsen har skrevet en rekke artikler om pilegrimer og pilegrimsvandring. Jeg vil her fremheve én av dem: *Vandringens mening – veien eller målet*. Denne artikkelen omhandler at det både er historisk og aktuelt belegg for å si at vandringen i seg selv og vandringens mål har vært helt grunnleggende for utviklingen av den kristne

pilegrimstradisjonen (Olsen 2009a). Olsens artikler har vært til stor inspirasjon for meg i arbeidet med oppgaven.

To bøker er i de siste årene skrevet om pilegrimsvandringer til Røldal. Den første er Bjarne Tveitens bok *Underet i Breive*, som ble utgitt av Hovden fjellstoge i 2006 (Tveiten 2006). Boken skildrer en pilegrimsvandring fra Hovden til Røldal for 3-400 år siden. Utgivelsen av denne boken var medvirkende til at vandringen ble gjenoppatt i 2007. Den andre boken er Vest-Telemark museums *Fann eg dei vegar*, som ble utgitt i 2007 med Una Høydal som redaktør (Høydal 2007). Denne boken er en kulturhistorisk veibok som skildrer den gamle pilegrimsleden fra Telemark til Røldal. Bøkene kan neppe fylle kriteriene for å være vitenskaplige, men likevel er særlig boka om underet i Breive med på å danne bakgrunnsteppet for mitt prosjekt.

I tillegg til de bøker og tidsskrifter jeg har nevnt ovenfor, har også danske *Gyldendals bog om pilgrimme og pilgrimsrejser* (Johansen 2005) vært til inspirasjon og hjelp, samt Ian Bradley sin bok; *Pilegrimsvandring. En historisk og kulturell reise* (Bradley 2009).

I forhold til den teorien jeg har tatt med i oppgaven, har jeg gjort et utvalg i samarbeid med veilederne.

3. Pilegrimen

For å kunne skrive denne oppgaven, synes jeg det er viktig å fortelle litt om pilegrimshistorie fra gammelt av, før jeg så går over på å skissere moderne pilegrimshistorie. Men før jeg kan gjøre noen av delene, vil jeg først forklare ordene pilegrim og pilegrimsvandring. I følge Jørgen Johansen står det første svaret på spørsmålet om hva en pilegrim er i alle oppslagsbøker. Ordet pilegrim kommer av det latinske *peregrinus* - en person som beveger seg gjennom landskapet, en fremmed. Pilegrimen er et menneske som foretar en reise til et viktig religiøst mål for å få hjelp, gjøre bot eller vise sin takknemlighet. Typisk for reisen er at den har et ytre og et indre aspekt. Reisen former seg gjennom verden mot et geografisk mål, der pilegrimen får del i en hellig kraft, og den rommer samtidig ofte et element av personlig utvikling. Pilegrimen er ikke den samme ved reisens avslutning som ved reisens begynnelse (Johansen 2005:12).

3.1 Historisk skisse

Fenomenet pilegrimsreise fins stort sett i alle religioner, og ord som det latinske *peregrinatio*, det arabiske *hadjj*, det jødiske *alijah*, det japanske *henro* og det indiske *tirtha* fremkaller hver på sin måte bilder av mennesker på vei gjennom landskaper der geografien er definert av de hellige byer, av fjell, elver og kilder, og av templer, klostre og kirker. I Islam er pilegrimsreisen en av religionens fem søyler, og hadj, valfarten til Mekka og den store moskeen med kabaen og den svarte steinen, skal foretas minst én gang i en muslims liv, dersom økonomien tillater det. Hvert år drar mer enn ti millioner muslimske pilegrimer til Mekka, som er profeten Muhammeds fødeby. I Mekka følger de faste pilegrimsritualer: renselse før ankomsten til byen, hvitt tøy, gå sju ganger rundt kabaen, drikke vann fra Zemzem-brønnen, steiningen av Satan, den store slaktofferferst – og eventuelt enda et rituelte løp rundt kabaen. Muslimen som foretar en slik pilegrimsreise oppnår i følge tradisjonen tilgivelse for alt han har gjort av synd tidligere, og han får en ny start i livet.

For hinduene er det elven Ganges, den helligste av alle elver, som tiltrekker seg millioner av pilegrimer. De kommer dit for å bade i elven og drikke av vannet der for på den måten å bli rensset fra synd. Dette bør skje minst én gang i livet for en hindu. Buddhistene ser også på pilegrimsvandring som et viktig element i deres religion. For dem er Benares et av de viktigste pilegrimsmålene, for det var her Buddha holdt sin fem dager lange Benares-tale etter

at han hadde oppnådd den endelige erkjennelse. For en buddhist er det å gå i Buddhas fotspor noe som kan være veien til en bedre gjenfødelse.

Allerede lenge før Kristi fødsel strømmet jøder fra hele middelhavsområdet til templet i Jerusalem under de tre viktigste valfartsfestene: Påsken, der man mintes utvandringen fra Egypt, pinsen, som markerte avslutningen på kornhøsten, og løvhyttfesten til minne om vandringen i ørkenen. Under diasporaen bevarte Jerusalem sin plass i den jødiske bevissthet som den hellige by i verdens sentrum – byen hvor Gud bodde (Johansen 2000: 12-17).

I Salmenes bok i Bibelen kan vi lese: ”En sang ved festreisene” (Salme 121), og vi kan undres over hva det var som var så festlig med den reisen, der mennesker vandret til fots i skitt og søle på lange og strabasiøse veier. Men de gikk, for noe i dem måtte dit – til den hellige byen. De skulle feire høytid i Jerusalem. I den sammenhengen kan vi muligens tenke oss at det ikke var reisen i seg selv som var noen festreise, men målet – høytid i Jerusalem. Reisens mål ble kanskje reisens fest.

Selv om det ikke var påbudt, var pilegrimsreiser lenge et viktig element i kristne menneskers liv og tilbedelse. Jesus sendte ut sine disipler for å forkynne Guds rike og å helbrede, og sa at de skulle gå fra hus til hus uten å ta med seg noe på sin ferd (Luk 9, 1-6 i Kirkerådet 1999). Noen av de første kristne la ut på vedvarende pilegrimsreiser som en form for hellig vitnesbyrd, og de forlot hjemmets bekvemmeligheter for å følge Menneskesønnen, han som ikke har ”noe han kan hvile hodet på” (Luk 9, 58 i Kirkerådet 1999). Dette gjorde for eksempel de irske munkene som vandret over hele det europeiske kontinentet, i tillegg til de mer avsidesliggende kyststrøkene på de britiske øyene. Ønsket om å vandre i Jesu fotspor har gjort at mange har reist til Det hellige landet. Etter hvert som helgendyrkelsen utviklet seg og spesielle steder ble sett på som hellige, nådde de kristne pilegrimsferdene et toppnivå i middelalderen (Bradley 2009:12).

I europeisk tradisjon, la de fleste pilegrimene ut på sin vandring av fri vilje, men forbrytere kunne faktisk bli dømt til pilegrimsferd. Noen måtte dra av sted i lenker. Disse ble så løst på hjemveien, når målet var nådd, og de hadde vist ekte anger. I St. Foy's romanske katedral i Conques skal det fremdeles henge lenker som forbrytere har fått løst etter pilegrimsvandringen til Santiago de Compostela (Eckhoff 2000:17).

3.2 Den moderne pilgrim

Muslimere, hinduer, buddhister, sikker, shintoer, jøder, kristne ortodokse og romersk-katolske kristne – pilgrimsreisen som en fysisk handling er et universelt fenomen, og kun i den protestantiske kristendom har denne type vandring vært fraværende. Men tilsynelatende har det tredje årtusenet også på dette punktet brakt endringer med seg. I noen ører har ordet pilgrim nok enda en litt fjern klang av middelalder, og fremmede skikker. Realiteten er derimot at reiser til et sted der man kan oppnå kontakt med hellige krefter i tilværelsen aldri har vært så utbredt som nå. Verden rundt er mennesker på vandring - mot et berg i Tibet, et tempel i Japan, en elv i India, en mur, moskè eller en kirke i Jerusalem, klostre, helgengraver eller klipper. Troen, som definerer reisens mål er forskjellig, men lengselen, den som rekker ut i verden og innad i det enkelte mennesket, er tilsynelatende universell. Oppbruddet fra de vante og fortrolige omgivelsene er betydningsfullt, og veien som tilbakelegges er selve bildet på livet. Hva slags mening målet skal tillegges, er et av de store spørsmålene. Motivene er uten tvil blandende, men en søken etter mening og retning i livet og tilværelsen er ofte fremtredende (Johansen 2000:16). I tillegg til pilgrimsreiser over lengre distanser, har det den senere tid vært en betydelig økning i antallet dagsturer til lokale helligdommer og steder med åndelig og historisk betydning. Slike lokale pilgrimsvandringer har lenge vært populære i for eksempel Polen og Irland, men den siste tiden har det også skjedd en utvikling på denne type pilgrimsvandringer i protestantiske land (Bradley 2009:69).

Noe som også kan være verd å merke seg, er at mens antallet kirkegjengere fortsetter å falle i hele Europa, er det en jevn stigning i antallet personer som gjennomfører pilgrimsreiser av ulike slag. Og faktisk kan det være en forbindelse mellom disse to trendene. Mange mennesker som føler seg ukomfortable i kirkebenken og med institusjonalisert religion, liker bedre å reise, vandre og snakke med folk fra andre kirkesamfunn eller med andre livssyn (Bradley 2009:67).

3.3 Moderne pilgrimssatsing i Norge

Min hovedkilde i dette kapitlet er Lisbeth Mikaelssons foredrag: "Perspektiver på mål og strategier i den statlige pilgrimssatsingen" Foredraget ble holdt under KIFO-seminaret; "Kulturkyrkja og pilgrimskyrkja" i desember 2009. Mikaelsson sendte meg foredraget etter seminaret.

De siste tiårene har interessen for pilegrimsleder og pilegrimsvandring vært sterkt voksende over hele verden. Til Medjugorje i Bosnia kom det over en million pilegrimer i 1990. Dette, som en gang var et nasjonalt pilegrimssted, har vokst til å bli et internasjonalt pilegrimssenter (Reader 2007, gjengitt etter Mikaelsson 2009:1). I disse dager stiller man spørsmål om Trondheim kan bli like stort dersom det satses. Trondheims pilegrimsattraksjon er Nidarosdomen, den storslåtte katedralen, der Olavstradisjonen og minnene om nasjonal-kirkelig storhet i middelalderen enda kan oppleves. Når det snakkes om å få til en storsatsing på pilegrimsvandring i Norge, er det imidlertid ikke Bosnia man viser til, men Santiago de Compostela i Nord-Spania. På caminoen til Santiago mener man nå at det befinner seg omkring 3 millioner mennesker årlig, og 100 000 av dem får pilegrimsbeviset. Det er Santiago som er "ledestjernen" for den norske pilegrimssatsingen.

Det var svenskene som var tidligst ute her i Norden. Både i 1958, 1973 og 1980 kom svenske pilegrimer til Nidaros. Fra midten av 1990-tallet har miljøet rundt Nidarosdomen gjort en del for å komme den nye pilegrimsinteressen i møte, og blant annet er det lagt inn pilegrimsmotiver i olsokfeiringen. Ildsjelen Eivind Luthen lanserte ideen om å gjenreise det gamle pilegrimsmålet Nidaros og opparbeide pilegrimsruter dit allerede på 1980-tallet (Mikaelsson 2009:1). Luthen åpnet Pilegrimskontoret i Oslo i 1994, og etablerte foreningen Pilegrimsfellesskapet St. Jakob i 1996. I mange år, og i mange sammenhenger, var Luthen en ivrig talsmann for norsk pilegrimsrenessanse (Andersen 2005, gjengitt etter Mikaelsson 2009:1).

Da Prosjekt Pilegrimsleden ble opprettet i 1994, kom statlige myndigheter på banen. Miljøverndepartementet, Direktoratet for Naturforvaltning og Riksantikvaren engasjerte seg aktivt i utbedringen av pilegrimsveiene i et samarbeid med Den norske kirke, lokale historielag og kommuner. Prosjekt Pilegrimsleden varte fra 1994 til 1997, da kronprins Haakon offisielt åpnet leden mellom Oslo og Trondheim. Da hadde mye arbeid blitt gjort med å merke og istandsette veier, men enda gjenstår det mye arbeid før ledene er tilfredsstillende, og slik man ønsker at de skal bli.

I 2006 utpekte Riksantikvaren pilegrimsleden til pilotprosjekt. Pilotprosjekt Pilegrimsleden er et samarbeidsorgan mellom flere offentlige aktører, og har en funksjonsperiode fra 2007 til 2010. Formålet med dette prosjektet er å merke veiene, sette dem i stand og utvikle verdiskaping gjennom kulturminneforvaltning (Mikaelsson 2009:2).

3.3.1 Uddu-utredningen

I januar 2008 tok statsråd Trond Giske initiativ til å etablere et prosjekt for en nasjonal pilegrimssatsing som skulle ta utgangspunkt i Nidaros som pilegrimsmål. Prosjekteierne var Kultur- og kirkedepartementet, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. Prosjektet ble slutført 31. desember 2008, med en utredning som fikk tittelen: *På livets vei. Pilegrimsmotivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt*. Prosjektleder var Per Kvistad Uddu. I følge mandatet skal prosjektplanen danne grunnlag for en nasjonal satsing på pilegrimsmotivet. Visjonen for dokumentet er: ”Pilegrimsvandring vil i framtida få stor betydning for alle menneskers liv.” I utredningen kan vi lese at: ”Den nasjonale pilegrimssatsingen skal bidra til at Trondheim/Nidaros i 2030 skal fremstå som et av de viktigste pilegrimsmål i Europa” (Uddu 2008:10). Nettopp dette årstallet er valgt, fordi det da er tusenårsjubileet for slaget på Stiklestad og Olav den helliges død.

Hovedmålet i Uddus utredning er å skissere et helhetlig norsk pilegrimsprodukt med Nidaros og Olavsarven i sentrum. I prosjektet inngår merkede pilegrimsveier, skilting, pilegrimspass og- diplom, overnattings- og spisesteder, og ulike kunst- og kulturtilbud langs ledene. Det har vært anslått at mellom 30 og 50 årsverk kan bli nødvendig for å virkeliggjøre planene (Mikaelsson 2009:3). Når det gjelder pilegrimsledene, blir det blant annet foreslått at de norske pilegrimsledene bør knyttes sammen til et helhetlig nettverk og at det lages forbindelser til internasjonale pilegrimsleder. Det anbefales også å utvikle pilegrimsleder sjøveien (Uddu 2008:156). I utredningen legges det i tillegg frem planer for sykkel og hest som fremkomstmiddel i pilegrimssatsingen. Det er også et mål å få et nasjonalt pilegrimssenter ved Nidarosdomen. Dette senteret skal ha en rekke funksjoner, og skal ha sin forankring i departementet. Det fremgår at satsingen trenger flere prestestillinger, man anbefaler festivaler, konferanser og lignende. Utredningen ser for seg at 29. juli 2012 skal det lages en storstilt feiring som sluttmarkering av den norske pilegrimssatsingen. Den optimistiske visjonen er at i løpet av dette året er det naturlig å vente en million mennesker til Trondheim (Uddu 2008:168-169).

Uddu-utredningen hadde helt klart store visjoner, og den skapte mange reaksjoner. Noen var svært glade for planene, mens andre følte seg forbigått. Den norske kirkes reaksjon var forbeholden. Kirkerådet støtter mange av anbefalingene i planen, men synes det blir dyrt. Rådet poengterer dessuten at pilegrimssatsingen ikke er en kirkelig prioritering, mens flere biskoper påpeker at de også har domkirker og andre pilegrimsattraksjoner i sine

bispedømmer. Fortidsminnesmerkeforeningen minner om at Trondheim ikke er Mekka eller Jerusalem (Bjerkaas 2009, gjengitt etter Mikaelsson 2009:6).

Politikernes svar på Uddu-utredningen kom blant annet da daværende kirke- og kulturminister Trond Giske uttalte seg om de blandede reaksjonene utredningen fikk. Han mente høsten 2009 at noe skal og må skje, og at det fortsatt er visjoner for en slik satsing. 5 millioner kroner ble satt av på kulturbudsjettet, og Giske ville ruste opp pilegrimsveien mellom Oslo og Trondheim. Sjøveier og andre veier ble satt på vent. Giske mente også at det burde opprettes 4 pilegrimskontorer – på Hamar, Gran, Dovre og i Oslo. Disse kontorene skal ha ansvar for informasjon, og de skal arbeide for å få flere folk ut på veiene. I følge Giske, skal det også være ”kirkelig betjening”, som kan arrangere enkle utsendingsseremonier. Han slo videre fast at det til syvende og sist ville være spørsmålet om hvor mange pilegrimer som faktisk går, som utløser den vider satsingen på området (Mikaelsson 2009:6).

Den økonomiske dimensjonen ved pilegrimsutvikling kan bli interessant å følge med på i framtiden. Det finnes mange aktører, både i det private og offentlige, som har betydelig interesse av pilegrimsutviklingen - for eksempel lokale entreprenører som kan skape reiselivsprodukter, og dette at det lokale kulturlivet blir styrket både i kirkelig og annen retning. Muligens kan det finnes tradisjonsmateriale som kan bearbeides til et lokalt spel, et pilegrimsspel for eksempel. Spørsmål som blir aktuelle i denne sammenheng, er hva en pilegrimssatsing vil kunne bety for lokalt næringsliv, og hvor mye religion det eventuelt vil ligge i reiselivsprodukter, fortellinger og opplevelsestilbud som gis (Mikaelsson 2009:7).

3.3.2 Pilegrimsidentiteten

Mennesker har nok alltid hatt ulike motiv for å begi seg av sted på pilegrimsvandringer. Ett av disse motivene kan være reiselyst, men i den europeiske tradisjonen er pilegrimen først og fremst en religiøs skikkelse, en troende som søker trøst eller helbredelse, gjør bot eller ber om helgenens velsignelse. I vår norske samtidskontekst er de religiøse motivene mer nedtonet. Både Uddus utredning og Giskes uttalelser støtter opp om en mer åpen pilegrimsidentitet. Det er greit å være religiøs og ha religiøse opplevelser, men religionen er individualisert. Det er opp til den enkelte å definere hva pilegrimsvandringen skal bety. Noen opplever Gud, andre ikke. Giske forstår selve det postmoderne mennesket som en pilegrim:

...et menneske på leting etter nye sammenhenger, helhet, etter livsforståelse og en måte å leve på som gjenforener den fragmenterte virkeligheten som den moderne vitenskapsorienterte

livsforståelsen har etterlatt. Denne oppgaven tar det postmoderne mennesket fatt på som et personlig prosjekt. Han eller hun leter i mange, og tilsynelatende motstridende tradisjoner og verdibaser, og er innstilt på å plukke litt her og der, for så å rekonstruere sitt eget univers, sin egen helhet og livstolkning (Mikaelsson 2009:8).

Giske poengterer at fornyelsen av pilegrimstradisjonen henger sammen med at dette nå er et allment kulturfenomen. Men kirken er likevel med i helhetsbildet, også for Giske. Han ser for seg at pilegrimssatsingen vil bidra til at ”kristen tro og tradisjon forblir å være viktige kilder for menneskers identitet og tilhørighet” (Mikaelsson 2009:9).

Mikaelsson hevder at den dobbelte målsettingen om både å være åpen for alle, samtidig som man flagger den kristne kulturarven, kan ses på som kirkepolitisk strategi. Om det utvikler seg slik at mange passivt og lite troende statskirkemedlemmer vil kunne identifisere seg med en inkluderende, kirkelig pilegrimsbevegelse, vil dette være interessant, både i forhold til spørsmål om religiøs tro og identitet, religiøs deltakelse og medlemskap. Andre spørsmål som kan være aktuelle å stille i denne sammenhengen er om den søkende pilegrimen vil bli inspirert til å holde fast ved medlemskapet i Den norske kirke, - og vil han/hun ønske en folkekirke med større plass for katolske, naturfokuserte eller nyreligiøse elementer?

Både hos Uddu og hos Giske er pilegrimsidentiteten kroppsbevisst. Det er godt å kjenne seg sliten etter lange vandringer, og godt å sanse naturen. I norsk sammenheng virker det som om naturen fremstilles som en stor opplevelseskilde hos alle kategorier av pilegrimer. Da kan man stille spørsmålet om pilegrimsvandringene kan forstås som en individualistisk naturinspirert vekkelser som ikke er konfesjonelt begrenset eller avhengig av tro. Man kan også spørre om opplevelsene av naturen som hellig leder til større oppslutning om kirke og organisert religion, eller om det heller blir motsatt. Videre kan man undre seg på hva slags kristen teologiproduksjon en slik natur- og pilegrimsspiritualitet kan gi opphav til. Kan hende kan tanken om den kristne Gud som skapergud og opprettholder av både natur og kulturelt mangfold få en ny betoning ved at det fokuseres på mer skapelse og undring framfor mindre frelse og rettroenhet. Mer helligsteds-opplevelse og mindre misjonering. Dette er noen tanker å stille seg underveis i pilegrimssatsingen i landet vårt.

Det norske pilegrimfeltet fremstår i dag med en spenning mellom grasrotidealisme og statlig styring, åndelige verdier og økonomiske ambisjoner, nasjonal helhetstenkning og

regionale/lokale interesser. Kan hende alt dette lar seg kombinere. Fremdeles er dette under utvikling, og bare tiden vil vise hva som skjer (Mikaelsson 2009:10).

4. Teoretiske innfallsvinkler

I arbeidet med å velge ut relevant teoretisk rammeverk for oppgaven har jeg primært forsøkt å foreta et utvalg som kan være med å belyse den tyngdepunktsforskyvningen jeg nevnte i noen av de foregående kapitlene – dette at vi internasjonalt, og i Norge, ser en klar endring i det religiøse livet. I tillegg kommer noe teori om det å være pilegrim, og hvordan begrunnelsene for å gå pilegrimsvandring har skiftet karakter den senere tid, i forhold til i middelalderen. Det er imidlertid klart at hovedtyngden i oppgaven vil ligge i presentasjon og fortolkning av det empiriske materialet. I dette teorikapitlet refererer jeg også til forskning som er gjort i forhold til religion på Sørlandet. Sørlandet har for mange stått som en landsdel som holder fast på dogmatikken, og lære-kristendommen. Men også på Sørlandet skjer det en endring mot det opplevelsesmessige. Derfor, og siden vandringen jeg skal konsentrere meg om er i Sør-Norge, velger jeg å ta med litt om dette i teoridelen.

I det følgende vil jeg gjøre rede for den teorien jeg har valgt ut og hvorfor jeg anser denne som viktig for å belyse både problemstillingen og de momentene som kommer fram i det empiriske materialet.

4.1 Relevant teori

At religion, og da særlig kristendom, har fallende betydning har vært et sentralt tema for religionsstudier i flere år. Men de siste årene har fremveksten av ordet spiritualitet i økende grad krevd oppmerksomhet. Undersøkelse etter undersøkelse viser at stadig flere mennesker nå foretrekker å kalle seg åndelige snarere enn religiøse. Vi hører mer og mer om holisme, New Age, sinn, kropp og ånd enn tradisjonelt kristne måter å ordlegge seg på. Selv et overfladisk blikk rundt i en lokal bokhandel, eller en spasertur rundt i et kjøpesenter etterlater liten tvil om at kristendommen i vesten har fått en ny konkurrent på den åndelige markedsplassen. Tiden er i endring, og ordene spiritualitet og opplevelse er sentrale (Woodhead&Heelas 2005:1).

Begrepet spiritualitet har i løpet av de siste tiårene nærmest gjennomgått en eksplosjonsartet utvikling både i anvendelseområde og innhold. Der vi kanskje ser begrepet hyppigst benyttet, er i hyllene på bokhandelen, der de har alternativ religions- og livssynslitteratur. Der benyttes begrepet på en lang rekke forskjelligartede alternativreligiøse fenomener, som healing, sjamanisme, transpersonal psykologi, selvutvikling og ledelsestrening. Men også innenfor

tradisjonelle og etablerte religiøse sammenhenger, som i ulike kristne tradisjoner, kan man se at begrepet benyttes i stadig større utstrekning. Da brukes begrepet delvis til å beskrive nye fenomener og nye utviklingstrekk innenfor en tradisjonell religiøs virkelighetsforståelse, og delvis til å kaste nytt lys på sider ved den religiøse virkelighetstolkningen og praksisen som har kommet i skyggen av en kognitiv-rasjonell tilnæringsmåte (Olsen 2006:5).

Den moderne pilegrimsbevegelsen har manifestert seg både innenfor etablert kristne miljøer og i mer alternativ-religiøse sammenhenger. På et overordnet nivå, og i Woodhead & Heelas sin typologi for moderne religiøsitet, synes pilegrimsbevegelsen derfor å fanges opp av kategorien "religions of humanity" og kategorien "spiritualities of life". Den ene kategorien, "religions of humanity" (Woodhead&Heelas 2000:70), betegner former for religiøsitet som har skiftet hovedfokus fra det transcendentale til det menneskelige plan, men likevel slik at det guddommelige og det menneskelige er brakt nærmere hverandre. Det guddommelige er noe man kan forholde seg til, eller til og med bli delaktig i, og det forutsettes at det bare er gjennom menneskelig erfaring at man kan vite noe om Gud. "Religions of humanity" har røtter i opplysningstiden og den tidens vektlegging av menneskelig fornuft, men har samtidig fått viktige impulser fra romantikkens betoning av intuisjonens, følelseslivets- og erfaringens betydning. Disse formene for religiøsitet er ofte kritiske til etablerte autoriteter og tradisjoner. Og selv om de kan finne mening og betydning i tradisjonen, kan den ikke gis absolutt og udiskutabel autoritet. Det menneskelige – menneskelig erfaring og menneskelig fornuft – er kriterier for sannhet, og toleranse og frihet er nøkkelverdier. Disse formene for religiøsitet forstår menneskelig fellesskap - i tillegg til andre religioner og tradisjoner - på en inkluderende måte. Her betyr også praksis mer enn doktriner og dogmer, og aktiv kjærlighet mer enn ytre ritualer. For ytterligere å betone erfaringens betydning introduserer Woodhead & Heelas en mer spesifisert form for "religions of humanity", nemlig "experiential religions of humanity" (Woodhead&Heelas 2000:74,157), som kombinerer de liberalt-humanistiske idealer med en vektlegging av menneskets egen indre utrustning og dømmekraft, og den indre åndelige erfaring som autoritet. Denne "experiential religions of humanity" virker i utgangspunktet å kunne favne den delen av pilegrimsbevegelsen som har vokst fram innenfor de etablerte kristne miljøer.

Den andre kategorien, i følge Woodhead & Heelas sin typologi, "spiritualities of life" (Woodhead&Heelas 2000:110), anvendes primært på det som vanligvis kalles nyreligiøse eller alternativ-religiøse fenomener. Disse ytrer seg utenfor de etablerte religiøse miljøer og sammenhenger. Dette er oftest sterkt individualistiske former for åndelig søken, der skillet

mellom det guddommelige og det menneskelige omtrent er visket helt ut, slik at gudsforståelsen og ytringsformene ofte får et panteistisk tilsnitt. Det indre, åndelige liv er også her dominerende, med tydelig interesse for mystikk i ulike former, og der ytre åndelig autoritet er erstattet av en indre autoritet. De fleste retningene er preget av en uttrykt søken etter helhetsforståelse (holisme), og komponerer denne søkenen ofte gjennom en fri og individuell syntese av ulike åndelige impulser og tradisjoner. Det kan synes som om man nærmest "komponerer" sin egen religion. Visse retninger innenfor denne kategorien er også blitt tydelig kommersialisert gjennom alternativmesser, kurs i selvutvikling, ledelse og lignende. For de deler av pilegrimsbevegelsen som manifesterer seg utenfor de etablerte kristne og kirkelige miljøene, kan det virke som at denne kategorien er egnet til å beskrive fenomenet.

Harald Olsen har også benyttet spiritualitetsbegrepet i sin forskning, men med en noe annen forståelse av begrepet enn Woodhead & Heelas: "Spiritualitet betegner den religiøse tros ytringsformer, slik de manifesterer seg i troendes liv, i menneskers individuelle og kollektive ytringer og handlinger i møte med det omgivende samfunn og dets kultur, og slik de gjennom erfaring og praksis er nedfelt i mønstre og tradisjoner gjennom tidene. Spiritualitet er altså ikke først og fremst oppfatninger og forestillinger. Det er trosuttrykk som tar det hele mennesket i besittelse – med kropp, sjel og ånd – og som ytrer seg gjennom et språk som ikke bare er ord, men også toner, bilder, bevegelse, tegn og symbolhandlinger" (Olsen 2006:45).

Forskjellen mellom disse definisjonene er at mens Woodhead & Heelas avgrenser "spiritualities of life" til nyreligiøse eller alternativ-religiøse fenomener, der det guddommelige er "inne i" det enkelte mennesket eller i kosmos, har Olsen en mer omfattende bruk av begrepet, som også omfatter fenomener innenfor de etablerte religiøse miljøene. Han definerer spiritualitet som en dimensjon ved all religiøsitet, både den etablerte og den alternative. I utgangspunktet burde begge disse forståelsesmåtene kunne anvendes på pilegrimsfenomenet. Hva som viser seg å være mine informanternes religiøse bakgrunn og tilhørighet vil bestemme hvilken begrepsbruk som egner seg best i denne undersøkelsen. En kombinasjon av Woodhead & Heelas' "experiential religions of humanity" og Olsens spiritualitetsforståelse – med tilhørende typologi, vil også kunne være et mulig tolkningsverktøy.

I min undersøkelse vil jeg forsøke å analysere dette nærmere, og vil altså prøve å finne ut om en kombinasjon av kategoriene "experiential religions of humanity" og "spiritualities of life"

– på et overordnet nivå – egner seg til å beskrive denne konkrete pilegrimsvandringen, eller om det er andre beskrivelser som er mer anvendbare.

4.2 Endringer i norsk og sørlandsk spiritualitet

Pilegrimen er altså på vandring igjen. Vi må helt tilbake til reformasjonen for å finne så mange pilegrimer som vi har registrert de siste årene. Ved tusenårsskiftet kan det se ut for at moderne mennesker i Europa finner mening og utfordring i pilegrimstradisjonens oppbrudds- og vandringsimpuls. Gamle valfartsmål blir gjenoppdaget, og man tar gjengrodde pilegrimsleder i bruk og bruker mye ressurser på dette. Pilegrimslitteraturens klassikere kommer også ut i nye opplag, og suppleres med nye og mer moderne vandringsberetninger.

Det som kan synes annerledes ved pilegrimsvandringens renessanse i det kristne Vesten i vår tid, er at den virker å utfordre og engasjere mennesker langt utover de tradisjonelle kristne kjernegruppene, og de menneskene som søker de etablerte kristne helligdommene. Det er tydelig sider ved pilegrimsvandringen som spirituelt uttrykk som korresponderer med den åndelige nyorienteringen vi ser i vår tid. Denne åndelige nyorienteringen gjør seg gjeldende innenfor de etablerte kristne sammenhengene, men den er aller mest synlig i de bevegelsene som sprenger disse rammene – enten man velger å kalle dette new-age, alternativ religiøsitet eller noe annet (Olsen 2001:6).

De senere årene har man merket en tydelig interesse for egne, vestlige åndelige røtter. Man forholder seg til disse røttene på en ny og selvstendig måte, og man forstår og tolker dem ofte annerledes enn det som har vært den tradisjonelle kirkelige forståelsen. Nyreligiøsiteten vil bevisst søke alternative kilder, og de sider som den kristne tradisjonen har mistet eller kastet bort på veien – eller som den har gjemt bort, motarbeidet eller undertrykket. Den nyreligiøse interessen for pilegrimsmotivet og pilegrimsvandringen, kan være interessant i den forstand at den også korresponderer med det faktum at pilegrimsbevegelsen også i tidligere perioder i det kristne Europas historie har representert en oppbruddsbevegelse og en motkultur (Olsen 2001:7).

I Norge generelt, og også på Sørlandet, finner vi mange eksempler på at læresetninger nå betyr mindre i kristne miljøer enn fellesskapet, følelsene og erfaringene. Det er en økende interesse for kunst og estetikk i mange av Den norske kirkes menigheter. Også i mer lavkirkelige og frikirkelige sammenhenger skjer det en overgang til opplevelsesbasert

kristenliv (Repstad 2008:7). Jeg velger i dette kapitlet å ta med litt om endringer i sørlandsk spiritualitet. Endringen i det religiøse livet, er noe man også ser på landsbasis, men siden vandringer jeg konsentrerer meg om er i Sør-Norge, ønsker jeg å ta med noe forskning som er gjort her på Sørlandet. I tillegg kan dette kapitlet knyttes til mitt spørsmål om deltakernes begrunnelser for å gå en pilegrinsvandring.

I prosjektet ”Gud på Sørlandet”, som handler om endringer i Sørlandets religiøse liv (Repstad&Henriksen 2005), gjennomførte Harald Olsen to undersøkelser som gikk på endringer i spiritualitet, slik dette begrepet er definert ovenfor. Den ene undersøkelsen (Olsen 2005), ble foretatt blant 33 statskirkemenigheter i landsdelen, der medlemmer av menighetsråd eller ansatte i menigheten var informanter. Den andre undersøkelsen (Olsen 2008), omfattet 25 prester ansatt i de samme menighetene som hadde deltatt i den første undersøkelsen. I begge undersøkelsene benyttet Olsen en typologi basert på følgende hovedformer for spiritualitet:

- Verbal/rasjonell spiritualitet: Her legges hovedvekten på forkynnelse og verbal formidling, og en framstilling av troens innhold i en mest mulig rasjonell og fornuftsmessig akseptabel form.
- Kontemplativ spiritualitet: Her vektlegges det indre åndelige liv gjennom bønn, meditasjon og kontemplasjon, og søker den stillhet som gir rom for dette.
- Karismatisk spiritualitet: Gir rom for følelseslivet, de spesielle nådegavene, og de ofte ekstraordinære ytringsformer som følger disse.
- Estetisk/rituell spiritualitet: Vektlegger ritualer, liturgi og symbolhandlinger i en form som tilfredsstiller estetiske behov og gir skjønnheten rom.
- Handlingsrettet spiritualitet: Legger hovedvekten på at troen må ytre seg i den gode handling (diakoni), og i et etisk forpliktende sosialt liv (Olsen 2008:39).

I begge undersøkelsene er der en tendens til at den kontemplative og den estetisk/rituelle spiritualitetsformen har fått økt betydning og aktualitet i sørlandske statskirkemenigheter de senere årene. I undersøkelsen blant prester i landsdelen synes det også som at denne utviklingen skjer på bekostning av den verbalt/rasjonelle spiritualitetsformen, som tidligere har vært dominerende, som i den lutherske tradisjonen generelt. Denne utviklingstendensen kan også merkes i andre sammenhenger

Paul Leer-Salvesen hevder at vi nok kan si at det de siste årene har funnet sted en liturgisk fornyelse og en estetisk revolusjon. Ritualene er også blitt flere og mer mangfoldige. Ritualene endrer seg på det senmoderne Sørlandet, i det postmoderne Norge. De er blitt rikere og mer varierte. Det er nå større rom for individuelle valg og lokal kreativitet. Ritualenes mening, derimot, er uforandret: ”et manus vi får fra tradisjonen og kollektivet, språk og tekster som gjør at vi slipper å improvisere alt selv. Et ritual er en vei inn i et kollektiv, og denne veien er rikere utsmykket på Sørlandet i 2008 enn den var i 1996” (Salvesen 2008:47). Dette at veien er rikere utsmykket, i dag enn den var for 10-15 år siden, er nettopp pilegrimstradisjonene som gjenopptas et bevis på. Det har vært enkeltmennesker som har gått de gamle pilegrimsledene for egen del og på egen hånd tidligere, men at man nå gjør dette på en organisert måte, og stadig arbeider med å utbedre ledene og vandringene, viser tydelig at dette er noe man satser på også i denne landsdelen.

4.3 Pilegrimsvandringer – en grasrotbevegelse

I forbindelse med denne oppgaven, hadde jeg våren 2010 samtaler med pilegrimspresten på vandringen Hovden – Røldal, Birte Løvåsen. Hensikten med samtalene var å få belyst noen av kirkens tanker omkring det å bruke ressurser på pilegrimsvandringer. Samtalene regnes ikke som direkte empiri, men som et bakteppe, samtidig som de er med å belyse teorien jeg har anvendt og empirien jeg har innhentet. Da jeg hadde disse samtalene, pekte hun på at pilegrimsbevegelsen er noe som kommer fra grasrota, det er noe det spørres etter og noe som ønskes. Pilegrimsvandringer i nyere tid har ikke vært ovenfrastyrt. Det har vært fra grunnplanet. Da kirka begynte satsingen på pilegrimsvandringer, var det litt fordi de egentlig selv fanget opp en trend (Samtaler med BL 2010). Dette er også Harald Olsen med på å understreke, når han skriver at vi helt fram til våre dager kan se eksempler på at pilegrimsvandringene har representert en spiritualitet nedenfra. Så lenge mennesker har vandret, har det beholdt kontakten med Moder Jord, og beholdt bakkekontakten. Dette har stimulert en spiritualitet i direkte utfoldelse overfor det skaperverket som gir rammen for alt liv. Så lenge mennesker har vandret, har det måttet forholde seg til tilværelsens- og livets mest basale forutsetninger. Det har resultert i en spiritualitet med vektlegging av opplevelse, verdien og skjønnheten i naturen, samt fysisk utfoldelse. Dette skjer i grunnleggende menneskelige relasjoner, i kreativitet og skapende virksomhet, i stillhet, bønn og meditasjon på troens innerside og dybdedimensjon. Pilegrimsvandringenes spiritualitet har søkt – og

søker enkelthet, umiddelbarhet, ekthet, sannhet og nærhet til *både* det hellige og det sant menneskelige. (Olsen 2001:7)

4.4 Endrede begrunnelser

Er det sånn at Den norske kirke kaster seg på bølgen av ny spiritualitet ved å engasjere seg i pilegrimssatsingen? En del kritikere vil mene at nettopp Den norske kirke representerer mye av det mer spirituelle, og at kirken ikke lenger er "så fast en borg" man tidligere mente den var. Kirken har gjennom tiden vært den institusjonen som har stått for de fleste allment kjente læresetningene. Mange mennesker lovpriser det som nå skjer, og mener at kirken nå på alle vis er en folkekirke – en kirke for alle, med plass til alle, alles behov og ønsker.

Den norske psykiateren Finn Skårderud har i boken "*Uro. En reise i det moderne selv*" fra 1998 stilt spørsmålet: "Men hvorfor skal vi gudløse være forment det hellige? Det hellige er et rom som ved grenser er adskilt fra hverdagen" (Skårderud 1998, gjengitt etter Johansen 2005:18). Kanskje er nettopp de ikke-troendes behov for adgang til det hellige en del av forklaringen på at pilegrimstradisjonen har blomstret de siste årene. På pilegrimsvandringene kan noen dører lukkes opp til et større rom. Oppbruddet fra hverdagen og de innarbeidede normer er viktige. Med rytmen av noen dagers vandring i kroppen og med den nære følelsen av kontakt med både jord og himmel åpnes det opp for nye innsikter og andre lag i bevisstheten. Det at man også vet at man på en slik vandring følger etter tusenvis av mennesker som har foretatt den samme vandringen før, i kanskje tusener av år, kan også gi en egen fellesskapsbevissthet. Å reise på en pilegrimsvandring kan for mange være et forsøk på å realisere en kontinuitet, og opplevelsen av vandringen som et overgangsritual eller en avklarende prosess kan bringe den reisende til et nytt sted i livet, og hjelp pilegrimen til å finne seg selv og en retning for tilværelsen, eller rett og slett til en fornyelse av livet. På nåtidens pilegrimsvei følges den troende med den tvilende eller den gudløse, og katolikkene med protestantene. For noen er undere og mirakler enda en mulighet, for andre er det tradisjonen, opplevelsen av kontinuitet og kanskje kunst- og kulturhistorien som lever langs de gamle spor (Johansen 2005:20).

Elizabeth Knox-Seith hevder at pilegrimen ikke alltid ønsker å søke *bort* fra hverdagslivet, men vandrer for på ny å finne hverdagen igjen – se hverdagen med nye øyne, og i et forvandlet lys. En grunn til å legge ut på vandring kan ofte være en krise, kanskje et brudd i en kjærlighetsrelasjon, en nær som man har mistet, en sykdom eller lignende. Disse

eksemplene kan føre til at kreftene er i ferd med å forsvinne. Å vandre som pilegrim er ofte å søke en ny livsorientering (Knox-Seith 2007:7).

Tidene forandrer seg, men vi mennesker opplever livene våre i den tiden vi lever, med det samfunnet som er rundt oss, og det det måtte bety for den enkelte. Likevel kan vi ut fra undersøkelser som er gjort slå fast at begrunnelsene for å gå pilegrimsvandring har endret seg, og er annerledes i dag enn da var i middelalderen og i hundreårene etter reformasjonen. Det er ikke fysiske helbredelsesbehov og botshandlinger som er de sentrale begrunnelsene, i alle fall ikke i forhold til de norske valfartsmålene. Pilegrimsvandringene har fått en mer allmenn-menneskelig karakter. Gjenfødt etter moderniteten fremstår det hellige i vennligere form (Gilhus&Kraft 2007:16). Nå legges det mer vekt på den individuelle opplevelse og erfaring, der målet ofte er økt selvinnsikt og selvutvikling (Turner&Turner 1994:34, gjengitt etter Olsen 2009b). Dagens pilegrimer følger fastlagte ruter, men den indre reisen har status som en individuell prosess, knyttet til pilegrimenes unike og enestående utvikling. I følge dette perspektivet, blir veien til underveis. Pilegrimen kan søke inspirasjon fra kirkens budskap og nedfelte sannheter, men er selv ansvarlig for veivalg og tolkninger. Pilegrimereisen forstås som en ressurs for selvutvikling, som et rituelt rammeverk med potensial for selvutvikling, og dessuten som en prosess som fremmer tenkning og refleksjon. (Gilhus&Kraft 2007:47) Den fysiske reisen oppleves av mange pilegrimer som en metafor for livet. Mine samtaler med pilegrimspresten på vandringen Hovden – Røldal la også veldig vekt på nettopp dette – at vandringen kan ses på som et symbol på livet. Av og til må man få hjelp til å pakke om, noen ganger bærer vi for tungt, andre ganger burde vi kanskje vært bedre utstyrt. Av og til må man kanskje til og med snu, mens man andre ganger må møte store utfordringer man ikke vet hvordan man skal takle. Alt dette møter man på pilegrimsvandringen, og det samme skjer i livene våre hevder hun (Samtaler med BL 2010). Mange mennesker som har kommet til et veiskille i livet velger nettopp pilegrimsvandringen for å markere dette.

I de tilfellene der man velger en fysisk vandring er det tydeligvis også en kroppslig dimensjon inne i bildet (Lindström 2005:9, gjengitt etter Olsen 2009b). Man kan kanskje si at helbredelsesmotivet er tilstede, men nå i en mer forebyggende, en mer utvidet og overført betydning. For mange av pilegrimene har den kroppslige vandringen også noe med naturnærhet og naturkontakt å gjøre (Noland&Noland 1989:338, gjengitt etter Olsen 2009b). Vi lever i en global situasjon der kloden vår er alvorlig truet, og mange søker en dybdedimensjon i engasjementet for skaperverket, en ny form for naturspiritualitet (Olsen

2007:249). Nettopp nærheten til, og natursensitiviteten som den fysiske pilegrimsvandringen gir, kan være en vei inn i en slik dybderelasjon. For mange er også den sosiale siden en viktig dimensjon ved den moderne pilegrimsvandringen. Felles vandring og felles erfaringer, både på vondt og godt, har for mange gitt ny selvinnsikt og ny menneskekunnskap, og for enkelte også nye, varige vennskap. (Lindström 2005:28,57 gjengitt etter Olsen 2009b). Selv om de ovenfornevnte momentene er sentrale i dagens pilegrimsvandring, må vi heller ikke overse at for mange av pilegrimene i vår tid er det fortsatt et klassisk behov for åndelig fornyelse, gjennom stillhet, meditasjon, refleksjon, bønn og gudstjeneste langs vandringen og ved målet som er det dypeste motivet (Davies 1988:184).

Gjennom hele den kristne pilegrimsbevegelsens historie har spenningen ligget der om hva som er den viktigste dimensjonen med pilegrimsvandringene: målet eller vandringen i seg selv (Giuriati 1996:24). Her kan vi vel si at pendelen har svinget, og vektleggingen variert, i ulike kirkelige tradisjoner og i ulike historiske epoker (Olsen 2009a). For nåtidens vandring kan det tyde på at det er selve vandringen som har fått økt betydning. Derfor er det ikke uvanlig at man kun går enkeltetapper på de lange valfartsrutene uten nødvendigvis å komme fram til det egentlige målet for ruten (Olsen 2009b). Også på vandringen Hovden – Røldal kan man gå en etappe, men det er bare den siste dagsetappen. Da kommer alle fram til målet – stavkirken i Røldal, i tillegg til at det nok ikke lar seg gjøre å få til å bli med kun på en etappe de andre dagene– i alle fall ikke fra arrangørens side. Dette fordi leden går langt inne på fjellet, og det er vanskelig å bare ”hoppe på” der man ønsker.

Der målet var viktigst for pilegrimene i middelalderen, er det ofte veien i seg selv som er målet for den postmoderne pilegrimen. Målet er likevel viktig for de fleste pilegrimer (Nolan&Nolan 1989:336, gjengitt etter Olsen 2009b), men dagens pilegrimer har en annen oppfatning av målet enn middelalderens pilegrimer. Helbredende relikvier, krusifikser og andre hellige gjenstander er ikke så viktige, eller i alle fall har man et annet forhold til dem. Dagens pilegrimer er preget av en mer åpen helhetsforståelse, der målet oppleves som et hellig sted, et sted som er ladet med fortid og tradisjon, kontinuitet og sammenheng. Steder oppleves som en konkret manifestasjon av et hellig nærvær, en hierofani som det heter i religionsvitenskapen (Eliade 1976:13, gjengitt etter Olsen 2009b).

Pietismen, slik vi er blitt vant til å tenke den, er mindre dominerende i landet vårt i dag. Likevel viser undersøkelser at mange mennesker fremdeles sliter med sitt gudsforhold eller sitt religiøse liv. Mange vil kalle seg for søkende mennesker, de leter etter noe, men de vet ikke helt hva de leter etter. De bøkene jeg har lest om pilegrimer, forteller meg at den

pilegrimen som kommer hjem fra pilegrimsturen ikke er den samme som la ut på vandringen. Hva kommer dette av? Er det møtet med det enkle i det store rommet av natur, eller er det det som blir sagt og eventuelt gjort underveis på vandringen?

Jeg skrev i innledningen at da jeg møtte pilegrimene var det noe med dem – noe uforklarlig jeg ikke kunne sette ord på. Dette er kanskje noe av det som blir fremtredende og spesielt med pilegrimsvandringene, og noe av det som gjør at det kan være vanskelig å forske på emnet. De som går har kanskje ulike mål for vandringen. Målene er individuelle og for mange uforklarlige. De søker noe som de kanskje ikke klarer å sette ord på. Det å gå en slik vandring sammen med andre mennesker som også har sine egne tanker om hvorfor de går, kan skape et spesielt samhold. En pilegrimsvandring er ikke preget av læresetninger, men av opplevelser, tanker, meditasjon og bønn. Noe i fellesskap, og noe inni den enkelte vandrer (Samtaler med BL 2010). Det vil være interessant å finne ut om det jeg opplevde selv, også oppleves sånn av den enkelte pilegrim.

4.5 Pilegrimen – tidstypisk identitetssymbol

I dette kapitlet er det igjen Lisbeth Mikaelsson som er min hovedkilde, her fra et foredrag, holdt på pilegrimskonferansen i Trondheim, juli 2010; "Pilegrim i akademia" (Mikaelsson 2010).

Dersom man leser noen nyere, norske pilegrimstekster, kan vi se at der brukes mye plass og mange tanker på det å være en pilegrim. Det kan virke som at å tenke på seg selv som en pilegrim nærmest mobiliserer et nytt språk og en ny selvforståelse for dagens nord-Europeere, og det blir snakket om å finne *veien til pilegrimen i oss*. Det er en typisk postmoderne ytring, og et ekko av samtidens "selv-religion" (Mikaelsson 2010). Selv-religionen har fokus på selvutvikling, den er prosessorientert, og den er preget av en underveis-holdning. Når vi tenker på dette, og i tillegg har pilegrimsdefinisjonen i bakhodet, er det ikke rart at nettopp pilegrimen kan ses på som et treffende bilde i denne forbindelse. Uttrykket selv-religion står ikke for en bestemt religiøs gruppering, hevder Mikaelsson, men det er en tendens som gjør seg gjeldende på mange hold i dagens samfunn. Der misjonærer ut fra sin trosoverbevisning trygt "vandrer i guds ferdiglagte gjerninger", vandrer postmoderne pilegrimer "i et ytre og indre landskap" – mange med et uavklart forhold både til seg selv og til religion. Men kanskje har de et håp om å erfare en åndelig dimensjon som kan gi livet dybde og selvet retning. Her snakkes det ikke primært om dem som identifiserer seg med kirkens lære og er aktive

kirkegjengere, men om de passive. Den norske kirke har mange passive medlemmer (Mikaelsson 2010). Jeg ønsker i min studie å finne ut om det er slik at det er mange som går denne pilegrimsvandringen nettopp som slike søkende mennesker, som søker, og leter etter en åndelig dimensjon i livene sine.

Det er mange passive statskirkemedlemmer i landet vårt, men bortsett fra at vi vet det, er det ukart hva folk flest står for. Vi vet at svært mange mennesker forsøker alternativ medisin, og at de lar seg underholde av det overnaturlige på TV. En del av disse er trolig søkere som velger, vraker og mikser tilgjengelige religiøse ressurser i jakten på åndelig næring. Mange forskere betrakter søkermentaliteten som en av hovedtendensene i samtidens religionsutvikling. Søkermentaliteten er individualistisk og anti-autoritær, og religiøs dogmatikk er ute av bildet. Derimot tiltrekker symbolikk, mystikk og hellige steder. Søkerholdning og selv-religion er to sider av samme mynt, hevder Mikaelsson (Mikaelsson 2010). Ofte forbindes en slik søkerholdning med alternativmarkedet, og da særlig New-Age, men den er mer omfattende enn det, og man kan forstå den som en allmenn kulturutvikling knyttet til nåtidens individualisme. Per M. Aadnanes hevder i boken *Gud for kvarmann* at nå kjøper en ikke uten videre "hele pakka" av en etablert og gjennomreflektert livssynstradisjon lenger, men man tillater seg gjerne å velge og vrake mellom ulike standpunkt og meninger. Det har medført at man for eksempel kan finne forestillinger med rot i hinduismen like interessante som de man har med seg fra den kristne barnelærdommen. Mange av de endringene som har skjedd med folks religiøse forestillinger og holdninger de siste 30-40 årene, kan derfor best forstås innenfor en kontekst av livssynsmøter og livssynsdebatt der man har blitt utfordret til en mer bevisst livssynsdanning enn før. Her mener han at også den formen Kirken står for mer og mer oppfattes som en livssynstradisjon det er opp til hver enkelt å justere (Aadnanes 2008:31).

Underveis-holdningen og søkermentaliteten kan man lese om i vitnesbyrdene fra mange pilegrimer. Etter sin pilegrimsvandring i forkant av bryllupet, erklærer prinsesse Märtha Louise i sin pilegrimsbok at hun alltid kommer til å være en pilegrim: "Midt i tjukkeste skogen sto det klart for meg at jeg kom til å forbli en pilegrim, på evig søken etter min indre kirke. Mitt høyalter" (Prinsesse Märtha Louise&Behn 2002:14). Også kirkens folk lar seg rive med av underveis-perspektivet. Arne Bakken har skrevet i *Pilegrimshåndboka*: "En kristus-troende kjennetegnes av at han eller hun alltid er villig til å bryte opp, stadig stille nye spørsmål og alltid vente overraskende ting. En kristus-troende våger å gå ut i et nytt og

fremmed landskap, for deretter, sammen med andre, å vandre mot felles mål som Gud setter” (Bakken 1997:23, gjengitt etter Mikaelsson 2010).

Vi tenker ofte på en søkende person som en som gjerne vil komme fram til målet, og finne et sikkert ståsted i livet, men kanskje er det ikke slik. Forbrukersamfunnet, som vi er en del av, lærer oss til aldri å slå oss til ro med det vi har. Vi vil stadig ha mer. Det finnes så mye å studere, så mye å oppleve, verden er full av reisetilbud og ulike typer kulturarv. Utviklingen har dessuten gitt dagens åndelige søkende flere sosiale roller de kan innta. Disse ulike rollene kan være kunder på alternativmesser, kursdeltakere i selvutvikling, turister på tempel-safari eller som gjester på spa-hoteller med holistisk behandling – og altså som pilegrimer. Den norske kirke – og andre kirker – må kanskje i enda større grad formidle en åpen pilgrimsidentitet for å kunne kommunisere i denne kulturelle situasjonen (Mikaelsson 2010). Dette er også Giske (Mikaelsson 2009) inne på når han nevner den flytende pilgrimsidentiteten, der han hevder at det er greit å være religiøs og ha religiøse opplevelser, men religionen er individualisert. Det er opp til den enkelte å definere hva pilgrimsvandringen skal bety. Noen opplever Gud, andre ikke. Giske forstår, som tidligere nevnt, selve det postmoderne mennesket som en pilgrim som er på leting etter nye sammenhenger, helhet og livsforståelse. Denne oppgaven, hevder Giske, er noe det postmoderne mennesket tar fatt på som et personlig prosjekt, der det letes i mange, og tilsynelatende motstridende tradisjoner og verdibaser. Man plukker litt her og der, for så å rekonstruere sitt eget univers, sin egen livstolkning, og sin egen helhet (Mikaelsson 2009:8).

Et annet perspektiv på pilgrimsvandring – i alle fall dersom de strekker seg over et visst tidsrom, er å se dem som personlige overgangsritualer. Om dette mener Turner & Turner at overgangsritualer markerer statusoverganger i et samfunn eller en gitt gruppe. Eksempler på dette kan være overgangen fra barn til voksen. Slike ritualer deles gjerne inn i tre faser: atskillelse, mellomfase og reintegrasjon med ny status. Den kalles gjerne den liminale fasen, etter latinsk *limen*, som betyr terskel. Den som skal initieres står så å si på terskelen til en ny tilstand. Mellomfasen er dermed et stadium ”betwix and between”, det er verken fortid eller fremtid – et sosialt ingenmannsland uten faste roller og posisjoner. Mange slags følelser, bilder og inntrykk har rik grobunn i en liminal fase. Turner & Turner fremhever spesielt *communitas*-erfaringen. *Communitas* står for opplevelser av likhet, solidaritet og samhold mellom mennesker. I motsetning til unge mennesker i Afrika, som må gjennom overgangsritualer for å bli akseptert som voksne samfunnsmedlemmer, oppsøker norske pilgrimsvandrere frivillig liminalfasens ”betwix and between” når de begir seg ut på

vandring. Veien blir et liminalt rom og vandringen en liminal prosess. Langs veien skjer uventede ting, omgivelsene blir ladet med mening, og de sosiale rollene blir skrelt av. Mange pilegrimers fortellinger vitner om at pilegrimer opplever *communitas* med andre vandrere, og opplever at de under vandringen blir fornyet i kropp og sinn, både av de fysiske strabasene en pilegrimsvandring kan være, og av den midlertidige utmeldingen av hverdagslivet. En pilegrimsvandring er åpenbart en kilde til opplevelser som folk i dagens samfunn er underernærte på, hevder Mikaelsson. Det tyder igjen på at moderne, sekulariserte mennesker har behov for liminale, åndelige erfaringer og at pilegrimsvandring fungerer som et rituale der dette behovet møtes på en adekvat måte. Som Turner & Turner har vist, kan liminalitet bekrefte den sosiale og religiøse orden gjennom personlig fordypelse. Liminalitet er ikke det samme som revolusjon, men det liminale kan også stimulere til endring og fornyelse (Turner&Turner 1978, gjengitt etter Mikaelsson 2010).

Den fornyelsen man i følge Mikaelsson tydeligst kan se i mange pilegrimsberetninger, er holismen. Splittelsen mellom kropp og sjel, menneske og natur – som fortsatt lever i beste velgående i vår kultur – virker å bli mindre. Kropp, sinn og sansing av omgivelsene flyter sammen. I vandringen tvinger kroppen seg på, med lystbetonte endorfiner så vel som gnagsår. Kroppen blir mye mer enn det hørselsorganet som protestantismens ord – og forkynnelsesfokus har fremelsket. Naturinntrykkene langs veien på en pilegrimsvandring gir en grobunn for å reflektere over naturen som guddommelig skaperverk og livskilde. Holisme lar seg godt kombinere med kristentro, hevder Mikaelsson. Holisme kan dessuten avføde kritikk mot religiøs kroppsfientlighet, mot kapitalistisk forbrukerkultur og teknologisk naturødeleggelse. Dette er alt sammen temaer i norsk pilegrimskontekst og knytter pilegrimsbevegelsen til sentrale politiske agendaer i vår tid.

Mikaelsson mener at pilegrimsveiene som nå opparbeides på tvers av regioner og nasjonale grenser åpner opp for liminale erfaringer, nye impulser, og de utformer en religiøs geografi vi enda ikke kan forutse betydningen av, men som ganske sikkert vil påvirke det religiøse landskapet i Norge. Dagens valfart er på flere måter religion i bevegelse, hevder hun, og mener at nettopp dette er noe av det som er spennende med den nye pilegrimsutviklingen (Mikaelsson 2010).

5. Pilegrimsvandringen Hovden - Røldal

En pilegrimsvandring er allerede i sin benevnelse en ramme med et religiøst innhold. Innenfor folkekirketenkning gir pilegrimsvandringene en stor mulighet til kommunikasjon innen denne rammen. Blant dem som melder seg på en slik vandring, er det en forventning om gudstjeneste, nattverd, utsendelse og velsignelse. Det forventes en kirke når målet er nådd. Det forventes et hellig rom for ettertanke, stillhet, kanskje også bønn og takk. Alt dette er mulig både i Fjellgardane kyrkje på Hovden og i Røldal kirke. Det har de årene vandringene har vært, ikke blitt samlet inn noen statistikk om kirkelig- eller livssynsmessig tilhørighet blant dem som har deltatt, men underveis og ved påmelding delte pilegrimene sine tanker. Vandringene har hatt pilegrimer som tilhører Den katolske kirke, Bahai, Frikirken, De frie evangeliske forsamlinger, Den norske kirke og de som ikke hadde noen tilhørighet – i tillegg til de som ikke ville kalle seg religiøse (Mørenskog m/flere:2007).

5.1 Presentasjon av de to pilegrimsledene i bispedømmet, samt Røldal som pilegrimsmål

Agder og Telemark bispedømme har i dag to pilegrimsleder som har Røldal i Hordaland som felles mål. Røldal var fra gammel tid det nest største pilegrimsmålet i Norge etter Nidaros. Folk kom til Røldal fra flere steder, og målet til dem som er aktive med pilegrimsarbeid i Røldal i dag er å få alle de gamle pilegrimsveiene operative igjen. Leden mellom Seljord og Røldal var den første som ble gjenåpnet i nyere tid, i 2005. Etter dette har det vært årlige vandringene. Vandringene organiseres i et samarbeid mellom Vest-Telemark museum, Den norske kirke og historielaget i Seljord.

Pilegrimsleden mellom Hovden og Røldal ble gjenåpnet i 2007. Det var da 200 år siden pilegrimer hadde gått denne leden. Vandringen følger, så langt det er mulig, den autentiske vandringsruta fra Breive, via Sloaros og Holmevatn før nedstigningen til Røldal. Vandringen er et samarbeid mellom Bykle kommune, Den norske kirke og Hovden Fjellstoge.

Røldal er et knutepunkt for vandringene fra både Setesdal, Telemark og Hordaland, og det jobbes for å gjøre stedet til et pilegrimssenter. Det går også en pilegrimsvandring til Røldal fra Suldal.

5.2 Røldal stavkirke og krusifikset

*I kyrkja til Røldal eit bilæt hekk
so mang ein sæling til frelse;
For sjuke og såre til detta gjekk
og fingo atter si helsa.”
Og funne det var på Jelse.*

*Det bilætet, det var ein undramann;
For helst so ved jonsoktider
det var so att sveitten sila og rann
Ifrå det på alle sidor.
Det er som fyr oss det lider.*

*Fekk nokon av sveitten den minste dogg,
Var sjukdomen yervunnen;
Um sjuk eller halt eller sår av hogg,
Han var som til livet funnen
Med lovord i sæle munnen.”*

(Aasmund Olavson Vinje: ”fra Storegut”, 1.-3. vers, Uddu 2008:101)

Slik skrev Aasmund Olavsson Vinje i sitt store diktverk *Storegut* i 1866. Det var 30 år etter at biskop og lensmann under henvisning til ukristelig, papistisk overtro forbød pilegrimsferder til Røldal, og ca. seks hundre år etter at troende i Sør-Norge begynte å søke det helbredende og undergjørende krusifikset som henger i den lille kirken. Men øvrighetens forbud klarte ikke å utslette folks minne om undrene i den avstengte fjelldalen (Bjelland 2000:237).

Stavkirken som nå står i Røldal, er fra tidlig på 1200-tallet, og krusifikset som henger over kordøren er omtrent like gammelt. Helt siden middelalderen har dette krusifikset vært tillagt helbredende kraft, og like lenge har pilegrimene kommet til kirka i Røldal. Hver jonsokaften "svettet" krusifikset under vigilien, og væsken ble tørket av med en linklut som så ble strøket

over syke legemsdeler. Mange gikk etterpå friske fra Røldal. Tause vitnesbyrd om helbredelsesundrene er de mange krykker, støtteskinner og andre remedier som ble etterlatt bak alteret. Disse er nå samlet i Bergen Museum, men er dokumentert i Røldal stavkirke med fotografier og skriftlige nedtegnelser.

Valfart til stavkirken i Røldal med messe på jonsokkvelden foregikk også etter reformasjonen. 7. juli er etter den gamle kalenderen selve jonsokkvelden, og i den lyse sommernatten kom folk vandrende og ridende fra fjern og nær for å feire vigilien og be Gud om helbredelse for sjel og legeme. Først i 1835 opphørte pilegrimstilstrømmingen, etter at statlige og kirkelige myndigheter nedla uttrykkelig forbud mot den slags overtro og ulovlig gudsdyrkelse. Forbud til tross, så sent som på slutten av 1850-årene måtte soknepresten i Røldal avvise troende som kom til kirka for å be foran krusifikset (Bjelland 2000:242).

5.3 *Underet i Breive* – en pilegrimsfortelling

På Hovden Fjellstoge henger et kartmaleri av Egil Torin Næsheim med tegninger av lokale historiske hendelser. Inspirert av dette maleriet med en skisse av tre pilegrimer på vei til Røldal, skrev Bjarne Tveiten, sogemann og forfatter, romanen *Underet i Breive* (Tveiten 2006).

Romanen skildrer en pilegrimsvandring rundt år 1620. Som tidligere nevnt, var den slags vandring nå forbudt, men mange la likevel ut på vandring. Fortellingen om Sigrid er en gripende historie om et lite barn og foreldrene hennes, som på et underlig vis opplever at krusifikset i Røldal gjør noe med den hardt skadde jenta. Boka er et troverdig eventyr. Fortellingen berører og engasjerer. Vi dras med i personenes glede og sorg, kjærlighet og omsorg, tro og tvil. Med dikterisk frihet bruker forfatteren Bjarne Tveiten det historiske materialet vi kjenner til å skape en fortelling som nærmer seg en roman om veslejenten Sigrid fra Breive i Setesdal.

Sigrid er Salmund og Margits eneste barn, og vi følger med i farens fortvilelse når Sigrid som 6-åring faller og brenner ryggen og blir lam i venstre fot. Ingebjørg fra Nesland blir hentet. Hun var kjent for legekunstene sine. Ingebjørg rister på hodet og sier ”Det må nok et under til her, et Guds under...”. Det går nesten et år før Sigrids mor, Margit, foreslår at de kanskje skulle prøve å reise til Røldalskirka. De hadde hørt om krusifikset der som svetta jonsoknatta, og at svetten var helbredende. Salmund og Margit får med seg bonden, kona og drengen, og

legger i vei på den 3-4 dager lange og strevsomme turen til Røldal med den syke lille jenta. Vi trekkes med i den forventningsfulle stemningen i Røldal kirke på St. Hans-natten, og får gjennom Salmunds tanker og tilbakeblikk glimtvis del i det som har hendt, hans forhold til kona Margit, hvordan ulykken med Sigrid skjedde, og intensiteten øker gjennom bruddstykker av en drøm han ikke helt husker. Ulykken er ekstra sår siden de ikke har fått flere barn enn Sigrid. Samtidig skildres stemningen hos alle pilegrimene som ligger på kne og ber og venter i spenning på det som kan skje. Presten i Røldal er ikke glad for tilstrømmingen, - dette var jo forbudt etter nytrua. Men den gamle broder Benidictus som har vært i Paris og Roma for å studere, tar en rolig og tydelig ledelse på seansen. Han vøter fingrene med svetten fra krusifikset og går rundt til alle som er der for å få legedom, og stryker svetten over panna deres.

Ingebjørg Nesland sier senere på sommeren når hun besøker Salmund og Margit: ”Eg trur turen til Røldal – må ha vore svært nyttig”. Og så legger hun til: ”Nei. Eg veit. Veit han har vore – at han har gagna barnet ditt, Salmund” (Tveiten 2006; Aase 2007).

Den fortellingen Bjarne Tveiten her skildrer, er en oppdiktet fortelling, men den er likevel så sannferdig man tror man kan klare å gjenskape ut fra det kildematerialet man har til rådighet. Boka forteller at mange av middelalderens pilegrimer gikk for å oppnå helbredelse. Og – som votivgavene (gaver pilegrimene la igjen i Røldalskirka) kan vise oss, oppnådde også noen det de ville og ønsket.

5.4 Hvordan vandringen Hovden – Røldal ble tatt opp igjen

Pilegrimsvandringen fra Hovden til Røldal startet, som nevnt, første gang opp igjen i 2007. Da var det et pionerarbeid drevet fram av enkeltpersoner med glede og interesse for pilegrimstanken. Ingen av de impliserte, verken prosjektleder, nestleder, pilegrimsprest eller sistemenn (personer som har ansvar for baktroppen på vandringen) hadde tidligere ledet eller arrangert slike vandringer.

Hovden Fjellstoge, som utga boka *Underet i Breive*, lanserte den i 2006 med mediedekning fra lokale og landsdekkende aviser. Foruten de mange fastboende som viste interesse for utgivelsen, var også representanter for kirke, politikk og næringsliv til stede. Spørsmålet som både journalister og lokalbefolkning stilte denne dagen var: ”Når blir det mulig å gå pilegrimsleden fra Hovden til Røldal?” (Mørenskog m/flere 2007)

Bjørnar Mørenskog, daværende leder ved Hovden Fjellstoge, presenterte dette spørsmålet for Agder og Telemark bispedømme da han tok initiativ til et møte i januar 2007. Ønsket var å komme i gang med et prosjekt, og å ansette en pilegrimsprest på Hovden. At næringsliv er involvert har blitt ønsket velkommen, men også møtt med skepsis og frykt for kommersialisering. Dette er en gammel problemstilling som stadig utfordrer kultur som næring. Filosofen Seneca tok opp dette allerede noen år etter Kristi fødsel – om det var rett å tjene penger på pilegrimsvandringene. Den gang var svaret ja. Pilegrimene trengte både mat og herberge. Dette skapte en økonomisk vekst som flere fikk glede av. Så også i våre dager (Mørenskog m/flere 2007). Den første vandringen fant altså sted i 2007. I løpet av 4 uker vandret 126 pilegrimer mellom 9 og 80 år igjen på den gamle leden.

5.5 Pilegrimsvandringen Hovden – Røldal i dag

De fleste pilegrimene kommer dagen før vandringen starter. De får overnatte på Hovden Fjellstoge, som er hovedarrangør for vandringen. Her følger programmet for vandringen som ble gjennomført sommeren 2010, samt et kart over vandringsruta:

Dag 1: Hovden Fjellstoge kl.20.00

Ein pilegrim søker eit herberge.

Denne kvelden får pilegrimene servert Setesdalssuppe med spekemat og Breivebrød, og man får også stemplet sitt pilegrimspass før avreisen.

Dag 2: Hovden Fjellstoge – Sloaros

Ein pilegrim treng både lykke og hell, og søker velsigninga.

Pilegrimene får frokost, og smører niste. Klokka 09.30 er det vandrergudstjeneste i Fjellgardane kyrkje på Hovden. Denne gudstjenesten er full av symbolikk fra pilegrimsvandringen og hvordan denne vandringen kan være et symbol og et bilde på livet. Det blir forrettet nattverd og man får med seg en velsignelse på reisen. Umiddelbart etter denne gudstjenesten starter vandringen mot Sloaros, som er første overnattingssted.

Ein pilegrim har ein veg å gå, og eit mål å håpe på.

Pilegrimene tar den tida de trenger.

Ein pilegrim treng mat for både kropp og sjel.

Hver dag er det en form for refleksjon i forbindelse med matpausen. Når vandringen begynner igjen, er det en stille time, der pilegrimen kan gå i egne tanker, eller som det og blir sagt: ”Noen gonger går eg og tenker, andre gonger berre går eg.”

Pilegrimene overnatter på Turistforeningens hytte. Der følger man foreningens regler og tradisjon: De eldste velger seng først – så går det videre etter alder.

Dag 3: Sloaros – Holmevassbu

Ein pilegrim er ein framand som er open for nye inntrykk.

Mat, pause og middag. Dagen har mye fint og spennende å by på. Vandringen går i et kalkrikt område med en uvanlig rik fjellflora. I løpet av vandringen passerer heller der pilegrimer og andre har søkt ly og hvile på turen over fjellet til Røldal. En slik heller er malt i boka *Underet i Breive* av Bjarne Tveiten (tekst) og Egil Torin Næsheim (illustrasjoner). Ved Holmevatn venter ei ny hytte, (Holmevassbu) en ny leirplass og nye samtaler.

Dag 4: Holmevatn – Kaldevatn

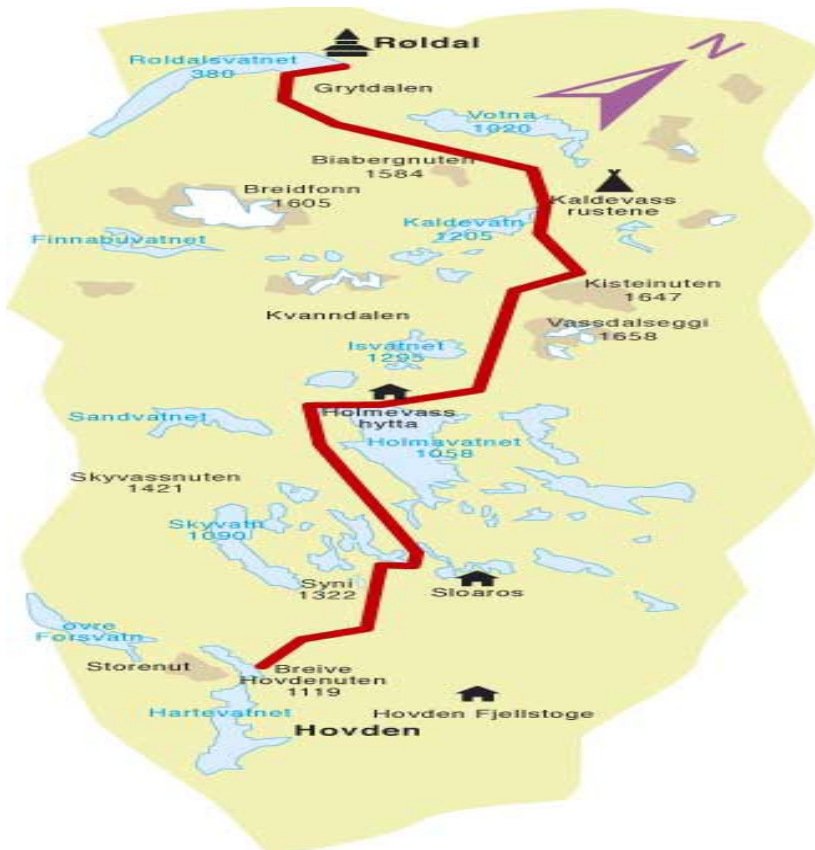
Sekken er tung, men kan være ryggstøtte i pausen. Å være pilegrim er å legge merke til det som smerter, og møte det med gode ord og handling. Snart er det mat, fest og glede! Ved Kaldevatn blir pilegrimene møtt med pilegrimsmiddag. Kokken ved Hovden Fjellstoge har laget tre-retters middag til pilegrimene. Middagen blir servert i lavvo-leiren, der pilegrimene skal overnatte siste natta.

Dag 5: Kaldevatn - Røldal.

Kaldevatn – Røldalgruppa (dagsvandrene) blir koblet på. Pilegrimene får frokost, pause og niste.

”Erarum humanum est. ” Pilegrimen vet at ”... det er menneskelig å feile”. Denne dagen når pilegrimene målet. Det er høytid og forberedelser. Besøk på stølen til geitebonden Olav A. Tveita med servering av hjemmelaget rømmegrøt, før nedstigningen til Røldal. Umiddelbart etter ankomst til kirka i Røldal, holdes det en enkel gudstjeneste.

Dette er pilegrimsruta som vandres i dag:

Den moderne pilegrimen legger ikke i samme grad som tidligere ut på halsbrekkende, farlige veier. Den moderne pilegrimen melder seg på en tilrettelagt reise, man får pilegrimspass, og man er hele tiden på en velorganisert vandring som krever mye logistikk fra arrangørene. Pilegrimene jeg har fulgt får altså de fleste nettene overnatte på turistforeningens hytter. Siste natten sover de i en lavvo som er ferdig satt opp når de kommer fram. Lavvo og mat blir fraktet inn på fjellet med helikopter. Det er kokken ved Hovden Fjellstoge som står for matlagingen inne på fjellet siste kvelden. Kokken gir pilegrimene en kulinarisk oppvarning med tre-retters middag langt inne på heia. I tillegg ligger det ferdig opptenningsved til bål. Opplegget er timet og tilrettelagt så langt det lar seg gjøre, og man venter på hverandre hele tiden underveis. Kjentmannen, fjellføreren, går først, og ingen får gå foran han. Han skal se etter at det er trygt å gå, at det ikke er is-sprekker eller andre faremomenter. Det er også alltid en person som går sist, for å sjekke at ingen blir etterlatt. Når pilegrimene kommer fram til Røldal har også de som ønsker det fått sine biler kjørt dit fra Hovden. Så, som vi skjønner, er pilegrimsvandringen svært annerledes enn det den engang var.

Likevel – etter egne observasjoner, og i forhold til det jeg har lest og hørt om andre pilegrimsvandringer, både i Norge og i utlandet, er vandringen Hovden – Røldal en fysisk tung og krevende vandring. I følge pilegrimer som også er erfarne fjellvandrere, og vant til Turistforeningens måte å beskrive en tur på, vil de tenke seg at vandringen Hovden-Røldal kunne fått 4 støvler i guiden. Turistforeningen opererer med antall støvler i forhold til hvor tung turen er, der 1 støvel er en lett tur, og 5 støvler er den mest krevende turen. Turistforeningen har ikke denne vandringen i sitt opplegg, så dette blir selvsagt spekulasjoner, men det forteller i alle fall at de som melder seg på bør være i god fysisk form. Pilegrimene må bære sekkene sine selv, bortsett fra siste dagen – da får de mulighet til å sende noe med bussen som frakter dagsvandrene inn på fjellet. Dette er ulikt andre vandringer i Norge – i alle fall etter det jeg har kunnet finne ut. På de andre vandringene som går over flere dager, er det vanlig at bagasjen fraktes fra dag til dag, og at vandrerne kun har en liten tursekk, med plass til niste og eventuelt klesskift på ryggen mens de går. Dette at pilegrimene på denne vandringen selv må bære sekken, gjør også at vandringen blir tyngre. Det er annerledes å gå med en 10 kg. tung sekk, enn det er å gå uten, og vandringsruta kan være både bratt og steinete.

Det er lagt opp til mye symbolikk allerede når vandringen starter, under gudstjenesten på Hovden. Denne symbolikken møter man igjen også utover vandringen. Kanskje ikke alltid i refleksjonene som presten eller andre hver dag kommer med, men i samtaler med den enkelte. Livet, som vandringen, byr på uforutsette hendelser, problemer vi ikke alltid vet hvordan vi skal takle; Kanskje har vi pakka sekken feil, og må pakke om for at veien ikke skal bli for tung for oss. Kanskje må vi rett og slett legge ut noe – kanskje bar vi på noe som ikke var nødvendig. Muligens må vi ha ei hånd å holde i, eller at noen hoder i et tau når det skal forseres bekker eller snøbroer. Alle disse momentene er overførbare til livet. Dette blir det fokusert på under denne vandringen. Under vandrergudstjenesten umiddelbart etter ankomst i Røldal tas dette opp igjen. Det blir poengtert at nå er vi fremme, og så har hver enkelt av pilegrimene gått vandringen med sine begrunnelser, sine bønner og sine tanker, og så kan hver enkelt som ønsker det komme frem til alteret i kirka og legge fra seg det de har ”båret på” der, på alteret. Det er en enkel gudstjeneste, men også denne er full av symbolikk. Denne gudstjenesten kommer jeg mer tilbake til i drøftingsdelen.

6. Metode og materiale som er benyttet

I dette kapitlet vil jeg skissere metode, valg av informanter, og hva slags materiale jeg har benyttet meg av i oppgaven. Jeg vil også redegjøre for ulemper og fordeler jeg ser med min egen posisjon som forsker i forhold til det materialet jeg har samlet inn. Til slutt i kapitlet gjør jeg rede for forskningsetiske hensyn jeg har tatt i arbeidet mitt.

6.1 Metode

I arbeidet med å finne metode for oppgaven, har jeg vært opptatt av at det er oppgavens problemstilling og hva jeg ønsker å finne ut som skal bestemme hvilken metode jeg benytter. Metodisk vil derfor oppgaven bestå av innsamling av informasjon og analyse av denne, tolkning og drøfting av det innsamlede materialet. Det empiriske materialet vil så bli drøftet i lys av den teorien og det skriftlige materialet som foreligger. Når det gjelder strukturen oppgaven har fått, har jeg bygd den opp med utgangspunkt i problemstillingen. Som en videreføring av problemstillingen har jeg konkretisert noen temaer som jeg har ønsket skulle være utgangspunkt for de spørsmålene intervjupersonene skulle besvare, som hvor de personlig står i forhold til tro, hvordan de opplevde selve vandringen, og hva de sitter igjen med av tanker etter vandringen. Intervjuguiden er utarbeidet på en slik måte at den i hovedsak består av konkrete spørsmål. Som et siste spørsmål til intervjupersonene, har jeg spurt om det er andre ting de har lyst å legge til i forhold til deres opplevelse av vandringen. I presentasjonen av empiri har jeg i hovedsak fulgt den tematiske inndelingen jeg har brukt i tilknytning til problemstilling og i intervjuguide. Noen små redaksjonelle endringer er det imidlertid blitt. Underveis i den empiriske delen, velger jeg enkelte steder å flette inn aktuell teori eller annen forskning som kan understreke eller belyser svarene ytterligere.

Den analytiske modellen jeg har brukt for å analysere empirien i etterkant av intervjuene, kalles perspektivanalyse (Gilje og Grimen 2007:200). Utgangspunktet her er at informantenes virkelighet – det de fortalte under intervjuet er det sentrale, og viktige. Deres refleksjoner er materialet for analysen. Jeg har gått ut fra mine informanternes tanker og erfaringer om det de opplevde og tenkte om vandringen i analysen. Disse refleksjonene analyseres opp mot problemstillingen. Analysen er i hovedsak deskriptiv. Det innebærer at den i størst grad ligger i sortering og systematisering av materialet, slik at det fremstår tematisk og relevant for videre refleksjon. Teorien i oppgaven vil bli brukt som en slags lyskaster – for å få frem nyanser, og

som tolkningsgrunnlag. I tillegg vil jeg i enkelte tilfeller også komme inn med min stemme og refererer hva jeg opplevde og erfarte under mitt feltarbeide.

I kapittel 8, vil jeg foreta en drøfting av noen utvalgte tema.

6.2 Materiale og utvalg

Materialet som danner utgangspunkt for denne studien er en blanding av empirisk materiale hentet i en kvalitativ spørreundersøkelse, og funn fra annen forskning på området. I den kvalitative undersøkelsen har jeg intervjuet 13 pilegrimer, som alle har gått pilegrimsvandringen fra Hovden til Røldal i tidsrommet 2007-2010. Noen har gått hele vandringen, andre har vært med på siste delen, den såkalte "Dagsvandringen". Det vil komme fram hvem dette gjelder, dersom det har relevans for funnene. Noen har gått pilegrimsvandring før, mens andre har gikk for første gang. Jeg har intervjuet sju kvinner og seks menn som aldersmessig ligger mellom 46 og 82 år. Jeg har utarbeidet en intervjuguide som følger vedlagt oppgaven. I tillegg til disse informantene har jeg hatt samtaler med en pilegrimsprest, samt med personer som satte det hele i gang. Disse samtalenene er med i oppgaven for å danne en bakgrunn, eller jeg refererer til samtalenene med pilegrimspresten for å belyse informantenes intervjusvar eller teori. Pilegrimspresten fikk noen spørsmål tilsendt før vi møttes første gang. Ellers har alle intervjuene vært uforberedt, for informantenes vedkommende.

Sommeren 2009 var jeg altså på min første pilegrimsvandring. I forkant av denne hadde jeg laget tre spørsmål – et slags pilotintervju til pilegrimene. Her opplevde jeg at de jeg kom i kontakt med fortalte mye mer enn det jeg egentlig spurte om. De var veldig meddelsomme, og svært positive til det de hadde vært med på. Da jeg våren 2010 skulle gå i gang med å skrive denne oppgaven, hadde jeg disse pilotintervjuene friskt i minne. Det var de som dannet grunnlag for problemstillingen min og for forskningsspørsmålene. For å finne informanter, tok jeg kontakt med noen jeg hadde møtt på pilegrimsvandringen 2009. Fra dem igjen fikk jeg andre navn jeg kunne spørre om intervju, og slik fikk jeg informanter. Intervjuene av de 11 informantene fra vandringen i 2009 og tidligere år fant sted våren 2010. I tillegg intervjuet jeg to pilegrimer i etterkant av vandringen i 2010. Jeg valgte å vente noen dager etter at denne vandringen var avsluttet. Dette for at informantene kunne få tid til å la inntrykkene synke litt inn, siden noen av spørsmålene dreide seg om utbytte av vandringen. Det er ofte lettere å få mer gjennomtenkte svar når det har gått en tid.

De aller fleste intervjuene ble tatt i intervjupersonenes hjem. En av informantene kom hjem til meg, mens en annen kom til meg på jobb. Tre av intervjuene ble tatt over telefon. Før vi begynte selve intervjuet forklarte jeg hva studien min gikk ut på, og at dette var en anonym undersøkelse. Ofte ble det også en liten samtale om vandringen etter at båndopptakeren var slått av. Noen informanter ble litt stressa av at det lå en opptaker på bordet, men de fleste merket den ikke etter hvert som vi begynte å snakke. Selve intervjuene tok fra 11 til 40 minutter.

Alle jeg spurte om intervju var umiddelbart positive, og alle hadde lyst til å dele erfaringene fra vandringen. Jeg har prøvd å finne informanter ut fra tanken at jeg ikke håpet eller ønsket spesielle svar, men vilkårlige pilegrimer, med de tankene de måtte ha. Fordelen med å benytte kvalitativ undersøkelse til innsamling av empirisk materiale er blant annet at denne formen går mer inn i det perspektivet pilegrimene selv har, og ikke så mye mitt eget perspektiv og de tankene jeg måtte ha på forhånd. En kvantitativ spørreundersøkelse ville ikke kunnet gått i dybden på samme måte som det en kvalitativ undersøkelse vil gjøre (Repstad 1998:13), og jeg hadde måttet standardisere spørsmålene i større grad. Faren ved å benytte en kvalitativ undersøkelse med bare 13 informanter kan imidlertid være at man kan komme til å generalisere ut fra et for snevert materiale. Dette innebærer at jeg er fullt klar over at bildet kan være mer sammensatt og ha enda flere nyanser enn jeg har fått fram gjennom bare disse 13 informantene. Likevel kan dette gi et lite glimt av hvordan noe oppleves.

På begge mine pilegrimsvandringer, den ene – dagsvandringen, i 2009, og vandringen 2010, har jeg vært med for å observere. Noen av mine observasjoner vil komme fram som utfyllende stoff og som kommentarer til det pilegrimene selv forteller.

6.3 Egen bakgrunn – fordeler og ulemper i forhold til studien

Det kan muligens være en ulempe at jeg selv har bakgrunn i Den norske kirke, og dermed ikke er tilstrekkelig objektiv til det stoffet og den informasjonen jeg har samlet inn. Samtidig kan min bakgrunn i kirken også være en fordel, ved at jeg har sett og vært med på utviklingen som er og har vært – i alle fall de siste årene. Jeg kjenner til noen av dem som har drevet fram arbeidet med å gjenoppta Hovden – Røldal-vandringen, samt at jeg kjenner litt til kirkens tanker om pilegrimssatsingen lokalt. I den grad det er mulig, har jeg forsøkt å ha et åpent blikk, og jeg har som sagt prøvd å se det innsamlede materiale på en så objektiv måte som mulig. Måten jeg har fått informanter på - at jeg begynte med noen jeg visste hadde gått, og at

disse igjen ga meg navn de visste om, gjør muligens at jeg ikke har fått stor nok spredning i de enkelte informantenes ståsted når det gjelder religiøs tilhørighet. Samtidig har jeg ikke kjent personene på forhånd, så jeg har ikke visst noe om ståstedet deres før vi møttes. Hadde jeg hatt en deltakerliste å gå ut fra, med eventuelle bakgrunnsopplysninger, kunne jeg valgt ut dem jeg ville intervju, og dermed fått større spredning i forhold til trostilhørighet. Dette kunne kanskje gitt oppgaven et annet preg, men da dette ikke var mulig, valgte jeg den nevnte metoden.

6.4 Forskningsetiske momenter

I arbeidet med oppgaven har jeg hele tiden hatt fokus på de forskningsetiske reglene som fins for denne typen arbeid. I forkant av alle intervjuene, forklarte jeg informantene hva forskningen min gikk ut på. Intervjuene er i sin helhet tatt opp på bånd, og det er informert om at disse opptakene ikke publiseres, og at de slettes når prosjektet er avsluttet. Alle intervjuene er også skrevet ut i tekst, anonymisert og oppbevart i henhold til forskningsetiske regler. Det er heller ikke brukt navn på intervjupersonene i lagrede data. For å på best mulig måte ivareta informantenes anonymitet, har jeg presentert svarene tematisk, og ikke etter noen rekkefølge, ettersom det da kunne bli mer gjenkjennbart.

Fortolkningen av empirien starter når man velger ut hva man vil ha med i teksten. Målet her må være å ivareta informantenes perspektiv på en så hensynsfull og rettskaffen måte som mulig når man velger ut eller bort hva man vil ta med. En skrevet tekst kan gi et annet meningsuttrykk enn en samtale, der kroppsspråk, ettertenksomme pauser og tonefall kan betone meningsinnholdet i stor grad. Objektivitetsidealet er viktig her. Det vil si at den som forsker og undersøker, skal forholde seg nøytral og åpen for de perspektivene informantene kommer med. Anita Holm Riis hevder at: "Ubetinget forståelse er ikke mulig. Forståelse er alltid ledsaget af bevidste om ubevidste forventninger, hos Gadamer kaldet "fordomme" eller "formeninger". Den måde hvorpå vi forholder os til verden, er nødvendigvis præget af et bestemt perspektiv. Når vi interesserer os for noget frem for noget andet, når vi får øje på noget frem for noget andet, er det udtryk for, at der ikke findes et neutralt ståsted, hvorfra vi objektivt kan fortolke verden" (Riis 2006:17). Dette idealet er godt og viktig, men Riis påpeker også at dette ofte ikke er oppnåelig i praksis (Riis 2006:20). I mitt arbeid med å analysere har det vært et overordnet mål å få frem informantenes mening slik jeg oppfattet den under intervjuene. Samtidig velger jeg ut stoff med tanke på å belyse problemstillingen.

Ut fra Personvernets regler var prosjektet mitt ikke meldepliktig, da jeg ikke har koblet innsamlet materiale til navn, og heller ikke koblet innsamlet data til navn, eller oppbevart materialet med slike koblinger. Intervjupersonene vil heller ikke kunne identifiseres verken direkte eller indirekte gjennom bakgrunnsopplysninger (Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste:udat.).

For ordens skyld gjør jeg oppmerksom på at sitater med lengde på over fire linjer er skrevet med enkel linjeavstand. Sitatene er heller ikke endret og pyntet på i forhold til rettskrivningsregler. Dette for å gi et nøyaktig bilde av de svarene som er blitt gitt.

7. Pilegrimstanker...

Jeg vil i det dette kapitlet gi en presentasjon av mine informanter og mine funn i forhold til problemstillingen. Jeg har valgt å presentere et utvalg av det pilegrimene fortalte meg. Utvalget er foretatt etter et skjønn basert på relevans for problemstillingen, og ønske om å gi en så fullstendig oversikt som mulig over sammenfallende, motstridende eller nyanserte synspunkter til de enkelte temaene.

De av mine 13 pilegrimer som er yrkesaktive, jobber for det meste i det offentlige, i helsevesen eller i skolen. Noen jobber i privat næringsliv. Jeg vil si at de aller fleste representerer middelklassen. Utdannelsesmessig er det god spredning på intervjupersonene. Åtte av informantene er medlem av Den norske kirke, mens fem er medlem av Den evangeliske lutherske frikirke, Det norske misjonsforbund eller pinsebevegelsen. Det er stor forskjell på hvor aktive informantene er i egen menighet, og om de i det hele tatt går i en menighet. Noen gir uttrykk for å være veldig aktive i menigheten sin, og er med i en rekke aktiviteter, mens andre er medlem av et trossamfunn, men ikke aktive overhodet. Av de 13 informantene hadde to gått Hovden – Røldal-vandringen tidligere, resten hadde ikke gått pilegrim før. Av hensyn til å bevare informantenes anonymitet har jeg i samråd med veileder valgt å ikke presentere dem utover dette.

Jeg gjør oppmerksom på at bildene som er brukt i oppgaven er tatt av Odd Magne Myre, Bjørnar Mørenskog og Åsulf Ellefsen, og alle har gitt tillatelse til at bildene blir brukt.

7.1 Pilegrimenes ståsted

Jeg var interessert i å vite hvilke typer mennesker som velger å gå en pilegrimsvandring i dag. I første omgang ønsket jeg å vite litt om deres bakgrunn og deres personlige ståsted i forhold til religion. Er det i hovedsak kristne mennesker som melder seg på, eller er det også andre – med annen tro eller livssyn? Hører noen av pilegrimene hjemme i andre trossamfunn enn Den norske kirke? Er det mennesker som ikke har en tro, som ikke føler seg hjemme i et trosfellesskap? Dette var jeg nysgjerrig på å finne ut.

7.1.1 Tro og trostilhørighet

Når det gjelder intervjuguidens del 1, som går på personlig tilhørighet, tro og religiøst liv, vil jeg i dette kapitlet fokusere på noen av spørsmålene som ble stilt der. Ett av mine forskningsspørsmål var om pilegrimene har et regelmessig bibellesnings- og bønneliv - er de

aktive kristne? For å få en oversikt, spurte jeg dem om de var medlem av noe trossamfunn. Som nevnt, var åtte av informantene medlem av Den norske kirke, mens fem var medlem av frikirken; Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Det norske misjonsforbund eller pinsebevegelsen. Mange mennesker er medlem et sted, uten at de tenker over det og uten at de er aktive menighetsmedlemmer, derfor spurte jeg dem også om i hvor stor grad Gud og/eller bønn og /eller bibellesing var en del av deres hverdag. 10 av 13 svarte at dette var en del av deres hverdag på en eller annen måte, mens tre opplevde at det ikke var det. Selv om 10 av informantene svarte ja på spørsmålet, varierer det *hvor* stor del dette er av hverdagen blant disse. En sier at: ” Ja... det er der jo bak et sted heile tida, men det er ikke sånn – jeg leser ikke i Bibelen hver dag, og bønnene de er vel litt mer som sånn tanker kanskje ... ja. Men gud er der – det er han.” En annen sier:

”Åh... det varierer mye, for jeg har egentlig et litt sånn – jeg har ikke så veldig dårlig samvittighet fordi om jeg ikke leser i Bibelen sånn jevnt og trutt, men det er voldsomt godt å ha det - jeg vet at Jesus passer på meg hver dag, jeg vet at Gud er med meg i hverdagen liksom, at han har sin omsorg over meg, og at jeg er i hans – under hans vinger for å si det ... at mitt liv er liksom i hans hender, og jeg synes det er veldig godt når jeg er i en sånn litt sånn vanskelig situasjon kanskje – tenkt at åh, Jesus, nå må du hjelpe meg. Nå må du gi meg visdom. Nå må du rettlede meg litt her, gi meg tanker, ikke sant – sånn ... men å sette meg ned å folde hendene og be liksom – det er ikke alltid ... ofte så løser jeg en soduko før jeg legger meg, så det er ikke alltid jeg leser i Bibelen før jeg legger meg for å si det sånn ...”

Andre igjen svarer kort, men bekreftende: ”Det er en stor del av min hverdag”, og: ”Det er hver dag det. Det er daglig.” Andre igjen fremhever dette enda sterkere: ”Det er en nødvendig, daglig del av min hverdag.”, samt: ”Ja det er jo, holdt på å si, det er jo en del av livet mitt som jeg har med meg hele tida egentlig, hver dag. Ja.”

På hver sine måter uttrykker disse informantene at Gud, bønn og/eller bibellesning *er* en del av deres hverdag. Om de ikke har faste tider for noe av dette, er det en del av hverdagen – noe som alltid, og bare *er* der.

Jeg spurte også informantene om de var mer opptatt av religiøsitet eller tro nå enn tidligere. De tre informantene som ikke hadde noe daglig bønn og bibellesning, og som ikke opplevde Gud som en del av hverdagen svarer at nei, de er ikke mer opptatt av det nå enn tidligere. Den ene informanten svarer at: ”Nei, det tror jeg ikke. Jeg tror kanskje at jeg var mer opptatt av det liksom i oppveksten, i barndommen og ungdommen tror jeg enn det jeg er nå.”

Blant dem som opplevde Gud, bønn og bibellesning som en del av hverdagen, fant jeg ulike, interessante svar på spørsmålet. Noen svarer kort, at ja, de er mer opptatt av dette nå, mens andre forklarer litt mer utfyllende om hva de tenker om dette. En uttrykker seg slik:

”Nei, jeg tror ikke ... jeg tror ikke det kanskje har forandra seg så veldig, men kanskje på en annen måte. Kanskje – kanskje når jeg var yngre at – at sannheter var mer sånn fastsatt på en måte, kanskje etter hvert som jeg blir eldre og ser at livet er kanskje ikke sort-hvitt så – så blir det litt annerledes. Troa blir nok au litt annerledes. En ser at – ja, livet er kanskje ikke – særlig kanskje når en har gått mye i frimenigheter som kanskje er veldig sort-hvitt egentlig, så ser en kanskje etterhvert som en blir eldre at, men livet er ikke det. Det er mange gråsoner og mye ... ja ... som ikke er ferdiglagte sannheter på en måte kanskje allikevel.”

Her ser vi at informanten svarer ut fra hvordan livet har vært og hvordan livet har blitt. En annen informant svarer kortere, men likevel noe likt: ”Nei, det var nok mer - i ungdommen var det nok mer sånn aktivt sånn som en er når en er ung. Og så er det litt, etter hvert er det hverdagen som inntar en, det blir andre ting og ... men at det er der heile tida, det er det. Ja.”

Av dem som uttrykker at de *er* mer opptatt av religiøsitet eller tro nå enn tidligere, sier en: ”Ja, det vil jeg tro, for det har noe med livets gang å gjøre. Det kan du se på ungdommene, og vi ser det når vi snakker med våre barn at det liksom er en fase i livet hvor da man er opptatt av andre ting, og så kommer disse tankene etterhvert.” En annen svarer slik: ”Ja, det er jeg. Jeg er mye mer, jeg er mye mer konsentrert om Jesus. Altså – Jesus is the answer for the world today – det tror jeg på altså. Å følge Jesus, og prøve å oppføre seg sånn som Jesus gjorde, altså være sann.”

7.1.2 Religiøst søkende mennesker?

Uavhengig av hva informantene svarte på spørsmålet om Gud, bønn og bibellesing var en del av hverdagen, spurte jeg om de regnet seg selv for å være religiøst søkende mennesker. Her fant jeg ikke alltid samsvar mellom tidligere spørsmål og svar. Jeg ser i ettertid at mitt spørsmål kan ha vært vanskelig å oppfatte. Jeg burde nok i utgangspunktet formulert meg bedre. Min tanke med spørsmålet, var, om mulig, å avdekke om noen av informantene var såkalt ”søkende mennesker”, som hadde meldt seg på for å finne svar på noen av livets store spørsmål, eller var på leting etter en tro. Ut fra svarene jeg fikk, ser jeg at mine informanter svarte ut fra en annen oppfatning av spørsmålet.

Av 13 informanter, var det tre som ikke betegna seg som religiøst søkende mennesker. En av dem forklarer seg slik: ”Nei, jeg tror ikke det. Jeg tenker jo litt sånn av og til, men ikke så

veldig mye på det.” En annen svarer også nei på dette spørsmålet, men har en annen mening i svaret sitt: ”Jeg har funnet det jeg skal ha funnet – ja, det har jeg sannelig.”

Av de ti informantene som definerer seg som religiøst søkende mennesker uttaler en seg på denne måten: ”Ja, det gjør jeg. Ja, det må jeg si. Jeg er befesta, men jeg ser jo at der er alltid nyanser, der er veier, der er nye oppfatninger, der er trender. Og vi som har alderen, vi må – vi må ikke stoppe, for da stagnerer vi.” Andre igjen uttaler at selv om de kaller seg kristne, er de likevel søkende mennesker. En sier: ”Ja – jeg tenker at det er alltid nye dybder å finne i Gud, og der er alltid nye måter å være sammen med Gud.” En annen uttaler seg på denne måten: ”Ja ... ja. Ja, jeg gjør jo det. En er jo søkende sjøl om en på en måte har vært kristen i alle år på en måte, så ... så er en jo det. For livet forandrer seg, og en forandrer seg sjøl, og det som kanskje var en fast sannhet når du var 25, det er det kanskje ikke når du er 45, for livet forandrer seg, og ting forandrer seg rundt deg. Så ja, jeg syns at en er det.” En annen av informantene svarer dette på mitt spørsmål:

”Jeg tror jeg var enda mer søkende før. Ja. Jeg føler egentlig, og det er ikke noe særlig allright, men jeg føler jeg var mer søkende – akkurat som jeg er kommet inn i en liten sånn – jeg var mer nysgjerrig på alt liksom sånn med – føler jeg er kommet inn i en mer vane, syns nok det. Men jeg tror nok jeg søker likevel, for – for det er liksom noe inni en som drar en, som trekker en til et nærmere fellesskap.”

Informantene oppfatter seg altså i ulik grad som søkende mennesker, så det er ikke mulig å på noen måte slå fast at de har gått pilegrimsvandringen for å finne svar på det de eventuelt søker. Ingen av informantene mine ga uttrykk for at grunnen til at de valgte å gå pilegrim var at de var på leting etter svar på livets store spørsmål, eller at de var på en religiøs leting i den forstand at de ville finne noe å tro på. Av de tre som ikke regnet seg for å være søkende, viste to liten interesse for religiøs praksis. En var ikke søkende fordi han hadde funnet det han søkte. De resterende, som altså regnet seg for å være søkende, søkte ikke etter en tro, men etter nye ”dybder”, som en uttalte. De var ikke bastante på at det de hadde funnet var noe absolutt, men mente at der var stadig nye opplevelser, og stadig mer å finne innenfor sin tro. Dette var de åpne for.

7.1.3 Oppfatninger av det religiøse livet og eventuelle endringer i det

I teoridelen har jeg skrevet at det innenfor kristen praksis har skjedd en endring fra det dogmatiske til det mer opplevelsesbaserte. I tilknytning til spørsmålene om eget liv og eget ståsted i forhold til det religiøse, ønsket jeg å høre informantenes oppfatning av om de

opplevde at det religiøse livet der de bor har endret seg de siste årene, og i tilfelle på hvilken måte de opplever endringen. 11 informanter uttrykker at de absolutt ser at det har skjedd en endring på dette området. En sier:

”Ja, det har det absolutt, men det har ikke – ikke noe som påvirker meg. Nei. Altså – det i forhold til hvor mye aktivitet det er for unge – det er mye mindre aktivitet, der er færre unge som engasjerer seg, sånn som i kirka her vi bor. Men nå bor jo vi i en menighet med veldig mye eldre mennesker, så det har jo også litt med det å gjøre. Men selve gudstjenesten tenker jeg har blitt mer moderne, finere, mer sånn aktiv enn det var.”

En annen sier:

”Ja, det har det, for der jeg bor, og der er det jo, holdt jeg på å si, stort sett statskirke da, og det ser jeg jo at det har endra seg, det har blitt... når jeg, holdt på å si var yngre, så var det jo ikke sånn at – det var jo ikke noe sang og dans i kirka, så det har blitt veldig mye friere, og det har blitt annerledes, det har blitt mer, holdt på å si mindre teologi og mer liv kanskje mer... ja... Nå kan jo presten komme dansende opp gjennom kirka liksom. Det skjedde jo ikke før. Jeg er konfirmert av en prest som sa det var skrekkelig synd å gå på kino, det var voldsomt syndig. Det måtte vi aldri gjør, så det har forandra seg, ja.”

En annen av informantene synes den største endringen går på det at det er mindre aktivitet nå enn tidligere, og påpeker at moderne mennesker har mye mindre tid til kristne aktiviteter enn det virker som man hadde tidligere:

”Der er ikke sånn aktivitet lenger i menigheten – sånn som – altså det var jo møteuke annenhver uke før som en var med på, og helgene og sånn. Altså nå er det mye mer begrensa. Nå er det gudstjeneste eller et møte, et kveldsmøte i helga. Så det har nok endra seg i forhold til aktivitet, men i innhold så føler jeg at det er nokså – altså det er det sentrale evangeliet holdt jeg på å si – det er som det har vært i alle år.”

På dette spørsmålet uttaler informantene seg selvsagt på bakgrunn av egne opplevelser, og det blir de opplevelsene de selv har og har hatt som kommer til uttrykk, som her:

”Ja ... det har endret seg, for det at når jeg var yngre, så gikk jeg jo aldri på kino – det var synd. Jeg dansa ikke. Jeg vokste opp med å gå i skjørt på møter og jeg har nesten, bortsett fra pilegrimsvandringen, har jeg vel aldri gått i bukse i en kirke. Selv om det er heilt idiotisk, så – ikke for det at jeg ikke ... altså ... men jeg kan liksom ikke selv enda. Og jeg opplever også dette med bruk av alkohol i kristne sammenhenger som har blitt veldig annerledes de siste årene, og at ... men jeg føler kanskje nå de siste tre, fire, fem årene kanskje at det er mer søken etter det gamle evangelium igjen på en måte. At det har vært en periode det har vært litt mer sånn ... litt lettere på en måte, men at det er veldig mange nå på en måte som vil tilbake til ... til Golgata og det som skjedde der rett og slett.”

De som ikke mener de har noen tilhørighet til det religiøse uttrykker også at de ser en endring i det religiøse livet der de bor. En svarer dette:

”Ja, det vil jeg si hvis du tenker på det rundt meg her – ja, det har forandra seg så voldsomt altså fra jeg var en guttunge og så oppigjennom vil jeg si. Ja, det har jo blitt mye ... mye mer friere, det er jo – det har blitt – ja, hva skal jeg si ... jeg vet jo folk ... det har forandra seg mye med hensyn til hva du kan for noe eller ikke kan – med å, sånn som før, med å gå på kino for eksempel, ja, noe ... og ellers, så måtte du være ... nei ... så det har jo blitt mer fritt sånn. Folk er mer like sånn i det daglige i alle fall sånn.”

En annen uttrykker seg slik: ”Ja, det gjør jeg, men der må jeg et lite tillegg – altså – den yngre generasjonens aktive kristne, de er veldig annerledes enn min generasjons aktive kristne. Det – det har blitt mye mer det jeg vil kalle frilyndt, mer åpensinna på alle måter.”

Andre igjen påpeker at der man merker forandringen mest er på sangene som synges på gudstjenestene og møtene. Det som går igjen hos de aller fleste når det gjelder den endringen de registrerer lokalt, er at det er lov til mer nå enn før. Det er ikke så mye som er ”forbudt”.

Av de to som ikke mener å oppleve noen endring i det religiøse livet på sitt hjemsted, svarer den ene at det har hun ikke tenkt på, mens den andre svarer: ”Nei, ikke der. Hvis du snakker om geografisk der jeg bor, så syns jeg ikke det. Det er veldig tamt og dårlig, og sånn har det vært i 20 år, 25 år. Men – og det er på den lille plassen der jeg bor, for der døde jo bedehuslivet ut, men i min kommune – jeg tilhører bedehuset der, hvis jeg forklarer det sånn da...”

7.1.4 Sammenfatning og fortolkning

Sammenfattende kan en si at alle mine informanter er medlem av et kristent trossamfunn. De tre av informantene som ikke er *aktive* medlemmer, beskriver for meg at dette med Gud, bønn og bibellesning ikke er en del av deres liv. De resterende ti, hevder at bønn og bibellesning er noe de har med seg i hverdagen, om enn på ulikt vis - kanskje ikke til fastsatte tider, men det er noe som bare følger dem i livet – noe som alltid er der.

De aller fleste av informantene, uavhengig av tro eller ikke, beskriver at de mener å merke en endring i det religiøse livet der de bor. Denne endringen går i all hovedsak ut på at det enten er blitt mindre aktivitet, færre melder seg til å ta på seg oppgaver, eller det mest fremtredende – at det er blitt mye mer som er lov innenfor kristne sammenhenger. Det er ikke så store skillelinjer som det var tidligere, og samlingene bærer preg av at det er mer glede og mer liv. Det er flere ting som er blitt lov å gjøre, også innenfor de kristne miljøene. Dette samsvarer med det Paul Leer Salvesen hevder når han sier at: ”Vi kan nok si at det de siste årene har funnet sted en liturgisk fornyelse og en estetisk revolusjon. Ritualene er også blitt flere og mer

mangfoldige. Ritualene endrer seg på det senmoderne Sørlandet, i det postmoderne Norge. De er blitt rikere og mer varierte. Det er nå større rom for individuelle valg og lokal kreativitet” (Salvesen 2008:47).

7.2 Pilegrimenes motivasjon for vandringen

Fra undersøkelser som er gjort, kan man slå fast at motivene for pilegrimsvandringene har endret seg, og er annerledes i dag enn de var i middelalderen og i hundreårene etter reformasjonen. I følge forskning, er det ikke fysiske helbredelsesbehov eller botshandlinger som er de sentrale motivene, i alle fall ikke i forhold til de norske valfartsmålene. Pilegrimsvandringene i dag har fått en mer allmenn-menneskelig karakter. Den fysiske reisen oppleves også av mange pilegrimer som en metafor for livet.

For meg var det en overordnet interesse å finne ut hva som fikk pilegrimene til å i det hele tatt melde seg på en pilegrimsvandring. Hvorfor valgte de dette? Hva er det med en slik vandring som fascinerer eller motiverer til å melde seg på. Er det tanken på ro – komme vekk fra en stressende og materialistisk hverdag, som en motkultur og kontrast til det materielle, eller er har de en personlig tro, et aktivt bønneliv med regelmessig bibellesning som gjør at de melder seg på – for å oppleve mer av dette i andre omgivelser, eller rett og slett for å gå en vandretur med noe i tillegg. Kanskje er det ikke det religiøse som tiltrekker – eller er det det – egentlig? Dette var noe av essensen i spørsmålene mine informanter fikk.

7.2.1 Hvordan informantene fikk vite om vandringen

For meg var det interessant å finne ut hvordan mine informanter hadde fått vite om denne pilegrimsvandringen, om det var jungeltelegrafene eller om det var andre steder de hadde fått opplysninger om vandringen fra. Det viste seg at fem av mine 13 informanter hadde lest om vandringen i avisen Fædrelandsvennen. Avisen hadde en reportasje om en av vandringene, der journalisten selv var med og fortalte fra den. I tillegg ble det høsten 2009 gitt ut et bilag som tillegg til Fædrelandsvennen som i hovedsak omhandlet denne vandringen. I forkant av vandringen 2010 sto det også et stykke i Fædrelandsvennen. Det var interessant å høre at noen av informantene hadde hørt om vandringen et sted, uten å huske hvor, og at de faktisk hadde gjort en innsats for å kunne melde seg på:

”Det var vel vi som satt og snakka om det meg og deg (henvendt til en venninne) at du hadde hørt om det, og vi leita jo noe voldsomt. Egentlig leita vi heile året før uten å finne ut av åssen vi skulle gjør, for vi hadde veldig lyst, kjente på at det var noe vi

kunne tenkt oss. Og så kan jeg nesten ikke huske åssen vi fant ut av det – var det på nettet? Nei ... det gjorde jeg ... jeg fikk en lapp i postkassa. Ja, og så snakka vel du med presten og så fant vi ut av det, og da hadde vi virkelig leita på nettet overalt uten å finne det noe sted. Så det gjorde vi. Det kom en lapp om det. For det kom en lapp om Hovden generelt, ett eller annet sånn alt arrangementer på Hovden og sånn, og der sto det.”

Den ene av informantene mine hadde også lest om pilegrimsvandring generelt, og forteller:

”Jeg leste om det i avisen ved at det sto en reportasje om en som hadde sittet i fengsel som fikk lov til å gå pilegrimstur. Jeg er ikke sikker om det var da, men jeg leste også om Ari Behn og Mårtha Louise som gikk pilegrimsferd i fra ... til Nidaros. Jeg lurar på om det var første gangen jeg leste om det, og at det fascinerte meg.” Om denne konkrete vandringen forklarer informanten: ”Det leste jeg i – jeg fikk Setesdølen som dumpa ned i postkassa mi rundt påsketider i fjor og da leste jeg om det, og da tenkte jeg: Nu! Så var jeg ute og sjekka på kalenderen på ferie og sånn, og så ringte jeg med en gang.”

En annen sier:

”Jeg las det i – tror det var Fevennen – for de skrev da, eller presenterte den der boka, Underet i Breive, som skulle utgis, og der skulle da gå en tur fra Hovden til Røldal, og de skulle gå den samme pilegrimsleden. Og vi har jo hytte på Hovden, og jeg har alltid i mange, mange år vært mye der oppe og er veldig glad i å gå i fjellet, og tenkte; a ha, det er en sånn anledning til å bli med på den turen i følge med noen, så det var det første jeg hørte om det. Så las jeg da om at det skulle være neste sommer eller noe sånn, og da tenkte jeg at da må jeg lissom passe på å få med meg det.”

Det er tydelig å høre av de informantene som har sett dette i avisen, at det er noe som nokså umiddelbart har tiltalt dem, som denne informanten sier: ”Første ganga las jeg om det i avisen, og med ei gang jeg las det, så tenkte jeg, åh, det hadde vært noe! Jeg kjente med ei gang at *der* kunne jeg ha tenkt meg, det kunne jeg tenkt meg å være med på. Det var sånn første tanken som la seg i meg at det har jeg lyst til.”

De informantene som ikke ble oppmerksomme på vandringen gjennom avisen, fikk vite om den via arrangøren eller med-arrangører som de kjente, eller de fikk høre om vandringen via mennesker som hadde gått tidligere år, og som snakka varmt om turen og anbefalte å gå.

7.2.2 Hva var viktigst?

Jeg spurte informantene hva som var viktigst for dem da de meldte seg på vandringen. I mine samtaler med pilegrimspresten, spurte jeg om hun hadde noen formening om pilegrimenes begrunnelser for å gå. Til dette svarte hun at det er like mange begrunnelser for å gå en pilegrimsvandring som der er pilegrimer. Dette bærer svarene jeg fikk av pilegrimene også preg av. Det er vanskelig å sette opp klare antall, for mange av begrunnelsene hang sammen.

Fire av mine informanter ville i all hovedsak bare på tur. To ville på en tur med en åndelig dimensjon, mens to meldte seg på av nysgjerrighet – de ville gjerne se hva dette var for noe. Andre brukte vandringen for å markere et veiskille i livet. For en av informantene var det viktig bare å få være med på en pilegrimsvandring, mens en annen ville bevise for seg selv at dette var gjennomførbart. Atter en annen ble med i hovedsak på grunn av lederen. De fleste har flere momenter i svaret sitt, selv om de kanskje har hatt en hovedgrunn. Noen syntes ikke selve opplegget var så viktig, de ville bare på tur. En sier: ”Nei, si det ... det var egentlig alt som – all rammen omkring det virka sånn greit i forhold til dagsetapper, overnatting, den som skulle lede turen ... Ja, det var sånn jeg bare liksom tenkte – dette var en grei vandretur.” Andre hevder at de ble med på turen på grunn av at de kjente lederen og hadde lyst til å på tur med denne, mens en annen sier:

”Nei, jeg tror det viktigste var at jeg ønska å ha den turen over fjellet, jeg er veldig glad i å gå i fjellet, veldig glad i å være ute i naturen, så bare det å gå sånn pilegrimsvandring i den naturen og ha den roen og stillheten, og samtidig det fellesskapet med folk jeg ikke kjenner, det syns jeg var fascinerende. Jeg kjente ingen da jeg meldte meg på og det var heilt bevisst, og jeg hadde ikke spurt med meg venninner eller ektemann, for jeg ønska å gå aleine og ha de dagene for meg sjøl, der som jeg kunne være i mine tanker. Og det tenkte jeg – at det passer dette opplegget for. Det er trygt, det er safe, der er en leder, jeg kan bare gå. Ja. Og det var veldig – det var flott.”

Atter andre fremhever at den åndelige dimensjonen ved en pilegrimsvandring var fremtredende med tanke på at de meldte seg på nettopp en slik vandring. Det at det ikke bare var en vanlig vandretur i regi av Den norske turistforening eller andre arrangører, var grunn for å melde seg på. En av informantene sier det sånn:

”Hva som var viktigst ... jeg syns jo for min del så var det jo – for det er jo som du sier, en kunne jo godt gått en tur bare med turistforeningen, men jeg syns jo det var veldig ok at det var presten som var med, at det var en kristen – at jeg visste at det kom til å bli noe åndelig au over det liksom. At den dimensjonen au var der”.

Noen av informantene holder fram dette at de regna med at det ville være flere med samme oppfatning når det gjelder religion og tro, og syns nettopp det var en fordel og et pluss ved en pilegrimstur: ”For det første så var det dette med – jeg regnet med at de som ville gå en pilegrimstur hadde omtrent samme oppfatning som meg – at både natur og det med tro – at det var vesentlige elementer når du valgte en pilegrimstur. Derfor søkte jeg det.” En annen sier det slik: ”Nei, jeg likte jo det at å gå i sammen med andre, det syns jeg – jeg er et sosialt vesen, og det syns jeg virka veldig, veldig all right. Så det å gå i ei gruppe og det å treffe nye

mennesker, med – jeg regna jo med at det var folk som på grunnplanet hadde noe av det samme i hjerte da...!”

Her ser vi eksempler på det som Lindström hevder – at det sosiale aspektet ved en slik tur for mange er et hovedmoment for å melde seg på (Lindström 2005:28,75, gjengitt etter Olsen 2009b), samtidig som vi også ser Davies oppfatning – at det klassiske behovet for åndelig fornyelse gjennom stillhet, meditasjon, refleksjon, bønn og gudstjeneste langs vandringen og ved målet er det dypeste motivet (Davies 1988:184). Om ikke det vises blant mine informanter at det er det overordnede, dypeste motivet, registrer jeg at det hos flere er et underliggende moment.

Andre informanter mener de ikke gikk så mye for å oppleve det åndelige, men for rett og slett å gå denne turen, for å se hva det var – litt av nysgjerrighet. Likevel kom det noe til dem underveis, de fikk opplysninger og fortellinger med seg på veien som ledet tankene tilbake til de som hadde gått der før:

”Det var litt spennende egentlig. Og så når jeg hadde lest den boka om underet i Breive, så tenkte jeg – jeg skal sannelig gå den der, og så var det jo litt artig når du finner de der nøddingene vett du- de der veiviserne som står innpå fjellet, som har stått der i hundrevis av år – jeg syns det var veldig moro å være med på det der. For det første året, da var det tåkete og fælt, og da gikk vi etter de nøddingene faktisk, og det var jo litt artig at folk hadde gått der i århundrer over fjellet der. Jeg syns det var veldig artig.”

En annen av mine informanter bruker mye tid på dette svaret, og sier følgende om hva som fascinerte med opplegget:

”Nei, for det første, og nå skal jeg være – der må jeg bruke litt tid på svaret, fordi da dette kom opp, så er jo Bjørnar (han som starta vandringene) den praktiske karen som kan både dette med børs og katedral, og det var han som begynte å organisere det, og så sa han jo at det – det var veldig mange som meldte seg på etter hvert, og det ble kjent. Så spurte han veldig spesielt om ikke jeg kunne være med på den første turen, og det hadde jeg til å begynne med – jeg var litt skeptisk – fordi at jeg hadde vært fryktelig slurvete og ikke holdt meg i form, så slik at det jeg da gjorde utover, ja, la oss si fra februar/mars, i 2007 og fram til vandringen, det var å trene meg opp igjen, holdt på å si nesten til et nytt menneske, og – så det var på en måte en av de første resultatene av det – at jeg trente meg i form igjen. En form som har holdt til nå. Og jeg er i bedre form nå enn jeg var for 20 år siden. Men det som på en måte jeg var opptatt av, var i alle fall i første omgang, for å nevne noe, det var at dette ville bli en veldig spesiell naturopplevelse tenkte jeg på forhånd. Det ville være en anledning til å treffe mange mennesker og stort sett ikke de jeg kaller for a4-mennesker, men nokså

spesielle mennesker som ville dra på en sånn tur. Og så ville det – det ville være noe veldig sterkt i det å gå opp igjen en ... ei rute som hadde blitt brukt i hundrevis av år mellom antakelig på 1300-tallet og framover innpå 1800-tallet. De siste årene så var det jo ikke lov å gjøre det heller etter reformasjonen. Men det fortsatte, vandringene, som du sikkert har undersøkt. I første omgang var nok det som, ja, som var det viktigste. Og så var det jo viktig for meg det ... det å ... å, hva skal vi si – bevise for meg selv at jeg som 65-åring og som hadde slurva med å holde meg i form, og dessuten røykte, at jeg kunne greie en sånn tur. Det gjorde jeg jo, og det var en sterk opplevelse.”

Her ser vi at motivasjonen er noe annerledes enn de foregående informantene har uttalt, men like fullt er det en sterk motivasjon for vandringen. Det var også flere av informantene som kunne fortelle det samme etter at lydopptaket var avsluttet og praten dreide seg inn på vandringen igjen. Mange var spente på om formen ville holde – vandringen ble en salgs styrkeprøve, i tillegg til den andre motivasjonen de hadde hatt sånn mer umiddelbart.

To av informantene svarer at pilegrimsvandringen på en eller annen måte markerte et slags skille i livene deres, og forventningen, og motivasjonen for å melde seg på hadde med dette å gjøre. Den første sier at: ”Nei, det var ett eller annet som tiltalte meg. Jeg hadde nok behov for litt sånn ettertanke, og det var jo innledningen på et sånn friår som jeg tok i livet. Den ... jeg starta med den pilegrimsturen, og så søkte jeg også permisjon fra jobben, og så ble jeg liksom igjen på Hovden et år, og brukte et år til å gå i fjellet.” Den andre informanten svarer dette:

”Fordi at det var viktig for meg det åndelige fokuset. Fordi at i den tida jeg meldte meg på pilegrimsvandringen, da hadde jeg gått fra mannen min for nesten et halvt år siden, og jeg hadde store anfektelser med det, for jeg følte at det var ikke en åndelig handling av en kristen dame å gjøre. Selv om det i utgangspunktet var han som gikk fra meg, så følte jeg allikevel at det var meg som gikk fra han siden jeg ikke ville ta han tilbake. Og jeg bar på en stor sorg, og jeg bar på tunge byrder, og jeg følte nå jeg deltok på pilegrimsvandringen – under ”marsjen”, så på en måte kom det fram et behov i meg å rett og slett legge fra meg mannen min på alteret i Røldal kirke.”

I disse to svarene finner vi tydelig dette som pilegrimspresten var inne på i mine samtaler med henne, dette at mennesker som har kommet til et veiskille i livet, velger nettopp denne vandringen for å markere dette – som en ny begynnelse, enten for å legge noe bak seg, som den ene informanten som ville legge eks-mannen fra seg på alteret, eller som den andre, som brukte denne vandringen som begynnelsen på sitt fri-år i livet.

Det var interessant for meg å høre om pilegrimenes tanker om hva med opplegget som fascinerte dem, og hva det var som fikk dem til å melde seg på. Mange uttrykte at opplegget egentlig ikke betydde så mye i forhold til om de ville melde seg på eller ikke, det var mest

dette at de hadde så lyst til å gå for å se hva det var for noe, de hadde lyst å prøve å være pilegrim. I tillegg var det, som den ene informanten kunne fortelle, dette å bevise for seg selv at formen var god nok. De hadde lyst til å se om de var spreke nok til å gå den lange og harde distansen denne vandringen er - eller de ville markere noe, som disse to siste pilegrimene.

7.2.3 Pilegrim for å finne ro

Noen pilegrimer har som sagt mange grunner for å gå, mens andre igjen har èn overordnet, og kanskje noen andre grunner i tillegg. Det interessante i følge pilegrimspresten, kan være at underveis får pilegrimene opplevelser som gjør at de får større utbytte av vandringen enn de hadde håpet og forventet på forhånd. Jeg hadde et, i utgangspunktet veldig ledende spørsmål til mine informanter, men valgte å ta det med likevel. Dette var spørsmålet om de opplever hverdagen sin som stressende og om tanken på ro var noen motivasjon for å melde seg på vandringen. Kun to av informantene avkreftet at dette var en motivasjon. Den ene informanten sier det slik: ”Nei, egentlig ikke. Du kan si at jeg var jo ferdig med stress og hverdagen da jeg ble pensjonist, så hadde jeg hatt den kanskje da jeg var i jobb, så kunne det kanskje ha vært, men jeg har jo ikke vært den typen som stresser selv i jobben, faktisk.” Den andre uttaler noe av det samme: ” Nei, jeg vil ikke si at jeg føler dagene som noe stress og sånn sett, for jeg er jo pensjonist vett du – da har du jo litt tid på deg til både det ene og det andre, sånn at tida er ikke noe stress – selv om en alltid har hendene fulle med ett eller annet. Men jeg vett i alle fall å kunne si nei til ting nå...”

En annen av pilegrimene opplevde heller ikke at tanken på ro var viktig, men den var der likevel, om ikke det var en av hovedgrunnene for å gå. Han tok turen mest som en utfordring, men opplevde vandringen fredelig. En annen mener også at ro ikke var noen motivasjon sånn

helt konkret, men: ”Det var viktig det med roen, men – og hverdagen min er travel og stressende, men det var nok – det som var viktig var tanken på å være sammen med andre, men aleine med Gud, og ta meg tid til noen åndelige refleksjoner i livet mitt.”

En av informantene mener ro absolutt var en motivasjon: ”Ja. Ja, jeg opplever – det har jeg gjort de siste årene – at, og jeg strever med det, at jeg syns det er litt stressende og litt for kavende, og jeg føler mange ganger at jeg flyr fra det ene til det andre, og jeg tenker at her kan jeg finne ro, her ønsker jeg å finne litt ro, litt balanse, så det var veldig bevisst ønske.” En annen informant er enda mer tydelig på at dette med ro var viktig for å melde seg på turen. Han uttrykker det slik: ”Ja, definitivt! Det – jeg, jeg har hatt veldig sjans ... eller veldig utsatt for det, for en gang gikk jeg rett i veggen, som det heter, og det var en opplevelse som fikk meg til å roe meg ned etter hvert, men ... også nå så da har jeg relativt mye å gjøre, men nå gjør jeg stort sett det jeg vil, så da er det ikke så farlig lenger.”

De fleste informantene mine gir klart uttrykk for at ro var en motivasjon. Dette at naturen i seg selv skaper ro ble en viktig faktor, i tillegg til at det ikke var noen klokke å gå etter, det var ikke noen som venta, og ikke noe neste møte å rekke, sånn som hverdagen ellers for mange av dem kunne fortone seg. Å komme bort fra maset og jaget mange opplever i hverdagen var viktigere enn hvordan vandringen var lagt opp.

7.2.4 Pilegrimer – bærere av gammel religiøs tradisjon?

Som jeg skrev i innledningen, har det så lenge vi kjenner til vært pilegrimer som har gått til ulike mål av ulike grunner. Derfor var jeg interessert i å finne ut av om mine informanter tenkte på at de ved å gå denne vandringen er ”bærere” av en gammel religiøs tradisjon, og i tilfelle hva de tenkte om å være det. To av informantene hevder at det tenkte de ikke noe på. De resterende 11 informantene forklarer at dette var noe de på en eller annen måte hadde i tankene underveis på vandringen. En sier at:

”Jeg vet ikke om jeg tenkte så mye på det, men det som fascinerte meg det var de historiene som de fortalte – at folk fra Setesdal hadde måttet gå når de skulle enten gravlegge døde folk, da måtte de reise til Røldal, og så fortalte de om de sånn

strabasiøse turer, og om en som hadde bært dattera si – hun hadde blitt forulykka i ei... ”Underet i Breive” – og sånn noe. Han fortalte jo om det han som hadde skrevet den boka. Han fortalte om det kvelden før vi skulle gå, og det satt jo i tanken litt ... på de, og den faren, altså å mye det betydde for han om den jenta kunne bli frisk – det ønska han. Alt det han – alt det han liksom – alt det det kosta han av krefter å gjøre dette her, så tenkte jeg at det, ja ... det var fascinerende. Det tenkte jeg på mange ganger da vi gikk over at her har det gått folk før og har strevd i livet og – ikke sant – og hatt store ønsker og forventninger kanskje og ...”

En annen forklarer at: ”En gikk jo og tenkte på det mange ganger om dagen det der liksom – liksom jeg tenkte; åh, hvis jeg kunne sett de, noen av dem som gikk der! Jeg går i – ja, jeg vett ikke – tankene hadde en jo ... Ja, det gjorde jeg jo.”

Andre av informantene uttrykker også at de tenkte en del på dette underveis, som denne:

”Ja, jeg tenkte nok på det der og da. Jeg tenkte jo mye på de som hadde gått der med sine bekymringer og sykdommer og – helt ufatelig liksom at trua til folk kunne gjøre at de la ut på sånne turer i den tida, med det utstyret. Og det var jo liksom noen historier underveis, og noen hellere som der hadde – de liksom hadde overnatta under og – ja, de har jo båret ungene sine til Røldal, de har jo omtrent krøpet over, og det er jo langt, en lang reis, i all slags vær og ... for å tro at dette kunne helbrede de. Det er klart at en gikk jo og tenkte på det at her har – her har jo vandra folk.”

En annen sier: ”Ja, jeg har jo tenkt på det, og det har jeg jo tenkt på tidligere. Jo, jeg syns det var veldig fantastisk å få lov til å være med på en sånn tur og oppleve det som de gamle gikk før, og det slitet som de må ha hatt for å gå fra ett hellig sted til et annet hellig sted, og det syns jeg var fantastisk å få lov til å være med om og delta i, må si det.” En annen informant legger vekt på dette at noen av fortidens pilegrimer kan ha gått enda lenger enn leden er i dag, og sier videre at: ”Altså jeg tenkte jo på det, og vi prata om det underveis med disse som hadde gått, og egentlig gikk de jo fra lenger vekke enn det vi gikk også, med mye dårligere utstyr – vi tenkte jo hvor viktig det var, og så sterk tro de hadde på at det kunne hjelpe det målet de kom til. Så det var der i tanken, absolutt.” Dette at de trodde så sterkt, at de gikk denne lange veien med dårlig utstyr, for noe de trodde eller håpet på er noe som mange av mine informanter har tenkt på underveis på vandringen. En annen av pilegrimene jeg intervjuer uttrykte at dette å ”gå i gamle fotspor”, var av stor betydning for han:

”Ja, jeg føler definitivt at jeg er det, og følte definitivt – selv om jeg ikke vil ... vil karakterisere meg som noen personlig kristen, så ... norsk kultur ... og jeg føler meg som et kulturmenneske, så ... så ligger kristen tanke og tro og symbolikk og alt mulig, det ligger så langt inne at det er en del av det mest grunnleggende ved vår kulturtradisjon, og det ... jeg kan si – det var òg spesielt – da det var en sånn gudstjeneste før vi reiste, i Hovden kapell, da gikk jeg til alters, og det har jeg ikke gjort siden jeg ble konfirmert, ja. Og jeg følte på en måte at det der var ... det var ... det hørte med, det var riktig. Det var flere som ikke gjorde det. Men jeg gjorde det altså. Og hele turen og hele opplegget ble veldig sterkt.”

7.2.5 Åndelige forventninger

Jeg hadde lyst til å vite hva mine informanter hadde av *åndelige* forventninger til vandringsen – uavhengig av hva de hadde svart på foregående spørsmål. Jeg tenkte før jeg laget intervjuguiden at uansett om de pilegrimene jeg intervjuer tror på noe, ikke tror, eller om de regner seg som søkende mennesker, så vet de at de har meldt seg på en pilegrimsvandring, og antakelig vet de litt om hva dette er – i alle fall vet de at det er snakk om en vandring av religiøs karakter. Jeg var nysgjerrig på hva slags åndelige forventninger de hadde – og om de i det hele tatt hadde noen slike. Jeg spurte dem også i forlengelsen av dette om hvordan disse forventningene i tilfelle ble innfridd. Jeg fulgte senere opp med et spørsmål om de synes det ble for mye, for lite eller passelig religiøst innhold på vandringsen. På svarene jeg fikk, ser jeg at noen hadde forventninger om at det skulle bli mer åndelig enn det ble, de synes det var for lite. Andre igjen syntes det var akkurat passe. Det er vanskelig å generalisere svarene i antall informanter som mente hva her, men om jeg skal forsøke, så mente 10 av 13 at det var passelig, mens tre kunne tenkt seg noe mer åndelig innhold. Ingen av informantene syntes det ble for mye religiøst innhold, men noen hadde altså forventninger om mer, som denne:

”Nei – jeg kan ikke si at jeg ble skuffa, det kan jeg ikke si, for det – for jeg har lett for å tilpasse meg, og ikke noe problem, men jeg hadde nok en slags forventning om at vi hadde hatt en – en kveldsandakt – at vi hadde avslutta med å sitte rundt et bål og ... og at kanskje presten sa noe, at vi kanskje hadde en – om ikke en bønnestund, men ... ja, sånn hadde jeg nok ... men jeg var nok litt enfoldig og hadde ikke mye peiling, så jeg kan ikke si jeg er skuffa, men sånne tanker hadde jeg nok.”

En annen av informantene legger også vekt på at han syntes det ble for lite åndelig innhold på vandringsen i forhold til det han hadde forventet. Han uttrykker at han hadde forventninger til det åndelige innholdet, men at disse ikke ble helt oppfylt:

”Jeg hadde forventninger til at de som kom der, var søkende mennesker, men at det og ville være mennesker som kanskje ikke var troende, men som søkte miljøene for å bli påvirka. Jeg snakka litt med lederen – jeg syntes det var litt for svakt – det var første turen som jeg var med på, derfor var de ikke helt patente i at sånn skal det være – de var veldig åpne for at vi tar imot impulser, og når vi snakka om det, så sa lederen at: dette er ting som vi skal legge mer bredde på.”

Da jeg videre spurte denne informantene om det var slik at forventningene ikke ble helt som han hadde tenkt, svarer han bekreftende på det: ”De ble nok ikke det, nei, ble mindre.” Den tredje informantene som uttrykker at det kunne vært litt mer åndelig innhold på vandringsen får jeg følgende svar: ”Altså, på en måte så var det passelig, men jeg kunne gjerne hatt ei økt til med sånn stille, og da kunne det kanskje vært en innledning til det også. Kanskje etter lunsjpausen – at en starta med en stille time etter det også.”

Av de informantene som hadde åndelige forventninger til vandringen, var det noen som uttrykte store åndelige forventninger, som denne informanten: ”Jeg hadde forventning om at det på en måte skulle være en dag i Herrens forgård. Jeg hadde forventninger om at – at Gud skulle være nær meg hele tiden.” Den samme informanten svarer videre på spørsmålet om disse forventningene ble oppfylt:

”Ja, på flere måter enn jeg hadde forventet, fordi at jeg tenker at det med den storslagne naturen som vi var en del av, det var egentlig en gudstjeneste i seg sjøl, for det kom som en bonus i tillegg. Jeg visste jo at vi skulle gå i fjellheimen, og jeg visste at det var flott, men det blei et så sterkt nærvær av Gud i naturen at det kom som en bonus i tillegg til forventningene mine.”

Andre av informantene hadde ikke spesielt åndelige forventninger til vandringen, men likevel hadde de forventninger. En av dem mener han ikke hadde åndelige forventninger, men derimot sier han at:

”Nei, jeg vil ikke bruke det ordet. Jeg hadde forventninger til medvandrerne. Jeg hadde forventninger til å kunne – hva skal vi si – gå i et fellesskap der det var veldig forskjellige mennesker som man kunne komme nær innpå, og jeg kjente jo presten fra før og visste at hun var en veldig spesiell person som har noen enorme ressurser på alle de måter jeg nesten kan tenke meg.”

Da jeg spør om det ikke var noen spesielt åndelige forventninger, svarer informanten videre:

”Ja, og da er jeg nødt til å ta det som jeg tenkte på Røldal, fordi at jeg har noen forventninger – jeg visste, eller trodde jeg visste at når vi kom til Røldal så skulle vi i ei midnattsmesse, det visste jeg. Men jeg hadde liksom en tanke på at ... at de kanskje gjorde noe spesielt der, om ... jeg er jo en av dem som har lest Kristin Lavransdatter i alle fall 20 ganger, og det gjorde de. Mye av messa, liturgien, var faktisk på latin, og det ... det var en virkelig sterk opplevelse, den midnattsmessen der. Den sitter i ryggmargen enda, og jeg fryser altså når jeg tenker på den. Ja, det høres kanskje rart ut, men ...”

Da jeg senere spør denne informanten om de åndelige forventningene, eller i alle fall de forventningene han uttrykte å ha, ble oppfylt, svarer han følgende:

”De ble mye mer enn oppfylt! Ja, det ble de virkelig altså. Der har jeg og lyst til å ta ... hvis jeg kan ta et lite tillegg ... fordi at den turen avslørte på en måte hvor spesielle mennesker kan være – altså der var mennesker som var humørfylte og som gjorde kveldene til – kjempeartige, og så var det praktiske mennesker, som grep fatt i matlaging og stell av unger og rydding og alt mulig. Og så var det disse sterke råtassene som tok og bar for de som ikke hadde like store krefter. Altså – jeg vet ikke om du skjønner det jeg vil fram til – altså at den vandringen trakk og fikk fram det beste i – jeg vil si alle som var med. Det var en veldig spesiell opplevelse. Det var det altså.”

Ut fra det denne informanten svarer her, ser vi helt tydelig eksempel på det Olsen og Lindström er inne på, dette at for mange er også den sosiale siden en viktig dimensjon ved

den moderne pilegrimsvandringen. Felles vandring og felles erfaringer, både på vondt og godt, har for mange gitt ny selvinnsikt og ny menneskekunnskap, og for enkelte også nye, varige vennskap (Lindström 2005:28,57 gjengitt etter Olsen 2009b). Flere av informantene mine uttrykte at det å gå sammen med andre mennesker, som de ikke kjente på forhånd, men som de fikk dele opplevelser med, var en svært viktig del av det som gjorde vandringen til noe av verdi i livet. Denne informanten hadde *noen* forventninger, om ikke de var så veldig definerte, men opplevde, som han selv sier at det ble mer enn det han hadde forventet på flere måter.

Av andre forventninger, som ikke var direkte åndelige, ga informantene uttrykk for at dette å forsøke å finne ro til å tenke var en stor motivasjon og forventning. Da jeg stilte spørsmålet om åndelige forventninger, var svarene i flere tilfeller en kombinasjon av noe åndelig og dette med fred og ro, slik som denne informanten svarer:

”Nei, jeg tror ikke jeg hadde noen veldig forventninger – jeg hadde på en måte en forventning om å ... presten der jeg bor sier at av og til må jeg sette meg ned så sjela kan ta meg igjen, sier han ... Jeg må bare sette meg ned å hvile litt så sjelen kan ta meg igjen, og det er vel noe med det at av og til er livet så hektisk at ja, sjela klarer nesten ikke å ta meg igjen, så det er kanskje noe med det at – det hadde jeg håp om i alle fall – at en kunne finne litt ro, bruke litt tid på å ja, bare finne roen.”

En annen uttrykker det mange av informantene fortalte meg i løpet av samtalen, at de hadde forventning om noe åndelig, men det var vanskelig å beskrive, som denne personen uttaler:

”Ja, jeg hadde vel kanskje det. Jeg visste jo at på den turen jeg gikk var det NN ... Jeg visste jo at det ble innslag med en sånn ord for dagen og en sånn stille time, og da tenkte jeg jo at det hadde noe med det religiøse å gjøre, men jeg var jo ikke helt sikker på hva de ville ta opp, og det var jo mer sånn vanlig, mellommenneskelige ting som ble kanskje tatt opp – sånn en er opptatt av i livet. Behøvde ikke nødvendigvis være noe som akkurat hadde med religion å gjøre, men mer sånn – det med å ha det godt i livet – omtanke og sånne ting. En refleksjon kaltes det vel.”

Når jeg spør om igjen om det var åndelige forventninger, svarer informanten videre: ”Nei, ikke at jeg skulle – holdt på å si at det skulle skje et under med noe sånn ... nei. Mine forventninger var en naturopplevelse, og så syns jeg det var helt greit. Altså, om jeg ikke går så veldig ofte i kirka eller noe sånn, så er jo det en del av min barnetro, så det var vel sånn trygt og greit. Helt greit det.” Her kommer forventningen til naturopplevelsen tydelig fram.

Når det gjelder forventninger til vandringen, er det altså svært vanskelig å generalisere, og igjen kommer dette som pilegrimspresten forklarer – at det er så mange og sammensatte

begrunnelser for å gå en slik vandring, og dermed blir også forventningene mange og sammensatte (Samtale med BL 2010).

7.2.6 Det religiøse innholdet

Jeg stilte informantene spørsmålet om det religiøse innholdet på/under vandringen ble slik de hadde forestilt seg, eller på hva slags måte det eventuelt ble annerledes enn de hadde tenkt. To av informantene svarer tydelig at det ble mindre religiøst innhold enn de hadde tenkt på forhånd. Den ene informanten var skuffet over det, men den andre av disse to forklarer dette: ”Nei, jeg hadde tenkt at det var mer religiøst enn det det var, så jeg følte at det var noe for absolutt alle, uansett tilhørighet så vil du ha en sånn – en god følelse med å være med på noe sånt noe.” Mange av informantene uttrykte at det med forventninger var litt uklart og vanskelig å svare på. En av dem som opplevde at det ble annerledes enn forventa uttaler: ”Ja, jeg syns nok jeg fikk en ny opplevelse med å se storheten i det hele, syns nok det var noe mer enn jeg hadde innbilt meg, ja, jeg må si det. Hvor små vi i virkeligheten er i forhold til når vi ser universet og sånn som det er gedigent på fjellet, jo da.” En annen sier dette:

”Jeg tror ikke jeg hadde noen forventninger til åssen det skulle være egentlig, men jeg syns det var veldig veldig fint, og jeg syns kanskje det aller fineste nesten var når vi gikk rundt kirka alle de gangene og så gikk inn og så skulle vi legge fra oss noe på en måte oppe – knele ved alteret – det syns jeg var utrolig stort på en måte – veldig ... ja ... Men jeg hadde ikke noen forventninger til åssen det skulle bli, for jeg visste jo ingenting om akkurat det, åssen det var.”

Akkurat det denne informanten uttaler på slutten, er nok noe som går litt igjen hos alle jeg snakket med. De hadde fått et program, men de visste likevel ikke helt hva de kunne forvente. Ut fra programmet de hadde fått, hadde altså noen bygd seg opp store forventninger, mens andre, som denne informanten, ikke helt visste hva de gikk til.

En annen informant er litt usikker på om det religiøse innholdet på vandringen ble slik hun hadde forestilt seg at det skulle bli, og sier at: ”Nei det – jeg opplevde det veldig fint altså, men jeg hadde liksom forventa meg kanskje litt mer – mer åndelig. Ja, liksom – der var jo ... og jeg ble ikke skuffa heller, men – jeg gjorde ikke det – men jeg hadde bare de tankene liksom...” Selv om denne informanten svarer dette, mener hun likevel at alle forventningene hun hadde til vandringen – også de åndelige ble oppfylt.

Andre informanter opplevde at det religiøse innholdet på vandringen ble annerledes enn de hadde tenkt på forhånd. Noen hadde sett for seg at de kunne finne ro og tid til ettertanke, men opplevde at de også fikk en åndelig dimensjon i tillegg – som de kanskje ikke hadde regnet

med på forhånd. En svarer dette: ”Det blei faktisk sterkere. Når du så kirka i Røldal og ble mottatt med kirkeklokkene og folk langs veien som stoppa og gikk av sykkelen litt sånn i ærbødighet av denne rekka med folk som kom – ja, det var veldig rart. Så akkurat det møtet med kirka var sterkere enn jeg hadde forventa det skulle være.”

Dette å komme til Røldal stavkirke er det også andre av informantene som opplevde sterkere enn de hadde tenkt på forhånd: ”Nei, det tror jeg ble ganske sånn som jeg hadde forestilt meg, ja, det gjorde nok det. Den opplevelsen av å komme til Røldal kirke, og gå inn i kirka der og høre kirkeslag, klokkeslagene og ... det ble en utrolig sterk opplevelse, og det var jeg ikke forberedt på.”

Av de som ikke hadde store, åndelige forventninger til vandringen, ble det religiøse innholdet på turen greit syntes de. Den ene av informantene ville i grunn bare på tur uttalte han, men på spørsmålet om det religiøse innholdet ble som forventet svarer han:

”Nei, det ble i grunnen ganske all right – vi hadde noen sånn noen, hva var det ho kalte det for noe – meditasjoner ... ho leste noen stykker fra Bibelen og så talte ho litt om det og så gikk vi og tenkte på det en times tid, og det var jo litt greit syns jeg. Jeg hadde igrunn ikke noe særlig tanker om heile greia jeg altså. Jeg hadde bare tenkt å gå fra Hovden til Røldal, ja, faktisk så hadde jeg det.”

En annen pilegrim hadde heller ikke store forventninger til hvordan det religiøse innholdet skulle være, men sier følgende om hvordan det opplevdes: ”Nei, der hadde jeg ikke noe bilde på – på hvordan det skulle være i det hele tatt, så jeg ble bare hyggelig overraska over hvordan presten hadde satt det hele opp, så all ære til hun for det.”

Ut fra de svarene jeg fikk på spørsmålene om forventninger og hvordan disse ble oppfylt, leser jeg ut av svarene at alle mine informanter var positive til hvordan det hele ble, bortsett fra de som hadde forventet mer åndelig innhold, og var litt skuffet over det. Likevel, og på tross av at det ble litt mindre åndelig innhold, uttrykker disse informantene at det ble veldig greit – det ble bare ikke helt som de hadde forventet.

7.3 Vandringen og/eller målet?

Ut i fra det teorien sier, har pilegrimsvandringene skiftet noe karakter for dem som går. I middelalderen, var det oftest bot eller helbredelse pilegrimene gikk for å oppnå, og da var gjerne målet sentralt. I følge Olsen, har det egentlig gjennom hele den kristne pilegrimshistorie vært en spenning om hva som er viktigst – vandringen i seg selv eller målet

Gjennom ulike epoker, og ulike vektlegginger i forhold til sentral kristen tenkning, har denne pendelen svinget. For nåtidens pilegrimer kan det altså tyde på at det er selve vandringen som har fått økt betydning. Derfor er det ikke uvanlig at man kun går enkeltetapper på de lange valfartsrutene uten nødvendigvis å komme fram til det egentlige målet for ruten (Olsen 2009b). Også på vandringen Hovden – Røldal kan man, som nevnt, gå den siste dagsetappen, ”Dagsvandringen”. Da kommer alle fram til målet – stavkirken i Røldal. Andre steder kan man velge ut etapper og distanser, uten at målet blir nådd. Det kan likevel være at den enkelte pilgrim har sitt eget mål i sikte, og da blir dette fremtredende. I følge Olsen og Nolan & Nolan er målet likevel viktig for de fleste pilegrimer (Nolan&Nolan 1989:336, gjengitt etter Olsen 2009b), men dagens pilegrimer har en annen oppfatning av målet enn middelalderens pilegrimer. Helbredende relikvier, krusifikser og andre hellige gjenstander er altså ikke så viktige, eller i alle fall har man et annet forhold til dem. Dagens pilegrimer er preget av en mer åpenhetsforståelse, der målet oppleves som et hellig sted, et sted som er ladet med fortid og tradisjon, kontinuitet og sammenheng (Eliade 1976:13, gjengitt etter Olsen 2009b).

Jeg spurte mine informanter om hva de så som viktigst – vandringen eller målet. Av de 13 pilegrimene jeg intervjuet, svarte ni av dem at vandringen var det viktigste. To av dem mente målet var det viktigste, mens to mente det var begge deler: ”Nei, det var begge deler. Altså, selve vandringen var nydelig syntes jeg. Jeg hadde ikke noe sånn – jeg gledet meg ikke sånn til å komme fram, for jeg synes det er så nydelig å gå at jeg kunne godt ha gått i noen dager til, jada...” og ” Det var begge deler. Det var det. Både vandringen og når vi kom til Røldal.”

hadde ikke noe sånn – jeg gledet meg ikke sånn til å komme fram, for jeg synes det er så nydelig å gå at jeg kunne godt ha gått i noen dager til, jada...” og ” Det var begge deler. Det var det. Både vandringen og når vi kom til Røldal.”

En annen av informantene som fortalte at vandringen var det viktigste, uttaler likevel: ”Det var vandringen som var viktig, men målet ble viktig når jeg så det langt, langt, langt der nede. Så i utgangspunktet så var det ikke målet, men turen, reisa.” Noe av det samme ser vi igjen hos en annen informant: ”Jeg tror kanskje det var vandringen, men – så derfor ble kanskje opplevelsen av målet så sterk, for det at den blei au så fin, men – men i utgangspunktet var det

nok vandringen. Så den gudstjenesten som var målet, den blei bare så voldsomt stor, for den hadde jeg ikke tenkt sånn på.”

Noen av de andre informantene som mener vandringen var det viktigste, peker på dette å være underveis som viktig, og sier: ”Nei, det var selve vandringen, ja, det var selve vandringen. Så egentlig så, så er det – det er jo som å – som når du kommer til siste sida i ei god bok, så er det jo litt trist, for da er det slutt, så det er – det er det å være underveis. Faktisk.” En annen uttaler også noe av det samme ved å si at: ”Det var vandringen. Vandringen var det viktigste. Det å være underveis. Det er jo det som er kristenlivet vårt det, å være underveis. Ja.”

Av de to som opplevde at målet var det viktigste, sier den ene informanten:

”Nei ... jeg syns jo det at når jeg først hadde begynt på en sånn vandring, så ville jeg jo gjerne fullføre det løpet, og jeg ville nå målet, så det var veldig viktig for meg. For når vi var på den siste lavvoleiren der, så fikk jeg tilbud om å ville ligge inni en sånn steinhytte hvor der var noen køyer. Så sier presten: ”Vil du ligge inne eller vil du ligge i lavvoen?” ”Nei, jeg vil ligge i lavvoen sammen med de andre.” Da sier presten: ”Å ja, så det var bestemt, så det nytter ikke å overtale deg ...” Jo da, jeg ville følge denne gjengen hele veien – heilt frem. Så det var viktig for meg å komme frem. Det var det.”

7.3.1 Gudstjenesten ved målet

Pilegrimsvandringen Hovden – Røldal begynner med vandregudstjeneste i Fjellgardane kyrkje på Hovden, og den avsluttes med gudstjeneste i Røldal kirke. Det har pleid å være en midnattsmesse i Røldal på avslutningskvelden, men jeg har i mine spørsmål kun konsentrert meg om den gudstjenesten som er umiddelbart etter at pilegrimene er kommet frem til kirka. Når følget nærmer seg kirka, går pilegrimene på rekke fram til kirka. Så går de tre ganger rundt den, slik skikken var i middelalderen, før de går inn til gudstjenesten. På denne gudstjenesten blir det understreket at nå er målet nådd, og hver enkelt av pilegrimene har gått den tilbakelagte distansen med hvert sin begrunnelse for å gå, og med hver sine tanker. Der, i kirka i Røldal, kan de legge fra seg det tunge de måtte ha båret på, takke for det de måtte ha å takke for, de kan få nattverd, de kan tenne lys og de kan be. Det er en gudstjeneste med mange symboler. Mange av pilegrimene er slitne etter den lange vandringen. Den siste dagsetappen er på 24 km. og oppleves av mange som lang og tung. Jeg ville gjerne vite hva mine informanter tenkte om denne gudstjenesten og hvordan de opplevde denne. En av informantene sier dette:

”Ja ... vel – som gudstjeneste så syns jeg ikke det var all verdens, for han hadde jo et langt foredrag om kirka og om bygging og hvem som hadde gjort hva og alt dette, så jeg syns ikke det var så veldig, jeg må si det. Men nå gjør det vel kanskje noe at du er trøtt og sliten etter disse dagene – at du ikke får det med seg sånn som en skulle fått

det med seg, men jeg syns ikke det var all verdens. Det var mye bedre i starten, på Hovden, sånn sett.”

En annen informant som også gikk dette året opplevde denne gudstjenesten positiv, og uttaler: ”Den var veldig fin. Godslig prest, og – fint var det! Jo, det var veldig fint i Røldal.”

Mine informanter er jo spredt utover en tidsramme på fire år, derfor er det ikke snakk om den samme gudstjenesten for resten av svarene, men ut fra det jeg har fått vite, var denne informasjonsdelen nytt av året.

Resten av mine informanter, som har gått vandringen de foregående årene, syntes denne gudstjenesten var en god og positiv opplevelse. To av dem fremhever at de var ganske slitne etter vandringen, men likevel opplevde de denne gudstjenesten flott. Den ene sier at: ”Jo, den var og veldig god. Da var jeg veldig trøtt. Det var en ... den siste dagen var ganske tøff. Det var langt. Men jeg opplevde det veldig godt, det var enkelt og nært og ja ... Jeg kan ikke finne bedre ord enn ... enn godt. Det ga en god indre følelse.”

Noen av informantene opplevde denne gudstjenesten som en fantastisk opplevelse:

”Det var jo egentlig to gudstjenester, så jeg ... den første opplevde jeg – jeg har vanskelig for å sette ord på den, for den var så sterk. Det var det. Og jeg visste ikke at jeg hadde så mye gråt i meg som jeg hadde på den gudstjenesten. Jeg tror jeg grein med heile kroppen, ikke bare med øynene og tårer, men det var helt overveldende. Så den gudstjenesten der, den var – den var – den var guddommelig.”

En annen av pilegrimene opplevde også denne gudstjenesten veldig flott, og uttaler:

”Var fantastisk! Sangene – hvert ord ble liksom – får en spesiell betydning. Nå kan jeg ikke huske akkurat hvilke sanger vi sang og sånn, men det ble veldig sånn sterkt, for du – jeg følte jeg var veldig sånn – det ble personlig, altså – tekstene talte rett til meg. Jeg var på en annen – på et vis så følte jeg at jeg var på et annet plan enn når jeg kommer hjemmefra og går inn på en gudstjeneste. Jeg hadde hatt en reise i forkant, så jeg var så mottakelig på et vis. Jeg syns det var heilt – det var nydelig.”

En av informantene legger vekt på historikken når hun forteller om gudstjenesteopplevelsen: ”Var veldig spesielt. Da fikk jeg nok litt frysning. Det var jo veldig spesielt å være der, fordi at den historien som kirka har, så det ble jo vektlagt liksom da presten holdt den gudstjenesten, og – ja, det var ganske spesielt.”

7.3.2 Hellige øyeblikk på vandringen

Opplevelsen av å komme fram til Røldal stavkirke, og å nå målet, blir for noen av pilegrimene jeg har intervjuet tolket som et hellig øyeblikk. Jeg spurte informantene om de i løpet av vandringen hadde hatt opplevelsen av å være nær noe hellig. På dette kommer tre av pilegrimene tilbake til at de opplevde gudstjenesten i Røldal som nettopp et hellig øyeblikk. En av dem beskriver det slik: ”Ja, jeg gjorde det. Når vi nærma oss Røldal kirke og Bjarne Tveiten, som har skrevet den boka (*Underet i Breive*) fortalte hvordan pilegrimene, altså i middelalderen, hadde gått der – det – da må jeg si at da gikk vi på samme veien, med samme målet, med samme hensikt. Det var veldig sterkt.”

En annen forklarer opplevelsen på denne måten: ”Ja, jeg kjenner på det, den der opplevelsen når en gikk – akkurat det å gå liksom rundt kirka på en måte, og gå inn – det syns jeg var en veldig – nesten et hellig øyeblikk. Og det å knele ned der etterpå.” En tredje informant svarer litt på samme måte: ”Ja. Nå spør du vanskelig. Altså ikke under selve vandringen, men den gudstjenesten som jeg fortalte om i sted – den på slutten, den i Røldal, den var ... ja, den ga meg frysninger altså. Jeg har sagt det før, men om jeg skal bruke det ordet er jeg ikke sikker på. Men det var i alle fall noe – noe veldig sterkt.”

En annen sier: ”Det var da i kirka i tilfelle hvis jeg skal si at ... ja. Ellers så tenkte jeg ikke så mye på det underveis, men det gjør en jo gjerne når en kommer inn i ei kirke. Og det med det krusifikset og det som da folk og generasjonene før har trodd på, å vite at de har kommet i – fra langt liksom av gårde og ...”

Fire informanter mente at de ikke hadde noen opplevelse av å være nær noe hellig. De fremhevet at det var spesielt å være pilegrim, men at de ikke fikk en sånn opplevelse på noe punkt av vandringen. Ën av pilegrimene hadde derimot opplevelser av å være nær noe hellig – ikke ved målet, som mange av de andre – men underveis på vandringen, og forteller dette:

”Ja, det syns jeg. Fordi at utpå dagen, på dag nr. 2, så sier presten at nå er vi så høyt til fjells, og nå gjorde de gamle sånn i den, når de vandra, så tok de med seg en stein fra fjellet, så nå foreslår jeg at vi tar en stein alle sammen og putter i lomma, og så bærer vi den et stykke, og så skal vi legge den steinen fra oss oppå en annen stein. Det syns jeg var et veldig fint symbol på livet. For vi går alle og bærer på noe, og så kan en få lov å legge det i fra seg, sånn som på turen. Det syns jeg var veldig bra, må si det. Ellers så opplevde jeg jo også det med presten, at når vi starta så hadde hun et kors rundt halsen og fortalte at dette korset skal jeg gå med under hele turen som veileder. Men når vi hadde gått den første dagen, så sier hun til den ene av de andre – vil du bære korset nå en stund? Ja, sier han, det gjør jeg med stor takknemlighet. Så det korset, det skifta frem og tilbake til de forskjellige, og jeg var så heldig og fikk det korset en dag, som eldstemann, og da jeg skulle levere det fra meg igjen, så sier jeg at

jeg vil gjerne få lov til å overrekke det til den yngste, som bare var et par og tyve år. For dette skal gå i arv fra den eldste til den yngste. Og det synes jeg var veldig fint, for vi fikk jo beskjed av presten også om å ta i mot en hjelpende hånd. Det var noe av det hun sa hele veien – at vi måtte bare ta i mot en hånd når vi får bruk for det, for vi måtte over ditt og over datt, og vi trengte en hånd og holde i og sånn. Og når vi satt ved en litt stor foss der, og måtte ta av oss sko og strømper og legge det i ryggsekken, og måtte nærmest vasse over, da sier den yngste pilegrimen til meg; skal jeg ta sekken din? Nei, sier jeg, det tror jeg går greit. Men akkurat i det samme så slo det meg at presten har jo sagt at du skal ta imot en hjelpende hånd... Så sier jeg til han at: Nei du, vil du ta sekken for meg, så er det veldig greit. For jeg var redd for at jeg hadde slått hånden av han som ville hjelpe en gammel mann. Så bar han sekken over for meg. Det synes jeg også var en stor opplevelse for meg. Og derfor så fant jeg ut det at hvis jeg kan få lov å levere korset til han, så vil jeg gjerne gjøre det, og han var villig til å ta imot korset fra en gammel mann. Så jeg hadde store opplevelser, jeg hadde det.”

7.3.3 Naturopplevelsen

Om ikke alle informantene opplevde å være nær noe hellig i løpet av vandringen, var i alle fall alle tydelige på at naturopplevelsen var storslagen. Jeg stilte dem oppfølgings spørsmål på det foregående – om naturopplevelsen ga dem noe de vil karakterisere som åndelig. På dette svarer tre av informantene at det syntes de ikke de opplevde. Ni av informantene mente at ja, de synes naturopplevelsen kunne karakteriseres som åndelig. En svarer at:

”Ja, det gjør det egentlig alltid. Å komme ut i naturen ja, og spesielt på høyfjellet – da er du just som nærmere vår Herre – jeg synes det er fantastisk. Nei, jeg får jo noen bibelord, noen bibelvers innimellom vett du atte: ”Når jeg ser din himmel og din jord, hva er da et menneske”, er det ikke det det står, at du kommer det i hu ... Og når du ser, når du kommer opp på toppene altså og ser utover – mektig natur altså – synes det er ganske fint. Det er heilt fantastisk altså.”

En annen poengterer også dette med Guds storhet hun mener å se i naturen: ”Det vil jeg si. Det var guds fantastiske storhet og at han har satt oss mennesker til å styre dette på en måte, å få være en del av det, det er – han må være veldig glad i oss som har satt oss her...” Videre forteller en annen pilegrim om sin naturopplevelse. Denne informanten karakteriserer naturopplevelsen som åndelig og forteller følgende: ”Ja, for det at de var veldig flinke til at vi skulle ikke gå og skravle. Vi skulle ha stille stunder – og da må jeg si jeg mediterer – da tenkte jeg, og jeg var veldig bevisst, og da synes jeg naturen var en flott katedral å gå i. Ja.”

Noe av det samme uttrykker også en ved å si at: ”Ja, sånn en mektig Gud vi har som har skapt alt dette – det synes jeg er helt utrolig, og det er jo heilt ufattelige ting, så det er ting en går og grubler på – at en virkelig, vi som små kornene, at Gud kan se oss midt i dette mangfoldet –

forstår det ikke.” En informant er litt i tvil om naturopplevelsen kan kalles åndelig, og sier at: ”Jaaa, i den grad en kan ... det kan jo jeg ... når jeg er ute sånn i fin natur, så tenker jeg jo mange ganger at nærmere himmelen kommer jeg ikke, så jeg får jo en sånn – altså åndelig – god salig følelse av ... men om det har noe med Gud og religion å gjøre – det har jo kanskje med at jeg syns det er så fint, og det gir meg så mye å være ute...”

I kapittel 2.3.1, nevnte jeg at Kirkerådet i 1999 forfattet et hefte om kirkens møte med åndelig lengsel i vår tid. I dette heftet mener Kirkerådet at fordi Gud har satt sitt preg på skaperverket, har naturen i uminnelige tider vært en vei til Gud. Man opplever at stadig flere mennesker i byene søker det guddommelige i naturen, og naturen kan vekke menneskers indre liv og følelser, og berike opplevelsen det vil si å være mennesker (Kirkerådet 1999:14). Dette ser vi eksempler på i de svarene jeg har gjengitt.

7.3.4 Stillhet

I det samme heftet påpeker Kirkerådet at stillheten er viktig og vesentlig. Vi lever i en tid med mye støy, og der mye skal skje til mer eller mindre fastsatte tider. Tidsklemma er blitt et begrep, som innbefatter at vi ofte opplever at vi har for lite tid rett og slett. Kirkerådet mener også at søken etter stillhet i dagens samfunn kan ha mange årsaker. For mange kan hverdagens støy være en mur som gjør at de mister kontakten med sitt indre. I stillheten finnes mye av det moderne mennesker leter etter – avkobling, hvile, fred. Det å være stille sammen kan også gi en rik opplevelse av fellesskap (Kirkerådet 1999:21).

På Hovden-Røldal-vandringen har man, som sagt, hver dag en såkalt ”stille time”. Denne stille timen kommer etter det som kalles en refleksjon. Presten eller andre ledere kommer med en refleksjon – noe fra Bibelen eller noe allmennmenneskelig. Så er det opp til den enkelte

vandrer hva de vil bruke den stille timen til – enten å reflektere over det som er blitt formidlet, meditere, be eller bare gå i stillhet. I programmet for vandringen er gjengitt et sitat: ”Noen ganger går eg og tenker, andre ganger berre går eg.” Hvordan pilegrimene velger å disponere denne timen er altså opp til hver enkelt. Jeg spurte mine informanter hvordan de opplevde den stille timen. Alle informantene opplevde denne timen veldig positivt, og flere hadde ønsket at det kunne vært enda flere sånne timer i løpet av dagen. En uttaler at denne timen var:

”Veldig god. Da hadde vi jo hatt en sånn refleksjon, og det var alltid noe som var litt godt å tenke på – en – du kunne liksom gå og tenke litt på det, omkring det, så det ga meg noe. Og så var det veldig godt å vite at nå er det ingen som prater til meg i en time. Vi var liksom enige om det – du småprata litt, men du skulle liksom være stille, og det var veldig greit. Tror alle likte dett, og det visste vi jo om. Det synes jeg var veldig riktig på denne turen å ha sånne timer med stillhet. Bare gå.”

En annen pilegrim forteller:

”Nydelig. Kjemp godt altså. Veldig – ja det var heilt ... jeg gleda meg til den både på morraen – vi hadde den etter hver pause – ja, på morraen da vi gikk, så fikk vi et ord og så gikk vi en stille time, og da vi hadde hatt middag eller lunsj så hadde vi ... jeg tror vi hadde det hver dag, så hadde vi en stille time da au. Jeg syntes det var heilt nydelig. Det var ikke alltid jeg tenkte hele tida på det som han hadde sagt, men du kunne bare gå, du kunne la tankene bare fare litt altså. Nydelig”.

Pilegrimspresten uttaler seg også om den stille timen og sier at i forkant velger hun ofte ut bibelfortellinger som gjerne har noe vandringspreg over seg, eller hun gjenforteller en bibelfortelling. Etter den fortellingen eller refleksjonen er hun alltid tydelig på å si at det muligens er noe i fortellingen pilegrimene vil tenke videre på når de går inn i den stille timen, eller kanskje det er andre ting de vil tenke på. Videre forteller hun:

”Og så er det jo det med å vandre – for jeg har fått spørsmål om det noen ganger: ”å det må være fint å gå på sånne lange vandringer, for da får du så mye tid til å tenke” og da får jeg alltid lyst til å protestere, for det at når jeg går, så går jeg, og faktisk så er det veldig ofte jeg ikke tenker. Og det er en vidunderlig frihet. Og så er det en vidunderlig frihet å få lov til å ti still. Og jeg tror det er han Hellberg, er det ikke det han heter, han som går sammen med dronning Sonja – i turistforeningen – han sier noe om det å vandre i stillhet og det å ikke snakke og ikke konversere. Og i vår tid – vi er jo så høflige, vi skal jo ja, holde praten i gang og sånn – vi trenger å få lov til å la vær, og det er tilbakemeldinger på at den timen kunne kanskje tenkes å være uendelig lang. Til å begynne med kan det kanskje være en kikka – å lenge er det til vi kan begynne å prate, men etter hvert kommer du inn i stillheten og rytmen og at det er godt. Så det – så det er de fleste komponentene på en dag – det er en timens stillhet og den refleksjonen” (Samtale med BL 2010).

Stillhet og refleksjon er sentralt i denne vandringen, og som vi kan se av de gjengitte intervjuvarene, var også dette for mange et av motivene for nettopp å gå denne type vandring. De savnet stillhet og ro i hverdagen, og håper å kunne finne litt av det underveis.

7.3.5 Vandringens fineste minner

For å finne ut av hva pilegrimene jeg intervjuet opplevde å få av verdi under vandringen, stilte jeg dem spørsmålet om hva som sto igjen som det fineste eller beste ved vandringen. Her fikk jeg naturlig nok mange ulike svar, siden informantene hadde ulike begrunnelser for å gå. Likevel var det interessant å se om jeg kunne finne noe som samsvarte av det de svarte på dette spørsmålet. De fleste av informantene trakk frem flere momenter her, men det var flere av dem som ønsket å peke på det gode samholdet de opplevde underveis. En forklarer det slik:

”Ja, det fineste er jo å treffe så mange mennesker som i grunn har litt av de samme refleksjonene, og så ser en da den hjelpsomheten som er blant mennesker hvis de bare kommer i riktig setting. Så egentlig er det jo utrolig at det er krig i verden. For hadde man satt alle til og så vandre en sånn tur i sammen, så tror jeg freden hadde senka seg over kloden rett og slett. Kollosalt – der er ikke nei i noens munn, og alle tar sin del av oppgaven, og det – i en gruppe får en nesten aldri sånn, for det er alltid noen utbrytere, det er alltid noen som ... men her er det positivt på alle – helt utrolig...”

En annen sier:

”Ja, hva skal jeg si... Det var jo veldig fint å komme ned til Røldal stavkirke altså, men altså det var jo veldig fint å være sammen med så mye hyggelige mennesker altså. Når vi kom ned til Kaldevatn altså – søkkblaute, og da hadde vi gått gjennom ei isbro au og greier – det var veldig sånn samhold og ja, jeg vett ikke hva var det største – hva egentlig det største var – kanskje da jeg satt inne på Holmevassbu og ikke ville bevege meg en millimeter – nei, sa jeg – jeg skal ha et gudsord før jeg går... Lederen holdt på å le seg i hjel. Nei, det var et veldig fint samhold. Vi hadde det veldig fint.”

Samholdet blir også trukket frem hos denne informanten: ”Ja, det må bli det fine været og det gode forholdet der – vi var jo ca. 30 stykker der – sånn i mellom de som gikk der. Det sosiale – og så var det jo litt spesielt å komme der til Røldal til den der kirka der, det var jo det.” En annen person fremhever også det gode samholdet og fellesskapet, men kommer i tillegg med momentet hjelpsomhet, som også noen flere av informantene snakket mye om:

” Ja, da må jeg og si to ting. Nei, altså det ene var de kveldene på ... på Sloaros, på hytta der, og likedan Holmevatn-hytta og overnatting i lavvo ved Kaldevatn, det var alle sammen veldig sterke og gode opplevelser. Og det må jeg legge til – det vet du kanskje – men turen var jo, det var jo ingen dag som vi ikke hadde regn, men likevel – alle som jeg har snakka med, vi har jo hatt noen treff etterpå, så har de sagt det at ... at det var en veldig god opplevelse, og det med regnet og det...det var liksom noe som hørte med, så det ødela ingenting, tvert imot holdt jeg på å si. Og så er det en opplevelse til som jeg har lyst til... jeg vet ikke om du kan bruke den, for det kan hende at det blir, ja, det får du vurdere selv. Men vi skulle gå over en dam ved Holmevatn, og

der var så mye vann at det så vidt rant over dammen, og ... men ikke så mye at det var noe farlig, men den var relativt smal og vi fikk beskjed om å ta det veldig rolig – det var jo is utpå vannet sånn at datt du først utfor, så... de hadde jo vakter som passa på oss da, men ... Der opplevde jeg noe rart. Der, når vi kom omtrent halvveis tror jeg det var på dammen, så var det et skritt opp, omtrent en halv meter eller noe sånn – altså rett opp. Vi gikk i vannet til dit også oppå der, der var det så høyt at der ikke var noe vann. Og da jeg akkurat skulle trå opp der, da var det ei dame som pirka meg i ryggen og så sa ho: ”kan du hjelpe meg?” ”Ja, jeg skal prøve”, sa jeg. Og så gikk jeg opp og så så jeg jo det at ho var helt... ho var fryktelig skremt altså rett og slett, og hjalp ho opp og det gikk greit, og ho kom inn. Og så da på kvelden, så fortalte ho det at ho hadde fullstendig vannskrekk fordi at ho engang hadde nesten drukna mens ho var lita jente, og det hadde satt seg i henne sånn at ho... det var og en av de veldig sterke opplevelsene der, og det var også nå – nå skravler jeg fryktelig ... det var også noe som jeg la merke til at folk var veldig åpne. De – de kommuniserte, og de kommuniserte med alle, og det var en – hva skal vi kalle det for noe ... veldig samhold, og vi var veldig på bølgelengde liksom, og det var et fellesskap som omfatta absolutt alle. Helt i fra guttunger på – den minste var vel 10 år gammel. Og den eldste som da var – jeg tror det var 69 eller 68.”

Dette med hjelpsomhet og fellesskap blir også fremhevet hos en annen pilegrim:

”Det er det der – det fellesskapet. Å kunne hjelpe og ta imot hjelp. Det var jo det som var motivet heile veien syns jeg syns jeg som var så enormt flott. Det var liksom for hele gruppa – ja, men ... Og det var jo personene jeg møtte liksom og ble kjent med – det er jo **det**, og så liksom den tryggheten og det fellesskapet.”

Som vi kan se, er det de færreste som bare har èn opplevelse de kan fremheve som det fineste, det er ofte flere momenter, som denne:

”Jeg tror det var den indre roen som jeg følte at jeg hadde hele tiden, og det med å være ute i naturen sånn, i fire døgn, og vi var heldige med været, og kjempeflott gjeng, og ... Det å gå aleine også syntes jeg var ... Altså jeg kjente jo ingen i utgangspunktet, og det var jeg ingenting redd for. Akkurat på den turen så følte jeg at det var riktig for meg. Og det var det flere andre og – det er klart at du kom jo litt i snakk med de, men du kunne hele tiden velge, å melde deg liksom mer ut eller inn alt ettersom. Det var veldig sånn fritt og godt akkurat det. Hadde jeg gått sammen med ei venninne, så hadde det vært koselig og delt den opplevelsen og prata om det etterpå, men det var

veldig lite forpliktende. Jeg kunne være helt meg selv liksom, og gå i mine tanker. Ingen som hadde noe ansvar for meg, og jeg hadde ikke heller det for andre, mer enn at du, du tok vare på hverandre som en gruppe da... hvis det var noe – for det var jo stadig noe. Så hadde de kanskje gnagsår eller så ... jeg datt sjøl i bekken, og bakover med ryggsekken nedi først, og hele meg. Jeg var klissblaut, og alle trådde jo til og jeg fikk skifta og ... var helt under. Var en stein som rugga ... og da var det liksom opp med – presten holdt sin den store kappa, og ... jeg måtte jo liksom av med alle klærne til bunns, og det de gjorde – de tok hvert sitt plagg, de blaute plaggene mine og vred de. Og så tok de ett hver på sin sekk som hang til tørk. Så vi gikk liksom i følge da, en hadde gensenen, en hadde skjerfet, en hadde anorakken min og... jeg fikk liksom tøyet mitt tørka mens vi gikk videre. Så det var en veldig omtanke hvis det var noe. Måtte over en demning, og der var det jo og veldig – ja, folk tok liksom vare på hverandre, holdt i hverandre og hjelp hverandre over og – ja.”

Dette som disse informantene forklarer – at de opplevde samholdet som spesielt og godt – det var også noe jeg selv opplevde. Dette året fikk jeg være med på begynnelsen av vandringen, fra pilegrimene kom til Hovden, og til de var kommet godt inne på fjellet. Da måtte jeg forlate dem, men allerede da opplevde jeg at det var et spesielt samhold i gruppen, det virket som om alle var interessert i å ta vare på hverandre, gjøre alt bra for hverandre, hjelpe der det trengtes, og dele av mat og klær om det var nødvendig. Jeg opplevde det trist å måtte forlate gruppa. Jeg ville gjerne fulgt dem hele turen, men det var spesielt å møte dem igjen siste dagen, og gå sammen med dem inn til målet. Jeg opplevde at da jeg kom tilbake fikk jeg klemmer, og gode ord om at det var godt å se meg igjen, og at jeg hadde gått glipp av masse. Jeg opplevde faktisk dette som informantene beskriver – at det var et utrolig godt samhold. Jeg ble også fortalt at en av dagene var det en av pilegrimene som hadde falt og skada beinet midt inne i fjellet. Da var det noen som hadde byttet på å bære denne pilegrimen på ryggen, mens andre bar sekkene. Dette illustrerer det noen av informantene har påpekt – at det også var stor hjelpsomhet underveis.

En informant fremhever at innholdet på vandringen var noe av det fineste - måten vandringen var lagt opp på, og sier at:

”Jeg syns de folkene jeg har vært sammen med – altså – sånn som presten for eksempel, sånn som hun kunne legge det opp og kunne begynne med en liten andakt der inne i guds hus på Hovden og kunne avslutte med det samme i Røldal – jeg syns altså – hele veien å ha disse tankene som hun hadde og ga oss, den første, på Hovden der, spørsmålet om hvor kommer du fra og hvor går du hen og hvor er du på veien og disse tingene ... Og likedan når vi hadde en – midt på dagen – når vi hadde en times taushet, når vi gikk i en times taushet, og alle bare gikk og gikk og ikke sa et ord til hverandre – det ga jo presten beskjed om, at nå har vi en times tid for oss sjøl – vi skal bare tenke. Og det syns jeg var veldig stort og veldig fint. For hun ga oss en tanke før vi starta liksom, og kunne gå og tenke på – jeg syns det var fantastisk, det var det.”

En annen informant legger vekt på møtet med Røldal kirke når hun skal forsøke å forklare hva som var det beste eller fineste ved vandringen, men heller ikke denne informanten har bare en opplevelse av hva som var best eller finest, og sier følgende:

”Ja, det er de to tingene, altså det med når en kom til - til Røldal. Jeg følte at jeg hadde vært på ei reise, ei reise fysisk og også inni meg. Og så kom vi, og så er det jo litt sånn uvant å gå tre ganger rundt kirka – vi gjorde det – for det er jo sånn en tradisjon de hadde, og det er jo litt uvant, og jeg tenker er det noe vits i... Men først, før vi kom til ... vi gikk liksom i følge siste delen, så gikk vi stille uten å prate sammen, og så gikk lederen foran og så gikk vi bare stille og fredelig bak som et lite tog, og så når vi kom da til kirka, så sto der en i fra menigheten og ønska oss velkommen og håndhilste på hver av oss, og så hørte vi slagene og så gikk vi da inn i kirka – altså kirkeklokkene. Og for meg var det akkurat som når Jesus står og ønsker oss velkommen hjem, du, det var så fantastisk sterkt. Du vet, da rant mine tårer, og jeg kjente at sånn skal jeg oppleve en dag når Jesus står og ønsker meg velkommen etter min jordiske reise, så ... ja, det var sånn vennlighet og det var så godt å komme, så det syns jeg var helt fantastisk. Og så var det jo det – jeg tror jeg er det beste minnet, den beste opplevelsen, men jeg syns jo det der opplevelsen på heia, på fjellet, det å kunne gå der i fred – nå var vi heldige med været og vi gikk der, og jeg nøyt naturen, og jeg nøyt det å kunne bare gå der i mine tanker, var sammen med folk, kunne snakke når jeg ville med noen, og så kunne jeg trekke meg litt tilbake og så bare liksom nøyt jeg det å være ute og bruke kroppen og gå og kjenne at en hadde krefter og ... Det var heilt nydelig. Fantastisk natur over der. Veldig fint.”

Det er vanskelig å finne noe helt konkret som peker seg veldig ut som den største opplevelsen under vandringen, og noen av informantene kom stadig under intervjuet med fantastiske opplevelser, så ut fra det jeg kan se, er det mye ved vandringen som har gjort den til det den ble for mine informanter. Likevel, om jeg skal forsøke å finne noe som går mer igjen i svarene, må det være dette med samholdet, at alle hjalp hverandre, støttet hverandre og var der for hverandre, og for å gi hverandre en god opplevelse. Naturopplevelsen, og det å gå hele dagen ute i fredelig natur er også momenter som pilegrimene fremhever her. I tillegg trekker noen frem opplevelsen av å komme frem til målet – til Røldal kirke som noe spesielt.

7.4 Pilegrim kontra gudstjenester

Det var ulike mennesker jeg intervjuet, med ulikt ståsted i forhold til tro og aktivitet i egen menighet, likevel var jeg interessert i å vite hva de tenkte om en slik pilegrimsvandring kontra en vanlig gudstjeneste utbyttmessig. Det er jo et vanskelig spørsmål å svare på, siden det er to helt ulike møteplasser, men jeg syntes likevel det kunne være spennende å se hva de tenkte om dette. Alle informantene følte de fikk et stort utbytte av en slik vandring, men de fleste fremholder at det jo er snakk om to helt forskjellige arenaer, som det er vanskelig å sette opp mot hverandre. En av informantene sier dette:

”Det er på to forskjellige måter. Heilt forskjellige måter. Altså, gudstjenesten har sitt ... altså, jeg liker gudstjenesten veldig godt, og spesielt ritualene og de tingene i gudstjenesten. Men pilegrimstur, eller det å gå pilegrim, det var mer det jeg nevnte med å reflektere sjøl og sette tankene i sving og gi seg sjøl tid og ro til det. Jeg tror ikke jeg er så flink til det til vanlig – å gi meg sjøl ro til tanker, så her var en liksom – vi hadde ett mål og det var å gå...”

En annen sier at: ”Nei, da kunne jeg tenke at for meg var utbytte mer på pilegrimsturen altså, eller ... det er jeg helt sikker på.” Det samme mener denne informanten: ”Det er jo veldig mye mer kjedelig å sitte på en hard benk i kirka, og du har jo de her ritualene, og – det er helt greit nok det også, men det gir meg jo mye mer å ha anledning til å bli med på en sånn tur. Kan jo ikke gjøre det så ofte som en kan gå i kirka, nei, men det blir veldig forskjellig.”

Andre informanter holder frem at en vanlig gudstjeneste er annerledes enn det de opplevde på pilegrimsturen: ”Det kan ikke sammenlignes. En gudstjeneste er mye mer direkte, den er mye mer – der er du forberedt på et tema det skal snakkes om. Når du har gått – når du går på en pilegrimstur, så er det – da vett vi at om en time så skal vi stoppe, og da får du en fin – en fin andakt, men det er ikke en gudstjeneste.”

En av informantene tenker at en pilegrimstur gir mer dimensjon over gudsforholdet enn en vanlig gudstjeneste, og forklarer at: ”Ja, det blir jo en heilt annen ... det er vanskelig å forklare det ... men det er jo noe heilt annet. Det er jo noe heilt annet å gå, holdt jeg på å si, inn i kirka der og knele ned enn det er å gå på en gudstjeneste på en måte. Kneler ved alteret da au, men det er klart det – ja, det er en annen dimensjon over det på en måte – en annen dybde liksom...”

En annen informant tar frem momentet forventning, og sier: ”Jeg synes det kan være – altså en kan få fine opplevelser av en gudstjeneste hvis jeg har noen forventninger når jeg går, men det er klart at den pilegrimsturen – den ble spesielt, jeg har spesielle opplevelser der, så det var i særklasse, det må jeg si.”

En av informantene forklarer ulikheten ved pilegrimsvandringen i motsetning til en vanlig gudstjeneste på denne måten:

”Jeg tenker at når du velger å delta på en pilegrimsvandring, så velger du å delta og gå ut av din normale hverdag. En gudstjeneste er på en måte en pause i din normale hverdag, men du skynder deg for å rekke gudstjenester, og kanskje skynder du deg for å rekke det du skal etter gudstjenesten. Og en gudstjeneste for meg er en stor åndelig

påfylling, men - men det å sette av tida til pilegrimsvandringa og gå ut av livet sitt på den måten som jaffal jeg gjorde når jeg deltok – det var veldig – det var veldig berikende.”

7.5 Andre momenter

Jeg opplevde at de pilegrimene jeg intervjuet hadde mye å fortelle, og mye de hadde lyst til å dele fra vandringen. For at informantene skulle kunne komme med alt de måtte ha på hjertet, stilte jeg dem det avsluttende spørsmålet om det var noe de hadde lyst til å legge til fra vandringen. De aller fleste hadde det, men noen av dem gjentok det de hadde svart tidligere, dette at det var sånn et flott samhold, og at det måtte de bare få sagt nok en gang. Andre sier, som denne informanten:

”For meg når jeg gikk pilegrimsvandringen så var det jo i forbindelse med separasjonen min, og jeg tenker at det var en ting i livet mitt som var så dramatisk både familiemessig, følelsesmessig, praktisk og ikke minst åndelig. Så for meg var det – for meg var det en – for meg var det balsam for sjelen å få delta på den pilegrimsvandringa, og det var en bekreftelse på at – at – ikke en bekreftelse for det ... men, det var en hjelp til å stole på at selv om jeg gjennomførte det jeg gjorde, så var jeg allikevel på rett vei og så var jeg allikevel et guds barn som var elsket av Gud.”

Når jeg følger opp dette og forklarer at jeg har lest i teorien at den pilegrimen som kommer fra vandringen ikke er den samme som begynte, eller starta turen, og spør denne informanten om dette stemmer, svarer hun: ”Ja, i den forstand at jeg hadde mindre bær på skuldrene mine fordi jeg hadde lagt han fra meg på alteret.”

Andre informanter påpeker at vandringen var så åpen og inkluderende, og passer for alle. Det var ingen som trengte å føle seg støtt. En av pilegrimene understreker dette, og sier at:

”Nei, ikke noe spesielt annet enn at jeg syns det er en veldig fin ting, og jeg syns det er veldig fint at det er sånn at, tenker jeg, at både kristne og ikke-kristne absolutt vil finne noe og få mye ut av det liksom. Tro ingen ville føle det var noe påtrengende på noe måte, at det ... uff, jeg må jo være sånn, hvis ikke ser alle veldig på meg – alle kunne være seg sjøl følte jeg, akkurat som vi var. Og vi var forskjellige, både i alder og ståsted og heilt sikkert det meste, og allikevel så fant vi liksom veldig fellesskap i det.”

En annen av informantene gir ros til de som organiserer vandringen, og sier:

”Jeg må jo si altså – de som har organisert det der – de har gjort en kjempejobb. Ja. Som har lagt opp til den turen. Så alle – masse folk burde gå på dette her – eller der er jo ikke plass til så mange, men – altså, de burde prøve. De burde prøve dette her. Det er veldig all right altså. Ja. Og gå sammen med en flott gjeng med mennesker og gå og prate

sammen og meditere og ... så har du den stille time, og så er du sammen om kveldene på de der hyttene og ... Jeg syns det er veldig fantastisk. Ja, jeg syns det.”

Andre igjen poengterer også dette, og roser i tillegg arrangøren i forhold til oppfølging etter vandringen:

”Det kan godt være hvis jeg tenker meg om ... men som jeg har sagt – fra jeg meldte meg på og også i ettertid, så har jeg jo fått flere brev og mail, og de har jo hatt samlinger, de prøver jo... Jeg har vært på - jeg bodde jo det året på Hovden, så hadde de jo samling. De hadde jo den høsten som jeg hadde gått om sommeren, så da var jeg på Fjellstova. Det var jo veldig koselig. Og så har jeg fått noen invitasjoner etterpå – det har jo alle, men det har – de har jeg ikke vært på. Men det er jo ganske fantastisk av de som driver Fjellstova å organisere det her. Og – jeg må jo bare si – den maten da vi kom fram til Kaldevatn – det var litt ruskete vær den dagen, og vi hadde gått i mange, mange, mange timer. Så kom ned der til de lavvoene, og der sto de med full middag – ja, det var ganske spesielt. Det var det. Men for meg så gikk det mye på det å få ta del i en sånn naturopplevelse i en sånn gruppe. Den tryggheten at der var noe – du trengte ikke tenke. Jeg har gått andre vandreturer i fjellet, og da har jeg vært – da må jeg jo liksom kanskje passe på at vi går riktig, og du har kart og kompass, og litt mer opp til meg at ikke noen går feil. Her slappa jeg helt av og tenkte ikke på noe. Det var en som var sånn turleder, som var føreren, og så var det jo presten da som leda. Og så hadde du alltid en person som gikk sist, som passa på at alle var med hele tida, og det var veldig sånn avslappende i forhold til ... Var ingenting stress, ingenting bekymring. Det var veldig godt. Ingen ansvar. Jeg var bare med strømmen, fulgte med strømmen. Og så tok jeg imot det som bød seg. Naturopplevelse og det som ble sagt.”

Av alle mine informanter var det ingen som opplevde noe som fremmed eller negativt underveis på vandringen. Absolutt alle ville anbefale andre mennesker å gå pilegrim, og mange av informantene hadde også gjort nettopp det. Noen har gått denne vandringen flere ganger og invitert med seg venner neste gang. Jeg spurte mine 13 informanter om det kunne være aktuelt for dem å gå pilegrim igjen, og da i særdeleshet denne vandringen. Ni av informantene uttalte at de kunne tenke seg å gå igjen. Av de fire resterende uttaler to at om de hadde vært yngre, ville de absolutt kunnet vurdere det, men at alderen tilsier at de ikke kan planlegge det. En av dem som gjerne vil gå igjen sier at: ”Ja, så lenge vi ikke stenger for andre – for som jeg også sa til arrangøren – når det er så begrensa med plasser, så – så vil vi ikke ta plassen fra andre som jeg unner å oppleve det samme, men nå har en av lederne sagt at vi må bare melde oss på, så vi får nå se, ja.”

Andre syntes den vandringen de gikk var så fantastisk at de tenker de ikke vil gå den igjen av frykt for å ødelegge den gode opplevelsen:

”Det var så flott en tur at jeg tror kanskje ikke jeg vil det, for jeg vil bare minnes den turen. Ja, jeg føler at det var – det ga meg så mye at jeg vil ikke kanskje på en måte

ødelegge det med å blande inn en tur til med nye folk. Men jeg vet jo om noen som har gått flere ganger. Jeg kan nok gå pilegrim igjen, men jeg vet ikke om jeg vil gå denne turen, for jeg syntes den var så flott.”

Dette er noe en annen av informantene også tenker, når jeg spør henne om det er aktuelt å gå pilegrim igjen. Hun sier at:

”Det er det nok. Og jeg hørte akkurat at de skulle ha en gudstjeneste der de skulle gå pilegrim, og jeg tenkte at ja – den har jeg lyst til å være med på. Så jeg vet ikke om jeg kommer til å ta turen i fra Hovden til Røldal om igjen. Det tror jeg kanskje ikke jeg kommer til, for da er jeg så redd at de opplevelsene – de flotte opplevelsene – at de på et vis – at hvis jeg gjør det om igjen, så har jeg kanskje sånne forventninger og så er det fort at jeg blir skuffa. Men jeg kan godt tenke meg å gå andre pilegrimsturer og gå på den type tur, det syns jeg var ...”

8. Drøfting av mine funn

I dette kapitlet vil jeg drøfte de hovedfunnene jeg har gjort i arbeidet med oppgaven i forhold til de forskningsspørsmålene jeg hadde utarbeidet. Problemstillingen min var: **Hvilke begrunnelser har dagens nordmenn for å gå pilegrimsvandring, og hvilke verdier gir en slik vandring dem som deltar?** I det følgende vil jeg vise til det jeg mener er hovedfunnene i mitt feltarbeide.

8.1 Dagens pilegrimer

Mine informanter var i all hovedsak troende mennesker. Alle var medlem i et kristent trossamfunn. Tre av dem var ikke aktive, mens de resterende var aktive i sin menighet i større eller mindre grad. Disse informantene fortalte også at Gud, bønn og bibellesning var en del av deres hverdag. 10 av informantene betegna seg selv som søkende mennesker. Dette spørsmålet kan, som tidligere nevnt, ha vært vanskelig for informantene å tolke under intervjuene, men ut fra det de svarte, var det ingen som forsto ordet ”søkende” i betydningen ”lete etter noe å tro på”. De var ikke på leting etter en ny tro, men de var søkende innenfor den troen de allerede hadde funnet.

Uavhengig av om informantene var aktivt troende, mente 12 av 13 å kunne merke at det har skjedd en endring i det religiøse livet der de bor. Den største forandringen merket de på at det nå er mye mer som er tillatt i religiøse, og da spesielt kristne sammenhenger. Man kan oppleve mer nå enn tidligere. Her vil jeg vise til Harald Olsens undersøkelse som jeg redegjorde for i teorikapitlet (Olsen 2005 og 2008). Olsen intervjuet menighetsmedlemmer og prester på Agder om utviklingen innenfor statskirkemenigheter. Undersøkelsen viste en tendens til at den kontemplative og den estetisk/rituelle spiritualitetsformen har fått økt betydning og aktualitet i sørlandske statskirkemenigheter de senere årene. Ut fra det prestene svarte i undersøkelsen kunne det også virke som om denne utviklingen skjer på bekostning av den verbalt/rasjonelle spiritualitetsformen, som tidligere var dominerende, slik den har dominert den lutherske tradisjonen generelt. Denne utviklingstendensen kan også merkes i andre sammenhenger.

Ut fra mine observasjoner på vandringene, mener jeg å se det Olsen her påpeker. Hovden-Røldal-vandringen bar ikke preg av læresetninger, men likevel av læring. Mange av pilegrimene jeg snakket med opplevde at de lærte mye om seg selv på denne vandringen, og

sammen med det religiøse innholdet underveis, mente mange at de også lærte mye om seg selv i en religiøs betydning.

8.2 Sammensatte begrunnelser

De fleste av informantene hadde flere og sammensatte begrunnelser for å gå vandringen. Ut fra det de fortalte meg, var ikke vandringen motivert ut fra et ønske om å finne svar på noe, mer heller å finne ro i hverdagen, komme ut i naturen, og for noen å få et åndelig påfyll. Mange uttrykte at de hadde en stressende hverdag og hadde behov for et pustehull fra den, og håpet at denne vandringen skulle gi dem nettopp det. Å finne ro var en av hovedbegrunnelsene for å melde seg på vandringen. Den ene informanten min uttalte at presten på hennes hjemsted hadde sagt hun måtte roe seg litt ned, så sjelen kunne få tid til å ta henne igjen. Dette kan nok være noe som gjelder for mange av vår tids moderne mennesker, i alle fall var det en overvekt av mine informanter som uttalte at vandringen var en motvekt til det vanlige – den stressende hverdagen. Kirkerådet hevder at i stillheten finnes mye av det moderne mennesker leter etter – avkobling, hvile og fred. I stillheten kan vi bli kjent med oss selv – kroppen vår, følelsene våre, vår bevissthet og underbevissthet. Å få være stille sammen, kan gi en rik opplevelse av fellesskap (Kirkerådet 1999:21). Dette samsvarer med min empiri. Pilegrimene var stille hver dag under vandringen, og dette opplevdes godt for den enkelte, samtidig som pilegrimene opplevde det spesielt og verdifullt å være stille sammen. Absolutt alle informantene mine satte stor pris på den stille timen under vandringen, og at mange gjerne kunne tenkt seg flere slike stille timer underveis, kan tale for at stillhet kan være etterlengtet, og noe vi trenger mer av i samfunnet. Her mener jeg at pilegrimsvandringen Hovden-Røldal har fanget opp noe viktig.

Under intervjuene fikk jeg ikke inntrykk av at det religiøse var noen hovedbegrunnelse for informantene – de visste jo at dette var en pilegrimsvandring og at det da ville bli et religiøst innhold underveis, og dette ønsket de, men for de aller fleste var ikke *det* hovedårsaken til at de meldte seg på vandringen. Dette overrasket meg. I den grad jeg hadde noen tanker om hva jeg kunne komme til å finne i empirien, hadde jeg tenkt at flere hadde mer religiøse, eller åndelige begrunnelser for å gå. Nå må jeg jo ta høyde for at informantene ikke forteller alt til meg, og jeg kan heller ikke forvente at de skal dele sine innerste tanker med meg, som er en fremmed – men jeg opplevde likevel at de svarte på mer enn jeg spurte om, og delte villig av

både liv og tro. Likevel var det få som oppga en religiøs eller åndelig hovedbegrunnelse for å gå, og dette overrasket meg.

To av informantene fortalte at pilegrimsvandringen for dem markerte et skille i livet. For den ene markerte den begynnelsen på et ”friår” i livet, mens for den andre var det et uttrykk for å legge bak seg noe, og starte på nytt. Forskning sier at den fysiske reisen av mange oppleves som en metafor for livet. Mange mennesker som har kommet til et veiskille i livet velger nettopp pilegrimsvandringen for å markere dette, hevder pilegrimspresten. Dette får hun støtte av hos Johansen, som hevder at en pilegrimsvandring for noen kan være et forsøk på å realisere en kontinuitet. Vandringen kan oppleves som et overgangsritual eller som en avklarende prosess, og den kan hjelpe pilegrimen til en fornyelse av livet (Johansen 2005:18).

8.3 En historisk dimensjon

Johansen har uttrykt at på pilegrimsvandringene kan noen dører lukkes opp til et større rom. Oppbruddet fra hverdagen og de innarbeidede normene man vanligvis bare har, er viktig. Med rytmen av noen dagers vandring i kroppen og med den nære følelsen av kontakt med både jord og himmel kan det åpnes opp for nye innsikter og andre lag i bevisstheten (Johansen 2005:18). Johansen har også kommet med en annen nyanse i forhold til pilegrimsvandringene. Som oftest er det gamle pilegrimsleder man følger på slike vandringer, og han hevder at nettopp dette at man på en slik vandring følger etter tusenvis av mennesker som har foretatt den samme vandringen før, i kanskje tusener av år, kan gi en egen fellesskapsbevissthet (Johansen 2005:18).

De fleste informantene mine kunne fortelle at de under vandringen tenkte på den historiske dimensjonen – at her hadde det gått mennesker før, og de tenkte på hva som hadde fått dem til å legge ut på en slik vandring. Vandringsruta er, som sagt, fysisk krevende, og i middelalderen hadde man ikke det turutstyret man har i dag. Middelalderens pilegrimer hadde en stå sterk tro på at krusifikset i Røldal skulle gjøre livet annerledes for dem, at de la ut på reisen, selv om de ikke visste om de ville greie å nå målet. Noen av informantene hadde meldt seg på nettopp med tanke på at de ville søke, og oppleve noe som så mange før dem hadde gjort. Underveis ble det fortalt fra middelalderens pilegrimsvandringer til Røldal, og mange informanter uttrykte at dette var i tankene da de gikk. De opplevde det spesielt å tenke på at middelalderens pilegrimer la ut på den lange reisen med svært syke mennesker, eller var alvorlig syke selv, slik at de ikke visste om de kom til å overleve turen. Her igjen kan trekkes

inn dette som flere av informantene påpekte – denne vandringen var så tilrettelagt og så godt planlagt at det var bare for pilegrimene å gå. Ingen behøvde å tenke på å finne fram på kart, eller bekymre seg for noe praktisk. Dette tok lederne seg av. Det opplevdes godt for pilegrimene, og dermed kunne de konsentrere seg om alt det andre – seg selv, sine egne opplevelser og tanker. Dette kunne ikke middelalderens pilegrimer. De måtte klare alt selv.

8.4 Opplevelsesbasert tilnærming til Gud og det religiøse

Det er, som tidligere nevnt, mye symbolikk under denne pilegrimsvandringen - helt fra begynnelse til slutt. Det blir brukt en rekke bilder for å beskrive og konkretisere. I teorikapitlet, og i kapittel 2, skrev jeg noe om tyngdepunktsforskyvningen, der i alle fall Den norske kirke har gått, og går, fra en dogmatisk tilnærming til en opplevelsesbasert tilnærming. Den pilegrimsvandringen jeg har observert er et tydelig eksempel på dette. I mine samtaler med pilegrimspresten, har det kommet fram at symbolbruken under vandringen både er bevisst og kjærkommen. Mennesker trenger av og til konkrete handlinger og symboler for å skjønne, oppleve og forstå. Der man tidligere pugget læresetninger, kan man nå *oppleve* noe av det som leses. Jeg har blitt fortalt at under vandringene fins det mennesker som helt konkret går med for eksempel en stein i sekken. Denne steinen skal symbolisere noe de strever med. Så – underveis eller mot slutten av vandringen, kan de kaste steinen, og med det symbolisere at de slipper det de bærer på (Samtale med BL 2010). Under vandringen jeg har observert har dette også kommet tydelig fram, særlig i forbindelse med gudstjenesten i Røldal kirke, der det ble lagt vekt på at nå var vi fremme, og nå var målet nådd. Der, i kirka, kunne hver enkelt pilegrim legge av seg sekken de hadde båret under vandringen - både den fysiske og den indre sekken de måtte hatt på ryggen. Ved alteret kunne de legge fra seg det som måtte være tungt og vanskelig, de kunne komme frem og takke for noe, eller de kunne tenne lys for noe eller noen. For meg, som observatør, må jeg medgi at dette øyeblikket gjorde inntrykk. Jeg hadde gått med pilegrimene et stykke, og jeg visste hva noen av dem hadde fortalt meg, og jeg så at denne stunden i kirken gjorde inntrykk på dem. Pilegrimspresten, Birte Løvåsen, sier at en pilegrimsvandring ikke er preget av læresetninger, men av opplevelser, tanker, meditasjon og bønn. Noe av dette skjer inni den enkelte vandrer, mens noe skjer i fellesskap. Dette opplever jeg samstemte med min empiri, og det fremhevet også informantene mine klart. De uttrykte at dette å ha sin egen, indre reise, samtidig som de var på vandring med andre pilegrimer var noe av det som gjorde opplevelsen så stor, samt at den for mange av dem ble en personlig tilnærming til Gud.

8.5 Samhold og sjelesorg

Alt som skjer på pilegrimsvandringen skjer både inni den enkelte vandrer, og i et fellesskap. Dette fellesskapet ble av mine informanter fremhevet som et av vandringens fineste minner. Å kunne dra ut med, for de fleste, i utgangspunktet fremmede mennesker, til raskt å oppleve følelsen av samhold, ble en spesiell opplevelse. På denne vandringen var alle *pilegrimer*. Da de kom til Hovden kvelden før vandringen startet, ble det servert middag, pilegrimene ble ropt opp, og man fikk vite hva de het. Jeg merket meg at lederne valgte å bare lese opp fornavn på alle deltakerne, og svaret på hvorfor kom umiddelbart. Ved kun å lese opp fornavn, var det opp til hver enkelt hvor mye de ville fortelle om seg selv og livet sitt. Dette var et bevisst valg fra ledernes side, og det ble gjort for at ingen skulle kunne assosiere noe med hverandre ut fra navn, hva den enkelte jobbet med og lignende. Det ble understreket at på denne vandringen stilte alle likt – alle var pilegrimer – med hver sin bagasje, både den synlige og den usynlige. Så kunne altså hver enkelt dele det de ville. Jeg opplevde at mange delte, men jeg opplevde også at det var flott at jeg bare kunne være meg, og de andre seg. Det ga rom for å bli kjent med hverandre på en annen måte. Dette mener jeg vitner om godt gjennomtenkt forarbeid fra arrangør og ledelses side. Ofte i vårt samfunn, spør vi hverandre hva vi jobber med og hva vi er, når vi møtes. Her, på denne vandringen var vi *pilegrimer*. Her vil jeg trekke inn Lisbeth Mikaelsson, som bruker Turner & Turner overgangsfaser, og da i særdeleshet den liminale fasen, for å skildre pilegrimsbevegelsen (Turner&Turner, gjengitt etter Mikaelsson, 2010). Innenfor denne fasen ligger *communitas*-erfaringen, som står for opplevelse av likhet, solidaritet og samhold mellom mennesker. Turner & Turner hevder at det langs veien skjer uventede ting, omgivelsene blir ladet med mening, og de sosiale rollene blir skrelt av. Dette opplevde mange av informantene underveis, og det var også noe jeg merket meg.

Underveis vandret man ved siden av først én, så en annen, og fikk mange gode samtaler. Jeg spurte pilegrimspresten om hun opplevde å få mange sjelesorgsamtaler underveis. Sjelesorg blir vanligvis forstått som livshjelp med en åndelig dimensjon (Stifoss-Hanssen&Kallenberg 1998:19). Tor Johan S. Grevbo forklarer sjelesorg blant annet som at det ut fra evangeliet er å bistå alle slags mennesker i livets grunnsituasjoner ved hjelp av en helbredende samtale i Jesu navn (Grevbo 2006:503). Pilegrimspresten avviste at hun selv opplevde å få mange slike sjelesorgssamtaler, for som hun sa – hun går jo først og skal lede flokken. Dersom det er noen som får slike samtaler er det oftest sistemannen, for det er gjerne der, sist, at de havner som ikke orker mer eller som har vondt noe sted. Der, bakerst, kommer det samtaler hevder hun,

og hun understreker at egentlig alle pilegrimene kan være en slags sjelesørger for hverandre ved at de deler liv og tro med hverandre underveis mens de går. I tillegg sier hun dette:

”Sjelesorg kan også være det at noen har gått tom for mat – at du deler. Sjelesorg kan også være det at en har bare våte, klissblaute vanter – at noen tar av seg den ene votten og så stikker hånda inn i lomma på den andre så at ikke noen fryser. Ja, og det der vil jeg jo si er sjelesorg på den gode måten. Ja, eller hele-mennesket-sorg. Sjelesorg, da holder vi bare på med den, for dette handler jo utrolig mye om kropp. Soup, soap and salvation ... Og så er det jo – jeg håper at jeg har fått sagt litt tydelig dette med disse sjelesorgene underveis. Folk deler. Folk deler verbalt og de store ting...” (Samtale med BL 2010).

Dette opplevde jeg at informantene mine erfarte – man delte – både tanker, erfaringer og hjelp - som den ene som hadde falt i bekken, der alle hjalp til både med skift og tørking av tøyet. En annen informant uttaler jo også at om flere mennesker kunne gått en sånn vandring, ville det vært mindre krig i verden, for på denne vandringen fikk folk fram det beste i seg. Tidligere biskop i Bjørgvin, Ole D. Hagesæther (Hagesæther i Weider 1970:94) har uttalt at både i kristen og ikke-kristen språkbruk har det vært vanlig å snakke om livet som en vandring. Alle er enige om at vandringen begynner ved fødselen, men siden er man uenig – hvor går veien, og hvor er målet for vandringen? Hagesæther forstår sjelesorg som to som vandrer sammen på denne veien, der man hjelper hverandre ved å lytte, gi og få råd til videre vandring. Dersom man kan forstå sjelesorg på den måten at det er å gå et stykke vei med et annet menneske, der man deler liv, og kanskje også tro, vil jeg si at dette finner man på vandringen Hovden-Røldal i utstrakt grad. Da ikke som en profesjonell tjeneste, men i en folkelig og generell betydning – som omsorg for hverandre.

8.6 Vandringen og målet

For de fleste av informantene var vandringen det viktigste. Den ene pilegrimen uttrykker seg slik: ”Det var vandringen som var viktig, men målet ble viktig når jeg så det langt, langt, langt der nede. Så i utgangspunktet så var det ikke målet, men turen, reisa”. Dette utsagnet kan være illustrerende for det flere av pilegrimene fortalte meg. Det var i utgangspunktet vandringen som var det viktigste, og det var den som var motivasjonen – men målet ble viktig da de så det – da de nærma seg Røldal. Å komme frem til målet ga pilegrimene noe de ikke hadde forventet. Gudstjenesten ved ankomst til Røldal ble spesiell, og å nå et hellig mål, ladet med så mye fortid og tradisjon ble en egenartet opplevelse.

Mens det i middelalderen var målet som var det viktigste, er det ofte vandringsveien i seg selv, som er det viktigste for den moderne pilegrimen. Gilhus & Kraft hevder at det er ikke fysiske helbredelsesbehov og botshandlinger som er de sentrale begrunnelsene, i alle fall ikke i forhold til de norske pilgrimsmålne. Pilegrimsvandringene har fått en mer allmennmenneskelig karakter, og forbindes ofte med søkermentalitet og selvutvikling (Gilhus&Kraft 2007:16). Nå legges det mer vekt på den *individuelle* opplevelse og erfaring, der *målet* med vandringsveien altså ofte er økt selvinnsikt og selvutvikling (Turner&Turner 1994:34, gjengitt etter Olsen 2009b). Det er vanskelig å si at dette umiddelbart var tilfelle etter mine intervjuer, men til en viss grad stemmer det disse teoriene hevder med pilegrimenes opplevelser. Jeg finner at flere informanter tydelig uttrykker at begge dimensjonene er der – både å finne noe guddommelig, og å finne mening og retning i eget liv.

Forskning sier også at dagens pilegrimer har en annen oppfatning av målet enn hva middelalderens pilegrimer hadde (Nolan&Nolan 1989:336, gjengitt etter Olsen 2009b). Det opplevde jeg også var tilfelle på denne vandringsveien. Noen av informantene opplevde at å komme til målet i Røldal representerte noe litt trist – nå var vandringsveien over – samtidig som de uttrykte det spesielt å komme fram til målet, for selv om målet ikke var det viktigste for de fleste, var det en egenartet opplevelse å komme fram. Forskningen hevder videre at det i våre dager ikke er helbredende relikvier, krusifikker og andre hellige gjenstander som er viktige – i alle fall har man et annet forhold til dem. Dagens pilegrimer preges av en åpen helhetsforståelse, der målet opplevs som et hellig sted, et sted som er ladet med fortid og tradisjon, kontinuitet og sammenheng. Steder opplevs som en konkret manifestasjon av et hellig nærvær (Eliade 1976:13, gjengitt etter Olsen 2009b). Mange av mine informanter opplevde målet, og da særlig gudstjenesten i Røldal, som nettopp et hellig øyeblikk.

8.7 ”Litt nærmere himmelen.....”

Alle pilegrimene vet at de har meldt seg på en pilegrimsvandring, og dermed en vandring med et religiøst preg og innhold. Selv om alle var klar over dette, var det likevel veldig ulike forventninger til det åndelige innholdet på vandringsveien. Alle pilegrimene var fornøyd med vandringsveien slik den ble, men enkelte hadde i utgangspunktet ønsket og sett for seg at det skulle bli mer åndelig innhold. Få hadde *store* åndelige forventninger til vandringsveien, men mange syntes likevel de opplevde hellige øyeblikk underveis. De fleste som hadde store åndelige forventninger, opplevde at disse ble oppfylt. Her igjen kommer det individuelle ved

en pilegrimsvandring, og noe av det som gjør det vanskelig å generalisere hva pilegrimene opplever. Det som oppleves som store, åndelige forventninger for noen, oppleves ikke på samme måte for andre, mens pilegrimene legger ulik betydning i begrepet åndelige forventninger. Dette kan være todelt - de konkrete åndelige forventningene og åndelige forventninger som begrep, og det kan være vanskelig å skille mellom disse to.

Naturopplevelsen under vandringen blir av mange informanter også tolket som opplevelse av åndelig karakter. Alle pilegrimene opplevde naturen storslagen. Tre av dem mente opplevelsen ikke kunne karakteriseres som åndelig, men at den var flott. De resterende opplevde at naturopplevelsen var av åndelig karakter, og de tenkte blant annet på hvor små vi mennesker egentlig er i alt det store. Noland & Nolan hevder at for mange av pilegrimer har den kroppslige vandringen også noe med naturnærhet og naturkontakt å gjøre (Noland&Noland 1989:338, gjengitt etter Olsen 2009b). I den globale situasjonen vi lever, der kloden vår er alvorlig truet, er det mange som søker en dybdedimensjon i et engasjement for skaperverket. Man kan kalle det en ny form for naturspiritualitet (Olsen 2007:249). Nettopp nærheten til, og natursensitiviteten som den fysiske pilegrimsvandringen gir, kan være en vei inn i en slik dybderelasjon. Også hos Uddu og hos Giske (Mikaelsson 2009:9) ser vi at pilegrimsidentiteten er kroppsbevisst. Det er godt å kjenne seg sliten etter lange vandringer, og godt å sanse naturen. I norsk sammenheng virker det som om naturen fremstilles som en stor opplevelseskilde hos alle kategorier av pilegrimer. Da kan man stille spørsmålet om pilegrimsvandringene kan forstås som en individualistisk naturinspirert vekkelser som ikke er konfesjonelt begrenset eller avhengig av tro. Under de vandringene jeg fikk være med på opplevde jeg at naturopplevelsen hele tiden fikk et fokus, men den fikk ikke et slik fokus at jeg på noe vis vil kalle det en naturinspirert vekkelser. Heller kan naturen være, som Kirkerådet påpeker - en stille vei til Gud. Naturen kan vekke menneskers indre liv og følelser, og den kan berike opplevelsen det vil si å være mennesker (Kirkerådet 1999:14). Mine observasjoner stemmer godt med det som Kirkerådet - og informantene selv hevder – naturen *kan* være en vei til Gud, i alle fall kan den være en vei til noe hellig for mange, og mange av mine informanter uttrykte nettopp det. I den grad naturopplevelsen ble trukket fram av lederne på turen, var det for å peke på Gud som skapergud, og Gud som en som er der for alt det skapte.

Kirkerådets hefte omhandlet også dette at naturen tidligere hadde fått for liten plass innenfor det åndelige. Kirkerådet henviser til Apg 17,27 der det står at Gud ordnet sitt skaperverk i den hensikt at menneskene ”skulle søke Gud, om de kanskje kunne føle og finne ham”. De mener

videre at fordi Gud har satt sitt preg på skaperverket, har naturen alltid vært en vei til Gud. Naturen kan vise mennesker storheten i det guddommelige (Kirkerådet 1999:14). Empirien min viser også at pilegrimene opplevde det ekstra spesielt å gå i den flotte naturen, etter å ha fått disse små dryppene av noe åndelig – de daglige refleksjonene.

De pilegrimene jeg intervjuet hadde gjennomført samme pilegrimsvandring, men vandringene var spredt over en tidsramme på fire år. Dette gjør at pilegrimene hadde ulike opplevelser når det gjaldt vær og ”føreforhold”. Noen hadde strålende vær, og opplevde sola og varmen nærmest som en fiende, mens andre hadde regn og tåke og opplevde naturen fra en annen side. Uansett om de var varme eller blaute og kalde, syntes de naturen var storslagen, og opplevde at de var ”litt nærmere himmelen”, som noen uttalte det.

8.8 Vandring kontra gudstjenester

Mine informanter opplevde at denne vandringen ga dem mer enn en vanlig gudstjeneste, både med tanke på innhold og opplevelser. Men de fleste uttrykte også at det jo dreier seg om to helt ulike arenaer, som er vanskelige å sammenligne. Likevel kan dette være tankevekkende. Fokuset, også innenfor det religiøse, har den senere tid gått mer mot det opplevelsesbaserte. Satsningen på pilegrimsvandring er en arena der opplevelser kommer til uttrykk. Tidligere, og gjennom alle tider, har jo gudstjenesten vært kirkens ”hovedlevering”. Så kan spørsmålet stilles: blir det spenning eller motsetning mellom gudstjenesten og pilegrimsvandringen? Avslører pilegrimsvandringen noen mangler ved tradisjonell gudstjenestefeiring? Er det slik at vekten forskyves, også i mer allmenn forstand, over fra gudstjenestene til pilegrimsvandring og meditativt gudsforhold? Noe er spesifikt både ved gudstjenesten og pilegrimsvandringen. I gudstjenesten er det fast liturgisk opplegg. Her kommer det sosiale – fellesskapsopplevelsen til uttrykk ved at menigheten sammen er med på de liturgiske leddene. Det sakramentale får klar form, i og med at evangeliet forkynnes og sakramentene forvaltes. På pilegrimsvandringen er det vandrersens individuelle opplevelse av bevegelse – både konkret og åndelig som gjelder. På vandringen jeg observerte var det også faste ”ritualer”. Man hadde hver dag en refleksjon – en fortelling fra Bibelen, med tanker knyttet til denne. Deretter fulgte den stille timen, så noen likhetstrekk var det i forhold til form, men vandringen ga mer rom for individualitet. Det meditative, gjerne ved hjelp av guide/veiledning av en leder, betyr mye for pilegrimen.

Det er antakelig vanskelig, og unødvendig å betone motsetningsforhold mellom gudstjeneste og pilegrimsvandring, heller understreke verdien av både gudstjenesteliv og pilegrimsvandring. At mine informanter opplevde pilegrimsvandringen mer givende for tro og opplevelse enn gudstjenesten vanligvis gjør, trenger ikke være noe faresignal for Den norske kirke. Mer heller kan det være et uttrykk for den verdien pilegrimsvandringen kan ha for den enkelte. At den erfaringen og opplevelsen som pilegrimene får under stille, og veiledet vandring også kan kaste nyttig og kritisk lys over en del av opplegget i gudstjenestene, der det ofte gis liten tid til stillhet og ettertanke, er en annen og like interessant side ved dette.

Stillheten er noe som kom fram som det mest særegne ved denne vandringen. Informantene satte stor pris på stillheten. Mange kirker legger mer vekt på stillhet, og arrangerer ulike typer gudstjenester som er mer meditative enn en vanlig høymesse bruker å være – Tomasmesser er et eksempel her (Stjørødal menighet:udat.). Likevel vil jeg si at naturen gir en annen stillhet og en annen type ro enn vi kan klare å skape. Dette fremgår også av min empiri, der noen av informantene beskrev naturen som en flott katedral å gå i.

Dette kan lede videre til det spørsmålet jeg ofte har stilt meg i arbeidet med oppgaven – hva er det som gjør en pilegrimsvandring? Hva gjør denne turen spesiell i forhold til å gå den samme turen med for eksempel Turistforeningen? Jeg tenker at svaret må ligge i at rammen rundt gjør forskjellen. En pilegrimsvandring er en religiøs reise, og denne reisen blir foretatt både på det indre og på det ytre plan. Det er et religiøst, og i dette tilfellet et kristent opplegg for vandringen, og det legges opp til at pilegrimene skal reflektere over liv og tro underveis. Så forskjellen må ligge i rammene rundt.

8.9 Drøfting av teoretiske innfallsvinkler

Jeg har i teoridelen, kapittel 4, referert til Woodhead & Heelas sin teori om kategoriene ”religions of humanity” og ”spirituality of life”. Kategorien ”religions of humanity” betegner former for religiøsitet som har skiftet hovedfokus fra det transcendent til det menneskelige plan, men likevel slik at det menneskelige og det guddommelige er brakt nærmere hverandre. Det guddommelige er noe man kan forholde seg til, eller til og med bli delaktig i, og det forutsettes at det bare er gjennom menneskelig erfaring at man kan vite noe om Gud (Woodhead&Heelas 2000:70). Dette opplever jeg i noen grad kan overføres til den konkrete vandringen som danner grunnlaget for min empiri. På pilegrimsvandringen Hovden – Røldal brukes, som tidligere nevnt, mye symboler – fra begynnelse til slutt. Det begynner med

vandregudstjenesten i Fjellgardane kyrkje på Hovden, der pilegrimsmotivet blir framhevet. Nå skal det tilbakelegges en avstand – det er en Gud som vil være med hele veien, og underveis kan den enkelte vandrer legge av seg det som måtte være vanskelig i livet, og fortsette mot nye opplevelser. Naturopplevelsen, som av alle mine informanter ble betegnet som storslagen, men også av mange guddommelig, viser noe av dette Woodhead & Heelas hevder, når de sier at det guddommelige og det menneskelige blir brakt nærmere hverandre, og det guddommelige er noe man kan forholde seg til, eller bli delaktig i. Det at pilegrimene under vandringen får høre små betraktninger, små bibelfortellinger, for deretter å gå i stillhet og tenke, kan gjøre at det guddommelige blir mer jordnært. Utover det, vil jeg ikke si at kategorien ”religions of humanity” samsvarer med min empiri.

I undersøkelsen min ville jeg også forsøke å finne ut om en kombinasjon av kategoriene ”experiential religions of humanity” og ”spiritualities of life” – på et overordnet nivå – egnet seg til å beskrive pilegrimsbevegelsen slik den ytrer seg på denne konkrete vandringen. Mine observasjoner av vandringen har vist meg at pilegrimsbevegelsen *kan* representere noe som mange mennesker i befolkningen leter etter. Likevel mener jeg det er vanskelig å finne full dekning for at Woodhead & Heelas kategorier blir passende å bruke her. Derimot vil jeg si at Olsens definisjon av begrepet spiritualitet er mer anvendbar i forhold til min empiri og observasjon. Olsen hevder at spiritualitet betegner den religiøse tros ytringsformer, slik de manifesterer seg i troendes liv, i menneskers individuelle og kollektive ytringer og handlinger i møte med det omgivende samfunn og dets kultur, og slik de gjennom erfaring og praksis er nedfelt i mønstre og tradisjoner gjennom tidene. Han mener videre at spiritualitet ikke først og fremst er oppfatninger og forestillinger, men trosuttrykk som tar det hele mennesket i besittelse – med kropp, sjel og med ånd. Trosuttrykket ytrer seg gjennom et språk som ikke bare er ord, men også toner, bilder, bevegelse, tegn og symbolhandlinger (Olsen 2006:45). Denne definisjonen opplever jeg mye mer dekkende for den vandringen jeg har observert, nettopp ved at pilegrimsvandringen som et trosuttrykk tar det hele mennesket i besittelse – og ved at dette trosuttrykket ytrer seg gjennom både bevegelse, tegn og symbolhandlinger.

De ordene som blir sagt fra prestens side under vandringen, har en symbolverdi som den enkelte vandrer kan velge å hente så mye han vil fra. Det er opp til den enkelte pilegrim hvor mye han vil dele av seg selv, og hvor mye han vil ta inn av det som blir gitt. I den forbindelse vil jeg kunne være enig med dem som hevder at pilegrimsfenomenet generelt fanges av begrepene ”experiential religions of humanity” og ”spiritualities of life”. Men jeg opplever altså disse kategoriene litt på siden av det jeg gjennom min empiri og mine observasjoner har

kunnet finne. Det gjelder særlig kategorien ”spiritualities of life”. Denne kategorien anvendes primært på det som vanligvis kalles nyreligiøse eller alternativ-religiøse fenomener. De fleste retningene er preget av en uttrykt søken etter helhetsforståelse (holisme), og komponerer ofte denne søkenen gjennom en fri og individuell syntese av ulike åndelige impulser og tradisjoner. Det kan virke som om man nærmest ”komponerer” sin egen religion. Jeg opplevde ikke at denne vandringen hadde så mange av disse elementene. Heller ikke fant jeg noe av dette hos informantene mine. Jeg hadde ingen spørsmål i intervjuguiden som gikk på alternativ religiøsitet. Det kunne, og burde jeg kanskje hatt, men ut fra det informantene likevel fortalte meg om eget liv og trostilhørighet, finner jeg dekning for å si at ingen av dem kunne komme innenfor kategorien alternativreligiøse. Jeg opplevde ikke denne vandringen som noe form for alternativ religiøsitet, men som et alternativt uttrykk til den tradisjonelle, kristne uttrykksmåten vi er vant til.

I Norge har det den senere tid blitt satt mer fokus på hva som er aktuelt, og hva som kan gjøres annerledes for at mennesker skal finne og holde fast på en tro. Denne pilegrimsvandringen opplevde jeg både livsnær og samsvarende med kristen tro. Den norske kirke er som sagt med og arrangerer vandringen, og det er Den norske kirkes holdning som preger vandringen, men på en slik måte at den er for alle. Ved å gjenoppta pilegrimsvandring og fokusere mer på disse, bruker og finner man hjelp i gamle metoder for å tro, og å leve i hverdagen. Dette var også noe flere av mine informanter pekte på etter vandringen – at hverdagslige, så vel som åndelige perspektiver fikk et fokus det var lettere å forstå, for det ble så konkret. Dette fanges bedre opp av kategorien ”experiential religions of humanity” med den sterke vektleggingen av erfaringen som ligger i denne. Mine informaners identitet og tilhørighet ligger altså innenfor Harald Olsens definisjon av spiritualitetsprofilen, og deres motivasjon for, og erfaringer fra sin pilegrimsvandring, samsvarer med Olsens påpeking av en utvikling mot en sterkere vektlegging av kontemplativ og en estetisk/rituell spiritualitetsform (Olsen 2005 og 2008).

9. Oppsummering og konklusjon

I min problemstilling var målet å finne hvilke begrunnelser dagens pilegrimer har for å gå en pilegrimsvandring, og hvilke verdier en slik vandring gir deltakerne. Jeg fant at dagens pilegrimer først og fremst går for å finne en ro i hverdagen. Ønske om å oppleve ro på vandringen er felles for nesten alle pilegrimene. Det at pilegrimsvandring har eksistert i mange hundre år, gir dagens vandring et spennende og historisk perspektiv. Dette er også en av begrunnelsene for hvorfor pilegrimene velger å gjennomføre en vandring i dag. I det foregående kapitlet har jeg drøftet om det er vandringen eller målet som motiverer informantene til å gå, og jeg finner at det er både-og. Både vandringen og målet har verdier i seg selv.

Jeg fant at de fleste av dagens pilegrimer er opptatt av gode opplevelser både i sin religiøse sammenheng, og i sitt sosiale liv. Jeg fant også at en pilegrimsvandring gir en opplevelsesbasert tilnærming til Gud og det religiøse. Pilegrimsvandringen gir deltakerne en positiv opplevelse av samhold. Dette er en viktig verdi deltakerne sitter igjen med etter gjennomført vandring. Har deltakerne behov for sjelesorg, finnes rom for dette underveis – da gjerne bakerst i rekken av vandrende pilegrimer, og det kan like gjerne være en annen pilegrim som gir sjelesorg som presten. Under vandringen deler pilegrimene liv og tro, og dette kan også fungere som sjelesorg i gitte tilfeller – da sjelesorg oppfattet som omsorg for hverandre, lytte og ta del i hverandres liv og livsfortellinger.

Underveis på vandringen har mange pilegrimer opplevelser av åndelig karakter. Naturopplevelsen blir av mange informanter tolket som nettopp en åndelig opplevelse. Mange pilegrimer opplever på vandringen at de kommer ”litt nærmere himmelen”.

Ut fra empirien vil jeg si at mine informanter ikke har gått for å finne en ny tro – men for å komme nærmere troen og troens kilder. De aller fleste pilegrimene ønsket en vandring til ettertanke, der de kunne finne ro, fred og indre hvile, samt møte andre pilegrimer. Det jeg opplever at pilegrimene satt igjen med av verdi etter vandringen, var at de fikk oppnå det de ønsket, de fikk en bedre forståelse for hvordan de kunne takle det de møter i livet, de fikk et godt og spesielt samhold, fellesskap, vennskap, ro og en storslått naturopplevelse. Uansett hva slags begrunnelser mine informanter hadde i forkant av vandringen, opplevde alle at de fikk det de hadde håpet, og de aller fleste enda mer enn det.

Dette kan vitne om det jeg skrev i innledningen – at da jeg for første gang møtte pilegrimene, på vandringen i 2009, var det noe over dem – noe udefinert. Jeg opplever at det pilegrimene har fortalt meg, det jeg har observert, samt det jeg har lest og blitt fortalt, vitner om at på disse vandringene *opplever* deltakerne noe. De kan kanskje ikke klare å sette ord på det, men de opplever at noe i dem har endret seg underveis eller i etterkant av vandringen.

KILDER

Aase, Maria 2007; Underet i Breive. <i>Pilegrimen nr. 1/07</i> http://www.pilegrim.no/news.php?id=1180817032)
Andresen, Knut 2005: <i>Olsok i Nidaros domkirke. En historisk gjennomgang</i> . Tapir akademiske forlag/Liturgisk skriftserie nr. 16, Nidaros domkirkes restaureringsarbeider. Trondheim
Bakken, Arne 1997: Pilegrimens vei og mål. I <i>Pilegrimshåndboka</i> , Verbum, s. 28-38
<i>Bibelen</i> . Det Norske Bibelselskap, 1978
Bjelland, Ragnhild 2000: <i>Bot og bedring. Den norske pilegrimstradisjonen i middelalderen. Hovedfagsoppgave i ehistorie</i> . Universitetet i Oslo, Oslo
Bjerkaas, Hans Tore (ansv red) 2008/2009: <i>Mye prat, lite handling</i> . NRK Trøndelag. http://www.Nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_trondelag/1.5392329
Bjørklund, Eivind 2006: <i>Pilegrimstradisjoner og pilegrimsvandringer i Norge</i> . http://www.pilegrim.no/news.php?id=1142332063 , lest 20.10.2010
Bradley, Ian 2009: <i>Pilegrimsvandring, en historisk og kulturell reise</i> . Norsk utgave, Verbum forlag
Coleman, Simon 2006: Pilgrimage. I Segal, Robert (red) 2006: <i>The Blackwell Companion to the Study of Religion</i> . Blackwell Publishing Ltd, Oxford, s. 385-396
Davies, J. G. 1988: <i>Pilgrimage Yesterday and Today. Why? Where? How?</i> SCM press LTD, London
Eckhoff, Julie Waaler 2000: <i>Helgener gjennom tidene. Fakta og legender</i> . IKO-forlaget, Oslo
Eliade, Mircea 1976: <i>Det hellige og det profane</i> . Gyldendal, Oslo
Gilhus, Ingvild Sælid; Kraft, Siv Ellen (red) 2007: <i>Religiøse reiser</i> . Universitetsforlaget, Oslo
Gilje, Nils og Grimen, Harald 2007: <i>Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi</i> . Universitetsforlaget, Oslo
Giuriati, Paolo 1996: Pilegrimer og pilegrimsvandringer i dag. I Karlsaune, Gustav Eirik Gullikstad (red); <i>Pilegrimen. Valfartsmotiv og valfartsmål</i> . Tapir forlag, Trondheim
Grevbo, Tor Johan S. 2006: <i>Sjelesorgens vei</i> . Luther forlag, Oslo
Hagesæther, Ole D. 1970: Sjelesorg fra prekestolen. I Weider, Bjarne O; <i>Forkynnelsen i brennpunktet</i> . Stavanger, Nomi forlag
Hanssen, Hans Stifoss; Kallenberg, Kjell: <i>Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver</i> . Ad Notam Gyldendal, Oslo
Høydal, Una (red) 2007: <i>Fann eg dei stigar. Pilegrimsvegen frå Vest-Telemark til Røldal</i> . Vest-Telemark museum, Dalen
Johansen, Jørgen 2005: <i>Gyldendals bog om pilgrimme og pilgrimsrejser</i> . Nordisk forlag A/S København
Kirkerådet 1999: <i>Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid. Betenkning til Kirkemøtet 1999</i> . Kirkerådet, Oslo

Knox-Seith, Elizabeth (red) 2007: <i>Pilgrimsspiritualitetens fremvækst i postmoderne tid</i> . Pilgrimsspor. Forlaget Univers, Højberg
Lindström, Hans Erik 2005: <i>Pilgrimsliv</i> . Verbum förlag, Stockholm
Mikaelsson, Lisbeth 2009: <i>Perspektiv på mål og strategier i den statlige pilegrimssatsingen</i> . Foredrag på KIFO-seminaret "Kulturkyrkja og pilegrimskyrkja", 07.12.2009. Upublisert manuskript. KIFO: Under publisering
Mikaelsson, Lisbeth 2010: <i>Pilegrim i akademia</i> . Foredrag ved Pilegrimskonferansen 27.-28. juli 2010 i Trondheim http://www.pilegrim.info/print.aspx?id=4257162 , lest 25.10.2010
Mørnenskog, Bjørnar; Fredwall, Jan Otto; Løvåsen, Birte 2007: <i>Rapport. "Hovden – Røldal pilegrimane"</i> . Rapport til Bykle kommune og Agder og Telemark bispedømmeråd, Hovden
Noland, Mary Lee; Noland, Sidney 1989: <i>Christian Pilgrimage in Modern Western Europe</i> . The University of North Carolina Press, Chapel Hill US
Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste: <i>Personvern</i> . http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/meldeplikt.html , lest 27.10.2010
Olsen, Harald 2001: <i>Stedet og vandringen. Elementer i en spiritualitet for et nytt århundre</i> . Alternativt nettverk nr. 2
Olsen, Harald 2005: Fra lærepreken til lysglobe. Ny spiritualitet i statskirkelige menigheter på Sørlandet. I: Repstad, Pål og Henriksen, Jan-Olav (red). <i>Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring</i> . Fagbokforlaget, Bergen, s.121-134.
Olsen, Harald 2006: <i>Spiritualitet - en ny dimensjon i religionsforskningen</i> . Skriftserien nr.127. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
Olsen, Harald 2007: Økospiritualitet – for det hele mennesket. I: Mæland, Bård & Tomren, Tom Svend (red); <i>Økoteologi</i> . Tapir akademiske forlag, Trondheim, s. 251-263
Olsen, Harald 2008: <i>Mot stillheten og skjønnheten. Endringer i sørlandske statskirkepresters spiritualitet</i> . Halvårsskrift for praktisk teologi nr. 2. Oslo: Luther forlag, s. 37-48
Olsen, Harald 2009a: <i>Vandringens mening – veien eller målet?</i> www.pilegrim.info/pilgrimsliv/litteratur.kunst/pilgrimsvesenet
Olsen, Harald 2009b: <i>Pilegrimsmål og kulturell identitetsfaktor. Bakgrunn og problemstilling for et forskningsprosjekt</i> . Innlegg på KIFO-seminaret "Kulturkyrkja og pilegrimskyrkja" 07.12.2009. Upublisert manuskript. KIFO: Under publisering
Prinsesse Märtha Louise; Behn, Ari Mikael 2002: <i>Fra hjerte til hjerte</i> . Forlaget Press, Oslo
Reader, Ian 2007: <i>Pilgrimage growth in the modern world: Meanings and implications</i> . Religion 37, s. 210-229
Repstad, Pål 1998: <i>Mellom nærhet og distanse</i> . Universitetsforlaget AS, Oslo
Repstad, Pål 2000: <i>Religiøst liv i det moderne Norge. Et sosiologisk kart</i> . Høgskoleforlaget, Kristiansand
Repstad, Pål og Jan-Olav Henriksen (red) 2005: <i>Mykere kristendom - Sørlandsreligion i endring</i> . Fagbokforlaget, Bergen
Repstad, Pål 2008: En snillere Gud på Sørlandet. I: Løvland, Anne; Repstad, Pål; Tønnessen, Elise Seip (red.): <i>Gud på Sørlandet</i> . Portal forlag as, Kristiansand, s. 7-10

Riis, Anita Holm 2006: <i>Kulturmodets hermeneutic; en filosofisk analyse af kulturmodets forutsætninger</i> . Forlaget Univers, Gylling
Salvesen, Paul-Leer 2008: <i>Ritualer i det senmoderne</i> . I: Løvland, Anne; Repstad, Pål; Tønnessen, Elise Seip (red.); <i>Gud på Sørlandet</i> . Portal forlag as, Kristiansand, s. 47
Skårderud, Finn 1998: <i>Uro. En reise I det moderne selvet</i> . Aschehoug & Co, Oslo
Stjørdal menighet: <i>Tomasmesse</i> . http://www.kirken.stjordal.no/Gudstjenester/Tomasmesse/tabid/2176/Default.aspx , lest 27.10.2010
Tveiten, Bjarne 2006: <i>Underet i Breive</i> , Hovden fjellstoge, Hovden
Turner, Victor; Turner, Edith L. B. 1978: <i>Image and Pilgrimage in Christian Culture</i> . Columbia University Press, New York
Turner, Victor; Turner, Edith 1994: <i>Image and Pilgrimage in Christian Culture</i> . Columbia University Press, New York
Uddu, Per Kvistad 2008: <i>På livets vei. Pilegrimsmotivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt</i> . En utredning for Kirke- og kulturdepartementet, 1. januar – 31. desember 2008, Oslo http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Kirke/Pilegrim/Pilegrimsrapport_Uddu_11feb2009.pdf
Woodhead, Linda; Heelas, Paul: 2000: <i>Religion in modern times. An interpretive anthology</i> . Blackwell Publishing, Ltd, USA
Woodhead, Linda; Heelas, Paul: 2005: <i>The Spiritual Revolution. Why religion is giving way to spirituality</i> . Blackwell publishing, USA
Aadnanes, Per M. 2008: <i>Gud for kvarmann. Kyrkja og den nye religiøsiteten</i> . Universitetsforlaget, Oslo

INTERVJUGUIDE, PILEGRIMENE

EGET LIV

- Alder, kjønn, yrke
- Går du regelmessig til religiøse arrangementer? Hvis ja – hva slags arrangementer?
- Er du/har du alltid vært medlem av Den norske kirke eller andre trossamfunn?
- Har du vært aktiv i andre religiøse bevegelser eller grupperinger enn kristne?
- Hvor aktiv er du i egen menighet? (Hvis de gir uttrykk for å være aktiv...)
- I hvor stor grad er Gud og/eller bønn og/eller bibellesning en del av din hverdag?
- Opplever du deg selv som et religiøst søkende menneske?
- Er du mer opptatt av religiøsitet/tro nå enn du var tidligere?
- Opplever du i noen grad at det religiøse livet der du bor har endret seg de siste årene, og i tilfelle på hvilken måte?
- Har du gått pilegrim før, i tilfelle hvor? Hvis ja – hvorfor går du igjen?

MOTIVASJON/MÅL/UNDERVEIS

- Hvordan fikk du vite om pilegrimsvandringen Hovden-Røldal?
- Hva vil du si var det viktigste for deg med tanke på opplegget da du meldte deg på vandringen?
- Opplever du hverdagen din som travel og stressende, og var tanken på ro i tilfelle en motivasjonsfaktor for å melde deg på?
- Hva var tanken din med å melde deg på en pilegrimsvandring fremfor en vanlig vandretur?
- Har du tenkt på at du ved å gå pilegrim er bærer av en gammel religiøs tradisjon, og hva tenker du i tilfelle om å være det?

ETTERTANKER

- Hadde du noen form for åndelige forventninger til vandringen?
- Hvordan ble i tilfelle disse oppfylt?
- Ble det religiøse innholdet på/under vandringen slik du hadde forestilt deg det – eller på hvilken måte opplevde du det annerledes?
- Hva står igjen som det beste/fineste ved vandringen?
- Hvordan opplevde du gudstjenesten i Røldal?
- Opplevde du noen gang under vandringen at du var nær noe hellig?
- Ga naturopplevelsen deg noe du vil karakterisere som åndelig?
- Var selve vandringen eller det å komme fram til målet det viktigste for deg?
- Ga pilegrimsvandringen deg noe annet åndelig enn det du er vant til å gå på?
- Er du fortrolig med å bruke andre religiøse symboler (eks tenne lys...)?
- Hvordan opplevde du ”den stille timen” på vandringen?
- Synes du det var for mye, for lite eller passelig organisert religiøst/åndelig innhold på vandringen?
- Var det noe du opplevde som fremmed eller negativt underveis?
- Hva tenker du om pilegrimsvandringen vs en tradisjonell gudstjeneste utbyttmessig?
- Opplever *du* at du i løpet av denne vandringen har gått mer fra lære til opplevelse i ditt åndelige liv?
- Ville du anbefale å gå pilegrim til andre?
- Er det aktuelt for deg å gå pilegrim igjen?
- Er det andre ting du har lyst til å legge til fra vandringen?

SPØRSMÅL TIL SAMTALER MED PILEGRIMSPRESTEN

- Hva er Den norske kirkes tanker bak satsingen på pilegrimsvandring?
- Hva er det viktigste motivet for å gjenoppta en slik vandring - for å nå religiøst søkende mennesker, møte behov, for å gjenoppta gamle tradisjoner, være på banen, hjelpe mennesker, ta opp trenden fra f. eks Santiago - eller henger noen av disse momentene sammen?
- Hva legger du mest vekt på av religiøst innhold under vandringen?
- Opplever du at du får mange sjelesorgsamtaler underveis?
- Hva opplever du er den største motivasjonen for pilegrimene for å gå?
- Har du erfart at en slik vandring av deltakerne oppfattes som noen form for ”snik-evangelisering”, eller får deltakerne opplysninger om turens religiøse innhold før de melder seg på? Hvor mye opplysning får deltakerne om det religiøse innholdet?
- Andre inntrykk eller erfaringer?